Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD-1353

[Total No. of Pages : 4

[6425]-230

F.Y. B.Ed. (General)

BED-101 : Childhood and Growing UP

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks and the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry five marks and answers of the same are expected to written in 130 to 150 words.***

Q1) What is meant by Growth and Development? Write the differences between growth and development. Explain the principles of development with suitable examples. **[15]**

OR

Write the concept of heredity and environment. Explain the importance of heredity and environment in teaching learning process.

Q2) What is meant by 'Inclusive Education'? Write the characteristics of hearing impaired students. What measures will you take to teach such students?**[15]**

OR

Explain the concept of 'Individual Differences'. As a teacher, how will you guide the students for the all round development by considering the following points.

a) Intelligence
b) Interest
c) Socio - Economic back ground

Q3) What is meant by learning styles? Explain the types of learning style. Which teaching strategies will you use to teach auditory learners for learning? **[15]**

OR

Explain the concept of 'Multiculturalism'. Explain the multicultural diversity in India with examples. Which precautions will you take while teaching in multicultural classrooms?

Q4) Write the meaning of mass-media. Explain the types of mass-media. Explain the impact of mass-media on school students with suitable examples. **[15]**

OR

Write the meaning of political, social and cultural dimensions with respect to child development. Elaborate the effect of the cultural dimension on child's development with suitable examples.

Q5) **Write short notes on (any four) :** **[20]**

a) Characteristics of social development of adolescent stage students.

b) Nature of heredity and environment.

c) Role of teacher in teaching of gifted students.

d) Characteristics of learning disabled students.

e) Characteristics of visual learning style.

f) Characteristics of dictatorship Government.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

PD-1353

[6425]-230
F.Y. B.Ed. (General)
BED-101 : Childhood and Growing UP
(2015 Pattern) (CBCS)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425.
4) 5 गुणांच्या उत्तरसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) वाढ आणि विकास म्हणजे काय? वाढ आणि विकासातील फरक लिहा. विकासाची तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अनुवंश आणि परिस्थितीची संकल्पना लिहा. अनुवंश व परिस्थितीचे अध्ययन अध्यापनातील महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षण म्हणजे काय? कर्णबधीर विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा. कर्णबधीर विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना तुम्ही कोणते उपाय योजाल? **[15]**

किंवा

व्यक्तिभेद संकल्पना स्पष्ट करा. खालील मुद्यांच्या आधारे विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासा साठी शिक्षक म्हणून कसे मार्गदर्शन कराल?

अ) बुद्धिमत्ता

ब) अभिरूची

क) सामाजिक – आर्थिक पार्श्वभूमी

प्रश्न 3) अध्ययन शैली म्हणजे काय? अध्ययन शैलीचे प्रकार स्पष्ट करा. श्राव्य अध्ययन शैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना अध्ययन करण्या साठी तुम्ही कोणत्या अध्यापन कार्यनीती वापराल ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

'बहुसांस्कृतिकता' ही संकल्पना स्पष्ट करा. भारतातील बहुसांस्कृतिक विविधता उदाहरणा सह स्पष्ट करा. बहुसांस्कृतिक वर्गात अध्यापन करताना तुम्ही कोणती काळजी घ्याल?

प्रश्न 4) समूहसंपर्क माध्यमांचा अर्थ लिहा. समूह संपर्क माध्यमांचे प्रकार स्पष्ट करा. समूहसंपर्क माध्यमांचा शालेय विद्यार्थ्यांवर पडणारा प्रभाव सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

बालकाच्या विकासासंदर्भात राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक पैलूंचा अर्थ लिहा. बालकांच्या विकासावर सांस्कृतिक पैलूंचा परिणाम सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टिपा लिहा (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) कुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये.

ब) अनुवंश व परिस्थितीचे स्वरूप.

क) प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनामध्ये शिक्षकाची भूमिका.

ड) अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये.

य) दृक अध्ययन शैलीची वैशिष्ट्ये.

र) हुकुमशाही शासनप्रणालीची वैशिष्ट्ये.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD-1354

[Total No. of Pages : 4

[6425]-231

F.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

BED 102 : Contemporary Indian Education Gender and Society

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) Explain the concept of family with the help of definitions. Explain the role of family in all round development of the child. **[15]**

OR

Explain the concept of peer group and reference group with the help of definitions. How peer group and reference group contribute to individual developments explain with five examples.

Q2) Explain the meaning of social change with the help of definition. Explain five social changes in contemporary Indian Society. **[15]**

OR

Explain the process of social change. Explain the role of education and teacher educator in Positive social change with four examples.

Q3) Explain the meaning of gender equality. As a teacher what efforts will you take to create sensitivity about gender equality among students. Explain with examples. **[15]**

OR

What is meant by gender? What are the various issues related to gender in school? How will you tackle with gender bias in school.

Q4) Explain Educational thoughts of Swami Vivekanand with the help of following points. **[15]**

a) Aims of Education

b) Women Education

c) Teacher - student relationship

OR

Explain the concept of sustainable development. Explain the importance of sustainable development in the age of globalization with four examples.

Q5) **Write any four answers of the following : [20]**

a) Explain Savitribai Phule's thoughts on women education.

b) Explain the elements of social change.

c) Write the features of Rashriya Uchhatur Shiksh Abhiyan (RUSA).

d) Explain laws and Act for gender equality.

e) Write the educational functions of state.

f) Explain the concept of Informal education with suitable examples.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

PD-1354

[6425]-231
F.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
BED 102 : Contemporary Indian Education Gender and Society
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*
2) *उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*
3) *संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रीका पहावी.*

प्रश्न 1) कुटुंब ही संकल्पना व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. मुलांच्या सर्वांगिण विकासासाठी कुटुंबाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समवयस्क गट आणि संदर्भ समूह गट या संकल्पना व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. समवयस्क गट आणि संदर्भ समूह गट व्यक्तिच्या विकासास कसे सहाय्य करते हे पाच उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) सामाजिक बदलाचा अर्थ व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. समकालीन भारतीय समाजातील सामाजिक बदलाची पाच उदाहरणे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सामाजिक बदलाची प्रक्रिया स्पष्ट करा. सकारात्मक सामाजिक बदलात शिक्षण व शिक्षक प्रशिक्षकाची भूमिका चार उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) लिंगभाव समानता याचा अर्थ स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये लिंगभाव समानतेबाबत संवेदनशीलता निर्माण करण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल. ते उदाहरणसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

लिंगभाव म्हणजे काय? शाळेमध्ये लिंगभावासंबंधी कोणकोणत्या समस्या आहेत? शाळेतील लिंगभाव संबधीच्या गैरसमजूती तुम्ही कशा दूर कराल?

प्रश्न 4) स्वामी विवेकानंद यांचे शैक्षणिक विचार खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) शिक्षणाची ध्येये

ब) स्त्री शिक्षण

क) शिक्षक – विद्यार्थी संबंध

किंवा

शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा. जागतिकीकरणाच्या युगात शाश्वत विकासाचे महत्त्व चार उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) 'स्त्री' शिक्षणाबाबत सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.

ब) सामाजिक बदलाचे घटक स्पष्ट करा.

क) राष्ट्रीय उच्चतर शिक्षा अभियानाची वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) लिंगभाव समानतेबाबत नियम व कायदे स्पष्ट करा.

इ) राज्यसंस्थेचे शैक्षणिक कार्य लिहा.

फ) सहज शिक्षणाची संकल्पना योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD1355

[Total No. of Pages : 4

[6425]-232

First Year B.Ed. (General)

BED-103 : LEARNING AND TEACHING

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures to the right indicate full marks.*
3) *Word limit for questions of 15 marks is about 400-425 words.*
4) *Word limit for questions of 5 marks is about 150-175 words.*
5) *Students should strictly follow the words limit given.*

Q1) What is learning curve? Illustrate steps of Learning curve. Write its educational Implication. **[15]**

OR

Explain Pavlov's theory of Learning. As a teacher how will you use it in classroom teaching?

Q2) What is concept mapping? Explain steps of developing concept map with example. Draw a concept map of the same. **[15]**

OR

What is constructivism? Explain the concept, characteristics and educational implications of social constructivism.

Q3) What is teaching? How will you use the following methods of teaching for managing diversity in your classroom? Explain with example. **[15]**

a) Lecture method

b) Project work

c) Technology based teaching

OR

What is unit plan? Prepare any one unit plan of your teaching subject from standard 6th to 9th.

Q4) Explain Reflective teaching with respect to following points. **[15]**

a) Concept

b) Mechanism

c) Characteristics

d) Educational Implication

OR

Explain Team teaching with the help of following points.

a) Concept

b) Characteristics

c) Limitations

d) Educational Implication

Q5) Answer the following questions (Any four) **[20]**

a) Explain types of transfer of learning.

b) Illustrate principles of Brain based learning.

c) Write the importance of Teaching of Understanding level.

d) Explain any five maxims of teaching.

e) Explain steps of Inquiry Training model.

f) Explain Thorndike's laws of learning.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

PD1355

[6425]-232

First Year B.Ed. (General)

BED-103 : LEARNING AND TEACHING

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :–
1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.
5) परीक्षार्थींनी शब्द मर्यादेचे बंधन पाळावे.

प्र.1) अध्ययन वक्र म्हणजे काय? अध्ययन वक्राच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. त्याचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा. **[15]**

किंवा

पाव्हलाव्हची अध्ययन उपपत्ती सांगून वर्ग अध्यापनात शिक्षक म्हणून करावयाचा उपयोग स्पष्ट करा.

प्र.2) संकल्पना चित्रण म्हणजे काय? संकल्पना चित्रण विकसनाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा. आणि त्या संकल्पना चित्रणाचे रेखाटन करा. **[15]**

किंवा

ज्ञानरचनावाद म्हणजे काय? सामाजिक ज्ञानरचनावादाची संकल्पना, वैशिष्ट्ये व शैक्षणिक उपयोजन स्पष्ट करा.

प्र.3) अध्यापन म्हणजे काय? खालील अध्यापन पद्धतींचा वर्गातील विविधतेचे व्यवस्थापन करण्यासाठी तुम्ही कसा वापर कराल? ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) व्याख्यान पद्धती

ब) प्रकल्प कार्य

क) तंत्रज्ञानावर आधारित अध्यापन

किंवा

घटक नियोजन म्हणजे काय? तुमच्या अध्यापन विषयाच्या इ. 6 वी ते इ. 9 वी मधील कोणत्याही एका घटकाचे नियोजन तयार करा.

प्र.4) विमर्शी अध्यापन खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) यंत्रणा

क) वैशिष्ट्ये

ड) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

सांघिक अध्यापन खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) मर्यादा

ड) शैक्षणिक उपयोजन

प्र.5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार स्पष्ट करा.

ब) मेंदू आधारित अध्ययनाची तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) आकलन स्तरावरील अध्यापनाचे महत्त्व लिहा.

ड) अध्यापनाची कोणतेही पाच सूत्रे स्पष्ट करा.

इ) पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

फ) थॉर्नडाईकचे अध्ययन विषयक नियम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD1356

[Total No. of Pages : 4

[6425]-233

First Year B.Ed. (General)

BED-104: ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***Figures to the right indicate full marks.***
2) ***Essay type questions carry fifteen marks of the answers of the same are expected to be written in about 400 to 425 words each.***
3) ***Word limit for short answer questions is expected to be written in 130-150 words.***
4) ***Only single memory calculator is allowed.***

Q1) Explain concepts of measurement, Assessment and Evaluation with example and write interrelationship among them. **[15]**

OR

Write the classification of educational objectives of revised Dr. Benjamin Blooms taxonomy. Explain objectives of psychomotor domain and illustrate how will you develop the educational objectives of psychomotor domain from your day to day teaching? **[15]**

Q2) Explain the characteristics of good evaluation tool. Explain what efforts will you take to increase relibility of the test? **[15]**

OR

Which are the quantitative tools of evaluation. Write merits and limitations of essay type examination and oral examination. How will you use these tools effectively in your classroom, explain with examples. **[15]**

Q3) a) Explain the nature, merits and limitations of open Book Examination. **[7]**

b) Explain the characteristics and importance of continuous comprehensive Evaluation with examples (CCE) **[8]**

OR

a) Explain the concept of 'Cumulative Record'. How will you use this record in your class. **[7]**

b) Explain the concept of 'Peer Assessment' prepare anyone Peer Assessment tool to evaluate MicroTeaching skill Black Board writing of your Peer Student. **[8]**

Q4) a) Compute 'median' from given distribution and interprete it. **[10]**

C.I	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	0-9
F	7	9	8	6	11	8	6	5	6	4

b) What is central tendency? Which is most reliable measure of central tendency? Write its characteristics. **[5]**

OR

a) Compute 'Standard Deviation' from given distribution and interpreteit. **[10]**

C.I	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	0-9
F	4	5	6	6	9	8	6	5	4	7

b) Explain the characteristics of 'Histogram' with the help of appropriate diagram. **[5]**

Q5) Answer any four of the following: **[20]**

a) Explain the types of learning experience with examples.

b) Explain any one tool of projective technique with examples.

c) Explain types of 'standard scores'.

d) Explain 'principles of Evaluation' with examples.

e) Write importance of feed back in learning.

f) Select one unit from your school subject and write its objectives and specifications.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 5]

PD1356

[6425]-233

First Year B.Ed. (General)

BED-104: ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ *: 3 तास]* *[एकूण गुण : 80*

सूचना :- *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) निबंधवजा प्रश्नासाठी 400 ते 425 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहेत.

4) लघुत्तरी प्रश्नासाठी प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहेत.

5) फक्त साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.*1)* मापन, मूल्यनिर्धारण व मूल्यमापन या संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करून त्यातील परस्परसंबंध लिहा. **[15]**

किंवा

डॉ. बेंजामिन ब्लूम यांचे सुधारित शैक्षणिक उद्दिष्टांचे श्रेणिबद्ध वर्गीकरण लिहा क्रियात्मक क्षेत्रातील उद्दिष्टे सोदाहरण स्पष्ट करून क्रियात्मक क्षेत्रातील उद्दिष्टांचा विकास दैनंदिन अध्यापनातून कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्र.*2)* चांगल्या मूल्यमापन साधनांचे निकष स्पष्ट करा. कसोटीची विश्वसनीयता वाढविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

मूल्यमापनाची संख्यात्मक साधने कोणती? निबंधवजा परीक्षा व तोंडी परीक्षेचे गुण व मर्यादा लिहा. या साधनांचा वापर तुम्ही तुमच्या वर्गात प्रभाषीपणे कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्र.*3)* अ) 'खुले पुस्तक' परीक्षेचे स्वरूप, गुण आणि मर्यादा स्पष्ट करा. **[7]**

ब) सातत्यपूर्ण व सर्वकष मूल्यमापनाची वैशिष्ट्ये व महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

किंवा

अ) संकलित नोंदपत्रक ही संकल्पना स्पष्ट करून संकलित नोंदपत्रक वर्गात कशाप्रकारे वापराल ते लिहा. **[7]**

ब) सहाध्यायी मूल्यनिर्धारण ही संकल्पना स्पष्ट करा. तुमच्या सहाध्यायी विद्यार्थ्यांचे सूक्ष्मअध्यापनातील 'फलक लेखन' कौशल्याचे मूल्यमापन करण्यासाठी कोणतेही एक साधन तयार करा. **[8]**

प्र.4) अ) खाली दिलेल्या वारंवारिता विभाजन सारणीवरून मध्यगा (Median) काढा व अर्थनिर्वचन करा. **[10]**

वर्गांतरे C.I.	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	0-9
वांरवारिता F	7	9	8	6	11	8	6	5	6	4

ब) केंद्रिय प्रवृत्ती म्हणजे काय? केंद्रिय प्रवृत्तीचे सर्वात विश्वसनीय साधन कोणते ते सांगून त्याची वैशिष्ट्ये लिहा. **[5]**

किंवा

अ) खाली दिलेल्या वारंवारिता विभाजन सारणीचे प्रमाणविचलन काढून अर्थनिर्वचन करा. **[10]**

वर्गांतरे C.I.	90-99	80-89	70-79	60-69	50-59	40-49	30-39	20-29	10-19	0-9
वांरवारिता F	4	5	6	6	9	8	6	5	4	7

ब) स्तंभालेखाची वैशिष्ट्ये आकृतीच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. **[5]**

प्र.5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) अध्ययन अनुभवाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) प्रक्षेपन तंत्रातील कोणतेही एक साधन सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) प्रमाणित प्राप्तांकांचे प्रकार स्पष्ट करा.

ड) मूल्यमापनाची तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) प्रत्याभरणाचे अध्ययनातील महत्त्व स्पष्ट करा.

फ) तुमच्या शालेय विषयातील एक घटक निवडून त्याची उद्दिष्ट्ये आणि स्पष्टीकरणे लिहा.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD1357

[Total No. of Pages : 4

[6425]-234

First Year B.Ed. (General)

BED - 105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry 15 marks answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry 5 marks and answers of the same are expected to be written in 130 to 150 words.***
5) ***Students should strictly follow word limit while writing answers.***

Q1) What are the three phases of Philip Jackson model? Prepare a lesson plan for any one unit using the Philip Jackson model. **[15]**

OR

Explain the steps of E-content development with appropriate examples. How will you use principles of advanced pedagogy for developing E-content?

Q2) What is Blended learning? Explain it's types. How will you use this approach while teaching in your classroom? **[15]**

OR

What is system approach? Explain the following components of system approach with appropriate examples.

a) Input
b) Process
c) Out-put

Q3) What is ICT? Write the use of ICT in the following educational process. **[15]**

a) Teaching-Learning
b) Evaluation
c) Administration

OR

How will you orient your students on the following topics?

a) Netiquettes
b) Net-safety
c) Plagiarism

P.T.O.

Q4) What is a smart classroom? What facilities are necessary for establishing a smart classroom? What efforts will you take to establish a smart classroom in your school? **[15]**

OR

Explain the concept of M-Learning. How will you use mobile and it's applications (Apps) for making your teaching-Learning process more effective?

Q5) Short Notes (Any Four) : **[20]**

a) Write down the uses of 'Student voice' in teaching-learning process.

b) Write the importance of problem based learning.

c) Write the challenges for the teachers to integrate ICT in Indian Schools.

d) Which online tools will you use for conducting Webinar? Explain with any one example.

e) Write the function of MOOC.

e) Explain any two principles of advanced pedagogy with suitable examples.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 5]

PD1357

[6425]-234

First Year B.Ed. (General)

BED - 105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] [एकूण गुण : 80

सूचना :-
1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंध प्रकारातील प्रश्नांना 15 गुण असतात आणि त्यांची उत्तरे 400 ते 425 शब्दांमध्ये लिहिणे अपेक्षित असते.
4) लघुत्तरी प्रकारातील प्रश्नांना 5 गुण असतात आणि त्यांची उत्तरे 130 ते 150 शब्दांमध्ये लिहिणे अपेक्षित असते.
5) विद्यार्थ्यांनी उत्तरे लिहिताना शब्दमर्यादा काटेकोरपणे पाळावी.

प्र.1) फिलीप जॅक्सन प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. कोणत्याही एका घटकाच्या अध्यापनासाठी या प्रतिमानाचा वापर करून पाठनियोजन तयार करा. **[15]**

किंवा

ई-आशय विकसनाच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. ई-आशय विकसनासाठी प्रगत अध्यापनशास्त्राच्या तत्त्वांचा उपयोग तुम्ही कशाप्रकारे कराल?

प्र.2) संमिश्र अध्ययन म्हणजे काय? संमिश्र अध्ययनाचे प्रकार स्पष्ट करा. तुमच्या वर्ग अध्यापनात संमिश्र अध्ययन पद्धती कशाप्रकारे वापराल? **[15]**

किंवा

प्रणाली उपागम म्हणजे काय? प्रणाली उपागमाचे पुढील घटक योग्य उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

अ) आदान

ब) प्रक्रिया

क) प्रदान

प्र.3) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान म्हणजे काय? खालील शैक्षणिक प्रक्रियांमध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे उपयोग लिहा. **[15]**

अ) अध्ययन-अध्यापन

ब) मूल्यमापन

क) प्रशासन

किंवा

पुढील विषयाला अनुसरून तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांचे उद्बोधन कशाप्रकारे कराल?

अ) इंटरनेट-शिष्टाचार

ब) नेट-सुरक्षितता

क) वाङ्मयचौर्य

प्र.4) स्मार्ट क्लासरूम म्हणजे काय? स्मार्ट क्लासरूम तयार करण्यासाठी कोणत्या सोई-सुविधा असणे आवश्यक आहे? तुमच्या शाळेत स्मार्ट क्लासरूम तयार करण्यासाठी तुम्ही काय प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

मोबाईल अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा. तुमची अध्ययन-अध्यापन प्रक्रिया अधिक प्रभावी होण्यासाठी मोबाईलचा व त्याच्या ॲप्सचा (APPS) वापर तुम्ही कशा प्रकारे कराल?

प्र.5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) 'विद्यार्थी आवाज/मत' या अध्यापनशास्त्राचे अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेतील उपयोग लिहा.

ब) समस्या आधारित अध्ययनाचे महत्त्व लिहा.

क) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची भारतीय शाळांमध्ये अंमलबजावणी करताना शिक्षकांपुढील आव्हाने लिहा.

ड) ऑनलाईन साधनाच्या आधारे तुम्ही वेबिनार कशाप्रकारे घ्याल हे कोणत्याही एका उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

इ) मूक (MOOC) ची कार्ये लिहा.

फ) प्रगत अध्यापनशास्त्राची कोणतीही दोन तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

ⓘⓘⓘⓘ

SEAT No. :

PD-1358

[Total No. of Pages : 33

[6425]-235

F.Y. B.Ed. (General)

BED 106 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics & Information and Communication Technology)

(106 - 01 to 106 - 11)

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
3) *Figures to the right indicate full marks.*
4) *Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.*
5) *Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *दोन्ही विषयांच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*
3) *उजव्या बाजूकडील संख्या गुण दर्शवितात.*
4) *15 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 400-425 शब्दांत उत्तरे लिहा.*
5) *5 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

मराठी

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) अ) शब्दांच्या जाती कोणत्या? शब्दांच्या जातींचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) 'ओवी' या छंद प्रकाराची वैशिष्ट्ये व उदाहरणे लिहा. **[7]**

किंवा

अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[8]**

ब) अलंकार म्हणजे काय? कोणतेही दोन शब्दालंकाराचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 3) **[15]**

अ) काळ म्हणजे काय? काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) समास म्हणजे काय? समासाचे दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.

क) अभंगाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) तुमच्या महाविद्यालयात 'मराठी भाषा गौरव दिन' कार्यक्रम साजरा करण्यासाठी कार्यक्रम पत्रिका तयार करा.

इ) अक्षरगणवृत्त म्हणजे काय? कोणत्याही एका वृत्ताची सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 3) अ) योग्य जोड्या लावा. **[5]**

'अ' गट	'ब' गट
i) कुसुमाग्रज	अ) त्र्यंबक बापूजी ठोंबरे
ii) बालकवी	ब) चि. त्र्यं. खानोलकर
iii) केशवसुत	क) राम गणेश गडकरी
iv) गोविंदाग्रज	ड) वि. वा. शिरवाडकर
v) आरती प्रभू	इ) कृष्णाजी केशव दामले

ब) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) चक्रपाणि या सामासिक शब्दाचा विग्रह .... असा होईल.

अ) चक्र आणि पाणी ब) चक्रातील पाणी

क) चक्र आहे पाणित असा तो ड) चक्रासारखे पाणी

ii) अरेरे! हे केवलप्रयोगी अव्यय .... प्रकारात मोडते.

अ) हर्षदर्शक ब) शोकदर्शक

क) प्रशंसादर्शक ड) आश्चर्यदर्शक

iii) आभाळगत माया तुझी आम्हांवरी राहू दे ! .... अलंकार आहे.

अ) अतिशयोक्ती ब) उपमा

क) रूपक ड) व्यतिरेक

iv) .... या दोन विभक्तींचे प्रत्यय समान आहेत.

अ) प्रथमा व द्वितीया ब) द्वितीया व चतुर्थी

क) तृतीया व चतुर्थी ड) प्रथमा व तृतीया

v) संत तुकारामांचे काव्य लेखन .... या काव्यप्रकारात आहे.

अ) ओवी ब) मुक्तछंद

क) सुमीत ड) अभंग

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

हिंदी

[पूर्णांक : 40

प्रश्न 1) संज्ञा की परिभाषा बताकर संज्ञा के भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए । **[15]**

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए । **[10]**

i) महिला सबलीकरण

ii) वसुधैव कुटुंबकम्

iii) मेरा विद्यालय सुंदर विद्यालय

ब) विद्यालय में अध्ययन सहायता के हेतू तकनिकी सामग्री मंगवाने के लिए प्रधानाचार्य को आवेदन पत्र लिखिए । **[5]**

अथवा

ब) निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर कहानी लिखिए तथा उचित शीर्षक देकर सीख लिखिए । **[5]**

एक गाँव .... पानी की समस्या .... पीने का पानी दूर से लाना .... सभी लोग परेशान .... सभा का आयोजन .... मिलकर श्रमदान का निर्णय .... दुसरे दिन से .... केवल एक आदमी का आना .... काम में जुटाना .... धीरे धीरे एक-एक का आना .... सारा गाँव श्रमदान में .... गाँव के तालाब की सफाई .... किचड, प्लास्टिक निकालना .... बरसात में तालाब का स्वच्छ पानी से भरना ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए । **[15]**

अ) हिंदी साहित्य के मध्यकाल की विशेषताएँ लिखिए ।

ब) नाटक विधा की विशेषताएँ लिखिए ।

क) उपन्यास सम्राट प्रेमचंद जी का साहित्यिक परिचय दीजिए ।

ड) अमीर खुसरो के काव्य की विशेषताएँ लिखिए ।

इ) समय पाय फल होत है,
समय पाय झरी जात ।
सदा रहे नहिं एक सी, का
रहीम पछितात ।।

इस दोहे का अर्थ स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 3) अ) उचित जोडियाँ मिलाना । **[5]**

गट 'अ'		गट 'ब'
i)	संधि	अ) यथाशक्ती
ii)	भाववाचक संज्ञा	ब) ग्रंथालय
iii)	अव्ययीभाव समास	क) नाटककार
iv)	प्रत्यय	ड) तेज
v)	क्रियाविशेषण	इ) मुझे <u>ठंडा</u> पानी पीना है ।

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए । **[5]**

i) 'गुड़दसाई' कहानी के रचनाकार कौन है?

ii) 'महाभोज' नाटक के नाटककार कौन है?

iii) 'घाट घाट का पानी पीना' इस मुहावरे का अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग कीजिए ।

iv) 'गौरा और सोनी' के लेखक कौन है?

v) '91' इस अंक को शब्द में लिखिए ।

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

ENGLISH

[Max. Marks : 40

Q1) Enlist the parts of speech of English. Explain any three with suitable examples. **[15]**

OR

What is the importance of Phonetics? Explain the proficiencies in speaking by phonetics can be achieved by following points.

a) Teaching phonetics as an art.

b) Phonetics new practice.

c) Educational implication of phonetics at the class 9th

Q2) Answer the following (any three) **[15]**

a) Write a short note on semantics.

b) Write a report on Women's day celebrated in your college.

c) What is note making? Write any four advantages of note making.

d) Explain the concept of intonation with suitable example.

e) Write a letter to your father seeking his permission to join an educational tour organized by your college.

Q3) a) Do as directed. **[5]**

i) Umesh said to his father "I need more money" .
(Direct to indirect speech)

ii) Don't stand here, please.
(Active to Passive Voice)

iii) She is a Smart teacher.
(Rewrite with superlative degree)

iv) They will come today.
(Add the question tag)

v) She wrote a letter.
(Rewrite with past perfect continuous tense)

b) Fill in the blanks from the given options. (A, An, the) **[5]**

i) He was brought before ________ principal.

ii) What _________ excellent speech he made.

iii) We cannot entertain _________ complaint of this kind.

iv) I have read __________ book you are talking of.

v) He set ___________ example before others.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

SANSKRIT

[Max. Marks : 40

Q1) a) Explain the rules of Sanskrit Writing with example. **[8]**

b) Explain the rules of Sanskrit reading with examples. **[7]**

OR

a) What is adjective? Explain the concept of Qualitative adjectives with examples. **[8]**

b) Explain the concept of Numerals with examples. **[7]**

Q2) Write the answers of any three questions of the following in brief. **[15]**

a) What is Voice? Explain the concept of Active Voice with examples.

b) What is Compound? Explain **द्वंद्व** Compound with examples.

c) Explain the rules of **विभक्ती तत्पुरुष** Compound with examples.

d) What is **तद्धित**? Explain the formation of **तद्धित** with examples.

e) Explain the characteristics of **स्वर–संधी**.

Q3) a) Match the pairs : **[5]**

A		B	
i)	**अभिज्ञानशाकुन्तलम्**	a)	**श्रीरामः**
ii)	**स्वप्नवासवदत्तम्**	b)	**चारुदत्तः**
iii)	**मुद्राराक्षसम्**	c)	**दुष्यंतः**
iv)	**मृच्छकटिकम्**	d)	**चाणक्यः**
v)	**उत्तररामचरितम्**	e)	**उदयनः**
		f)	**श्रीहर्षः**

b) Recognise the forms : **[5]**

i) **हे देवकीनन्दन**

ii) **नारदः**

iii) **कुरुष्व**

iv) **निवेदय**

v) **पश्यन्तु**

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

संस्कृत

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) अ) संस्कृत लेखन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) संस्कृत वाचन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) विशेषण म्हणजे काय? गुणवाचक विशेषण सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) संख्यावाचक विशेषणे ही संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. **[15]**

अ) प्रयोग म्हणजे काय? कर्तरी प्रयोग ही संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) समास म्हणजे काय? द्वंद्व समासाचे नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) विभक्ती तत्पुरूष समासाचे नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) तद्धित म्हणजे काय? तद्धित कसे सिद्ध होते, ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) स्वर संधीची लक्षणे सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या जुळवा : **[5]**

अ	ब
i) अभिज्ञानशाकुन्तलम्	अ) श्रीरामः
ii) स्वप्नवासवदत्तम्	ब) चारुदत्तः
iii) मुद्राराक्षसम्	क) दुष्यंतः
iv) मृच्छकटिकम्	ड) चाणक्यः
v) उत्तररामचरितम्	इ) उदयनः
	फ) श्रीहर्षः

ब) रूपपरिचय लिहा. **[5]**

i) हे देवकीनन्दन

ii) नारदः

iii) कुरुष्व

iv) निवेदय

v) पश्यन्तु

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

URDU

Max. Marks : 40]

1(a) جملہ کی تعریف وقسمیں مع مثال واضح کیجیے۔ **08**

(b) زمانہ کی تعریف وقسمیں مع مثال لکھیے۔ **07**

OR

(a) مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔ **08**

i) تعلیم بالغاں ii) اُف یہ مہنگائی iii) وقت کی پابندی

(b) اپنی سہیلی کو خط لکھکر اپنی تعلیمی سیر کی تفصیل بتائیے۔ **07**

2 مندرجہ ذیل سوالات کے جواب 130 تا 150 الفاظ میں لکھیے۔ (کوئی تین) **15**

(a) دورِ قدیم میں اردو شاعری پر روشنی ڈالیے۔

(b) اردو ادب کے ادوار مع خصوصیات لکھیے۔

(c) حالؔی کی ادبی شخصیت پر روشنی ڈالیے۔

(d) دورِ جدید میں افسانہ نگاری میں ہوئی تبدیلی پر روشنی ڈالیے۔

(e) پریم چند اور افسانہ نگاری پر روشنی ڈالیے۔

3(a) جوڑیاں لگائیں۔ **05**

الف	ب
i) نعت۔	1۔ اسم کی جگہ استعمال ہونے والا لفظ
ii) استعارہ۔	2۔ چار لڑکیاں کھیل رہی ہیں۔
iii) اسم عام۔	3۔ مستعار لینا
vi) ضمیر۔	4۔ علامہ اقبال
v) شاعر مشرق۔	5۔ اصناف سخن
	6۔ غالب

(b) ایک جملے میں جواب لکھیے۔ 05

1۔صفت کی تعریف لکھیے۔

2۔پریم چند کا اصل نام لکھیے۔

3۔رباعی کسے کہتے ہے؟

4۔اسم کی کتنی قسمیں ہیں؟

5۔اردو ادب کے کتنے ادوار ہے؟

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

HISTORY

[Max. Marks : 40

Q1) Explain in detail, How Shivaji Maharaj used his skills in to establish the Swarajya. **[15]**

OR

Explain the concept and functions of election commission. As a teacher which remedies will you suggest to conduct on election process smoothly?

Q2) Answer in brief (any three) : **[15]**

a) What remedies are taken to ensure that people of different religious will live peacefully?

b) Explain the role of Panchayat Samiti in the progress of village?

c) Explain in detail, the fundamental Rights mentioned in Indian Constitution.

d) Write the reasons for the establishment of the United Nations.

e) Explain the importance of Atomic energy

Q3) a) Fill in the Blanks. **[5]**

i) The stupa at Sanchi was built by _________.
(Chandragupta maurya, Samrat Ashok, Samudragupta)

ii) Saint Ramdas Taught the people the importance of _________
(Aradhana, Balopasana, Abhang)

iii) During the rule of Shivaji many villages made a ________.
(Paragana, Mauji, Kasba)

iv) ________ was named as the first chairman of atomic energy commission.
(Dr. Homi Bhabha, Dr. Homi Sethna, Dr. A.P.J. Abdul Kalam)

v) India has Adopted _________ govt system.
(Integrated, Federal, Presidential)

b) Match the following: **[5]**

	'A'		'B'
i)	Abhinav Bharat	a)	Herodotus
ii)	Poona Contract	b)	Shivaji Maharaj
iii)	Earliest Revolutionary	c)	Dr. A.P.J. Abdul Kalam
iv)	Ashtapradhan Mandal	d)	Dr. B.R. Ambedkar
v)	Missile man	e)	Vasudeo Balwant Phadke
		f)	V.D. Sawarkar

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

इतिहास

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) शिवाजी महाराजांच्या अंगी असणाऱ्या विविध गुणांचा उपयोग त्यांनी स्वराज्य स्थापनेसाठी कशा प्रकारे केला सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

निवडणूक आयोगाची संकल्पना व त्यांची कार्य स्पष्ट करा. तुम्ही एक शिक्षक म्हणून निवडणूक प्रक्रिया सुकर होण्यासाठी कोणते उपाय सूचवाल.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) विविध धर्माचे लोक शांततेने व संलोख्याने रहावेत म्हणून काय उपाय केले जावेत?

ब) गावाच्या विकासामध्ये पंचायत समितीची भूमिका विशद करा.

क) भारतीय राज्यघटनेत नमूद केलेले मूलभूत अधिकार स्पष्ट करा.

ड) संयुक्त राष्ट्रसंघटना स्थापनेची कारणे लिहा.

इ) अणुशक्तीचे महत्व विशद करा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) सांची येथील स्तुप .... यांनी बांधून घेतला.
(चंद्रगुप्त मौर्य, सम्राट अशोक, समुद्रगुप्त)

ii) रामदास स्वामीनी .... चे महत्व स्पष्ट केले.
(आराधना, बलोपासना, अभंग)

iii) अनेक गावे मिळून शिवपूर्वकाळामध्ये .... होत असे.
(परगाणा, मौजी, कसबा)

iv) अणुउर्जा आयोगाचे पहिले अध्यक्ष म्हणून .... यांची नेमणुक झाली.
(डॉ. होमी भाभा, डॉ. होमी सेठना, डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम)

v) भारताने .... शासनप्रणाली स्वीकारली.
(एकाल, संघराज्य, अध्यक्षीय)

ब) जोड्या जुळवा. **[5]**

	'अ' गट		'ब' गट
i)	अभिनव भारत	अ)	हिरोडोटस
ii)	पुणे करार	ब)	शिवाजी महाराज
iii)	आद्यक्रांतीकारक	क)	डॉ. ए. पी. जे अब्दुल कलाम
iv)	अष्टप्रधान मंडळ	ड)	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
v)	मिसाईल मॅन	इ)	वासुदेव बळवंत फडके
		फ)	वि. दा. सावरकर

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

GEOGRAPHY

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates:

1) ***Draw neat diagrams wherever necessary.***
2) ***Use of stencils of map is allowed.***

Q1) a) Explain causes and effects of population Explosion. **[8]**

b) Explain the physiographic features of Maharashtra with examples. **[7]**

OR

a) Explain structure of the Earth's interior with the help of a neat & labelled diagram. **[8]**

b) Explain the causes and effects of Earthquake. **[7]**

Q2) Write short answers of the following. (any 3) **[15]**

a) Explain the effect of Tides.

b) Draw a neat & labelled diagram of Orographic Rainfall.

c) Explain the factors affecting settlement with suitable examples.

d) Illustrate the natural resources of India.

e) Explain the factors affecting climate.

Q3) A) Fill in the blanks by selecting correct alternative from the blanket and Write a full sentence. **[5]**

i) Which element is found in both mantle and crust?

a) Silica b) Mangnesium

c) Aluminium d) Iron

ii) Which factors amongst those mention of below does not directly impact Industrial development?

a) Water b) Electricity

c) Labour d) Air

iii) What term is used for the imaginary east-west horizontal lines on the Earth?

a) Meridians b) International DataLine

c) Parallels d) Half circle

iv) Serving as a __________ is a teritary types of occupation.

a) bus conductor b) Veterinary Doctor

c) brick kiln worker d) Farmer

v) When the air expands it _______

a) becomes solid
b) becomes thinner
c) gets lost
d) becomes humid

B) Match the following : **[5]**

	Coloumn 'A'		Coloumn 'B'
i)	Desert	a)	Godawari
ii)	Devni	b)	Very cold
iii)	Jayakwadi	c)	High temperature Low Rainfall
iv)	Tundra region	d)	Indigenous cow
v)	Hot Desert	e)	Yak
		f)	Camel

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

भूगोल

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अ) लोकसंख्या विस्फोटाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. **[8]**

ब) महाराष्ट्राची प्राकृतिक वैशिष्टे सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) ''पृथ्वीचे अंतरग'' रचना सुबक आकृतीसह स्पष्ट करुन योग्य/अचूक नावे द्या. **[7]**

ब) भूकंपाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. **[8]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) भरतीचे परिणाम स्पष्ट करा.

ब) प्रतिरोध पर्जन्य – सुबक आकृती काढून नावे द्या.

क) वसाहतीवर परिणाम करणारे घटक सोदाहरण करा.

ड) भारतीय नैसर्गिक स्त्रोतांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण द्या.

इ) हवामानावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागी योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. **[5]**

i) भुकवच व प्रावरण मध्ये कोणते घटक मिळतात.

अ) सिलिका ब) मॅग्नेशिअम

क) ॲल्युमिनिअम ड) लोह

ii) खालीलपैकी कोणता घटक औद्योगिक विकासावर प्रत्यक्ष परिणाम करत नाही.

अ) पाणी ब) वीज

क) कामगार ड) हवा

iii) पृथ्वीवरील पूर्व पश्चिम दिशेत असलेल्या काल्पनिक आडव्या रेषांना .... म्हणतात.

अ) रेखावृत्ते ब) आंतरराष्ट्रीय वार रेषा

क) समांतर ड) अर्धवृत्ते

iv) .... सेवा ही तृतीय व्यवसायाअंतर्गत/प्रकारामध्ये येते.

अ) बस वाहक ब) पशु वैद्यक

क) वीटभट्टी कामगार ड) शेतकरी

v) जेव्हा हवा प्रसरण पावते, तेव्हा ती ....

अ) घन होते ब) विरळ होते

क) नाहीशी होते ड) दमट होते

ब) अचूक जोड्या लावा/जुळवा. **[5]**

गट 'अ'		गट 'ब'	
i)	वाळवंट	अ)	गोदावरी
ii)	देवणी	ब)	अति थंड/शीत
iii)	जायकवाडी	क)	अति उष्णकमी पर्जन्य
iv)	टुंड्रा प्रदेश	ड)	देशी गाय
v)	उष्ण वाळवंटे	इ)	याक
		फ)	उंट

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3] **GENERAL SCIENCE**

[Max. Marks :40

Q1) a) What is hydrocarbon? Distinguish between saturated and unsaturated hydrocarbons. **[7]**

b) Explain the physical and chemical properties of metals and non-metals with suitable examples. **[8]**

OR

a) Draw a neat labelled diagram of Digestive system' and write the functions of its organs. **[7]**

b) Draw a neat labelled diagram of 'Nucleus' and 'mitochondria'. Write the functions of these organs. **[8]**

Q2) Answer any three of following: **[15]**

a) Write the properties and uses of magnet.

b) Write the causes of water pollution.

c) Write different types of microorganisms. Explain useful and harmful bacteria.

d) Explain the 'Law of Conservation of Energy' with suitable example.

e) Write a note on food chain.

Q3) A) Complete the following sentences by choosing correct options. **[6]**

i) Plants prepare their own food with the process of ________

a) Respiration b) Photosynthesis

c) Transpiration d) Fermentation

ii) In SI system _________ is the unit of force.

a) Watt b) Joule

c) Newton d) Pascal

iii) In human beings there are _______ pair of chromosomes.

a) 22 b) 23

c) 24 d) 25

iv) To find the sunkship or big objects in the sea _______ technology is used.

a) SONAR b) LONAR

c) SWIKAR d) ECHO

v) Biogas is ________ type of natural resource.

a) Renewable b) Inexhaustible

c) Non-conventional d) Both a & c

vi) When conc. H_2SO_4 is added to $KMnO_4$ explosion occurs. The compound formed is ________.

a) Mn_2O_7 b) MnO_5

c) Mn_2O_3 d) $MnSO_4$

B) Match the following : **[4]**

Group 'A'		Group 'B'	
i)	Pressure	a)	A farmer's sling
ii)	Dry ice	b)	Ar
iii)	Noble gas	c)	Kg/m^3
iv)	Circular motion	d)	N/m^2
		e)	Solid CO_2

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अ) हायड्रोकार्बन म्हणजे काय? संतृप्त आणि असंतृप्त हायड्रोकार्बन मधील फरक लिहा. **[7]**

ब) धातू आणि अधातूचे भौतिक व रासायनिक गुणधर्म सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

किंवा

अ) मानवी पचनसंस्थेची सुबक नामनिर्देशित आकृती काढून त्यातील अवयवांची कार्य लिहा. **[7]**

ब) केंद्रक व तंतुकणिका यांची सुबक नामनिर्देशित आकृती काढा. या अवयवांची कार्ये लिहा. **[8]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) चुंबकाचे गुणधर्म आणि उपयोग लिहा.

ब) जलप्रदूषणाची कारणे लिहा.

क) सूक्ष्मजीवांचे विविध प्रकार लिहा. उपयुक्त सूक्ष्मजीव व हानिकारक सूक्ष्मजीव स्पष्ट करा.

ड) उर्जाअक्षय्यतेचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) अन्नसाखळीवर टिप लिहा.

प्रश्न 3) अ) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[6]**

i) वनस्पती .... प्रक्रियेद्वारा स्वतःचे अन्न स्वतः तयार करतात.

अ) श्वसन ब) प्रकाशसंश्लेषण

क) वाष्पोत्सर्जन ड) किण्वन

ii) बलाचे S.I पद्धतीतील एकक .... हे आहे.

अ) वॅट ब) ज्यूल

क) न्यूटन ड) पास्कल

iii) मानवामध्ये .... गुणसूत्रांची जोडी असते.

अ) 22 ब) 23

क) 24 ड) 25

iv) समुद्रात बुडालेले एखादे जहाज किंवा मोठी वस्तू शोधण्यासाठी .... तंत्रज्ञान वापरले जाते.

अ) सोनार ब) लोणार

क) स्वीकार ड) इको

v) बायोगॅस हे .... प्रकारचे नैसर्गिक स्त्रोत आहे.

अ) नुतनीकरणक्षम ब) अक्षय

क) अपारंपरिक ड) अ आणि क

vi) संहत सल्फ्युरिक आम्लामध्ये पोटॅशियम परमेंगनेट मिसळल्यानंतर स्फोट होऊन .... हे संयुग तयार होते.

अ) $Mn_2 O_7$ ब) $Mn O_5$

क) $Mn_2 O_3$ ड) $Mn SO_4$

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[4]**

गट 'अ'	गट 'ब'
i) दाब	अ) शेतकऱ्याची गोफण
ii) शुष्क बर्फ	ब) Ar
iii) निष्क्रिय वायू	क) Kg/m^3
iv) वर्तुळाकार गती	ड) N/m^2
	इ) स्थायू CO_2

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

MATHEMATICS

[Max. Marks :40

Q1) Solve the following **[15]**

a) Multiply $(2x + 3y)(3x + 5y)$

b) $(x - 10)$ and $(x + 40)$ are the measure of complementary angles, find the measure of each angle.

c) Find the length of diagonal of a square whose side is 7cm.

d) Simplify $\frac{3}{5}\times\left(\frac{10}{9}+\frac{4}{3}\right)$.

e) Find square root of 1764.

OR

a) Solve $(11p + 6q - 4r) - (6p - 5q + 5r)$

b) Factorize $3a^2 - 11ab + 6b^2$.

c) Solve quadratic equation $x^2 + x - 20 = 0$ using quadratic formula.

d) The area of a circular ground is 1386 sqm. What is it's radius?

e) The area of the rectangle is 5400 sq.cm. If it's length is 60 cm. what is it's breadth.

Q2) Solve the following : **[15]**

a) $\frac{3x^2 - x - 2}{x^2 - 7x + 12} \div \frac{3x^2 - 7x - 6}{x^2 - 4}$.

b) Prove that opposite sides of a parallelogram are congruent.

c) Numerator of a fraction is 5 more than it's denominator. If 4 is added to numerator and denominator the fraction obtained is 6/5. Find the fraction.

OR

a) The length, breadth & height of a cuboid are 12 cm, 10 cm, 6 cm respectively. Find it's volume and surface area.

b) Prove that the sum of measures of all angles of a triangle is 180º.

c) Draw a circumcircle of an equilateral triangle having it's side 7 cm.

Q3) Solve the following : **[10]**

a) In ΔPQR $m\angle P = 70°$, $m\angle Q = 85°$ find $m\angle R$ = ?

b) Carry out subtraction of rational number $\frac{7}{11} - \frac{3}{7}$.

c) Convert $\frac{5}{16}$ into decimal form.

d) Divide $21m^2 \div 7m$

e) Solve $2m + 7 = 9$.

f) Write the given polynomial in index form with x as a variable (3, 0, 0, 0, – 1).

g) Find area of triangle if it's base is 6 cm and height is 8 cm.

h) If the average of the numbers 33, 34, 35, 37, *x* 38, 39 is 36. What is value of *x*?

i) Find the interest for one year of Rs. 500 at the rate of 10 pcpa.

j) The adjacent sides of a rectangle are 10 cm and 15 cm. Find it's perimeter.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

गणित

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) खालील प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) गुणाकार करा : $(2x + 3y)(3x + 5y)$

ब) कोटिकोनांची मापे : $(x - 10)$ व $(x + 40)$ आहेत. तर त्या कोनांची मापे काढा.

क) 7 सेमी बाजू असलेल्या चौरसाच्या कर्णाची लांबी काढा.

ड) सोपे रुप द्या : $\frac{3}{5} \times \left(\frac{10}{9} + \frac{4}{3}\right)$.

इ) 1764 चे वर्गमूळ काढा.

किंवा

अ) सोडवा : $(11p + 6q - 4r) - (6p - 5q + 5r)$

ब) अवयव काढा : $3a^2 - 11ab + 6b^2$.

क) वर्ग समीकरण $x^2 + x - 20 = 0$ सूत्र पद्धतीने सोडवा.

ड) एक वर्तुळाकार मैदानाचे क्षेत्रफळ 1386 sqm आहे त्याची त्रिज्या काढा.

इ) एका आयताचे क्षेत्रफळ 5400 चौ. सेमी आहे. जर त्याची लांबी 60 सेमी असेल तर त्याची रुंदी किती?

प्रश्न 2) पुढील प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) $\dfrac{3x^2 - x - 2}{x^2 - 7x + 12} \div \dfrac{3x^2 - 7x - 6}{x^2 - 4}$.

ब) सिद्ध करा : समांतरभुज चौकोनाच्या समोरासमोरील बाजू एकरुप असतात.

क) एका अपूर्णांकाचा अंश छेदापेक्षा 5 ने अधिक आहे अंश व छेद यात प्रत्येकी 4 मिळवल्यास अंशाचे छेदाशी असलेले गुणोत्तर 6/5 होते, तर तो अपूर्णांक काढा.

किंवा

अ) एका घनाकृती ची लांबी, रुंदी व उंची क्रमशः 12 सेमी, 10 सेमी व 6 सेमी आहे. त्याचे एकूण पृष्ठफळ व घनफळ काढा.

ब) सिद्ध करा : त्रिकोणाच्या सर्व कोनांच्या मापांची बेरीज $180°$ असते.

क) 7 सेमी बाजू असलेल्या समभुज त्रिकोणाचे परिवर्तुळ काढा.

प्रश्न 3) **पुढील प्रश्न सोडवा :** **[10]**

अ) एका ΔPQR मधे $m\angle P = 70°$ आणि $m\angle Q = 85°$ $m\angle R = ?$

ब) खालील परिमेय संख्यांची वजाबाकी करा :

$$\frac{7}{11} - \frac{3}{7}.$$

क) दशांश अपूर्णांकात लिहा : $\frac{5}{16}$.

ड) भागाकार करा : $21m^2 \div 7m$

इ) सोडवा $2m + 7 = 9$.

फ) (3, 0, 0, 0, – 1) ही सहगुणक रुपातील बहुपदी x चल वापरुन घातांक रुपात लिहा.

य) 6 सेमी पाया व 8 सेमी उंची असलेल्या त्रिकोणाचे क्षेत्रफळ काढा.

र) 33, 34, 35, 37, x, 38, 39 या संख्याची सरासरी 36 असेल तर x ची किंमत किती?

ल) द.सा.द.शे. 10 दराने 500 रुपयांचे एका वर्षाचे व्याज किती?

व) एका आयताच्या लगतच्या बाजूंची लांबी 10 सेमी व 15 सेमी आहे तर त्याची परिमीती काढा.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

ECONOMICS

[Max. Marks :40

Q1) a) What is family budget? Explain the types of budget. **[7]**

b) Prepare one month deficit budget plan of middle class family. **[8]**

OR

a) Explain the importance of study of Economics. **[7]**

b) Compare the economic life of modern man with ancient man with an example. **[8]**

Q2) Write short answers (any three) **[15]**

a) Explain the characteristics of economy

b) Explain the effects of Inflation.

c) What are the measures suggest to remove the defects of public Distribution System?

d) Explain the duties of a consumer.

e) Explain the problem of For whom to produce?

Q3) a) State whether the following statements are true or false **[5]**

i) Level of production in the economy is influenced by the availability & utilization of natural resources.

ii) In india 15th march is the National Consumer's Day.

iii) Sectoral distribution of GDP is an index Which measures the economic development of a country.

iv) Government increases level of taxes and imposes new taxes. It leads to increase in the consumption expenditure.

v) Since July 1987 a dual pricing structure was introduced under targeted public Distribution System.

b) Complete the following statements by choosing appropriate alternatives given below : **[5]**

i) ________ has called Economics as the 'Queen of Social Sciences'.

(ADAM Smith, Alfred marshall, P.A. Samuelson)

ii) Utility is a _______ concept.

(Vague, relative, useful)

iii) ________ means expansion of industries by increasing use of machinery.

(Urbanisation, Industrialisation, Globalisation)

iv) In Northern India, baluta system was known as _______ System.

(Guest, Judge, Jajmani)

v) ________ is an example of intangible goods.

(Book, Table, Air)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अ) कुटुंबाचे अंदाजपत्रक म्हणजे? अंदाजपत्रकाचे विविध प्रकार सांगा. **[7]**

ब) एका मध्यमवर्गीय कुटुंबाचे एका महीन्याचे तुटीचे अंदाजपत्रक तयार करा. **[8]**

किंवा

अ) अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व स्पष्ट करा. **[7]**

ब) प्राचीन मानव व आधुनिक मानव यांच्या आर्थीक जीवनाची तुलना उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[8]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) अर्थव्यवस्थेची वैशिष्टे स्पष्ट करा.

ब) भाववाढीचे परिणाम स्पष्ट करा.

क) सार्वजनिक वितरण प्रणालीतील उणीवा दूर करण्यासाठी कोणते उपाय सुचविता येतील?

ड) ग्राहकाची कर्तव्ये स्पष्ट करा.

इ) 'उत्पादन कोणासाठी करावे' ही समस्या स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील वाक्य चूक की बरोबर ते ओळखा. **[5]**

i) साधनसामग्रीची उपलब्धता आणि वापर यांचा अर्थव्यवस्थेतील उत्पादनपातळीवर परिणाम होतो.

ii) भारतात 15 मार्च हा राष्ट्रीय ग्राहक दिन आहे.

iii) 'स्थुल राष्ट्रीय उत्पादनाचे क्षेत्रीय विभाजन' हा देशाच्या आर्थीक विकासाचे मापन करण्याचा एक निर्देशांक आहे.

iv) शासन करपातळी वाढवते आणि नवीन कर आकारते त्यामुळे लोकांच्या उपभोगखर्चात वाढ होते.

v) जुलै 1987 पासून लक्ष्याधारित सार्वजनिक वितरण प्रणाली अंतर्गत दुहेरी किंमत रचना सुरु करण्यात आली.

ब) **खाली दिलेल्या कंसातील पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पुर्ण करा.** **[5]**

i) **............ यांनी अर्थशास्त्र ही 'सामाजिक शास्त्राची सम्राज्ञी आहे' असे म्हटले आहे.**

(ॲडम स्मिथ, आल्फ्रेड मार्शल, पी.ए. सॅम्युएलसम)

ii) **उपयोगिता ही .... संकल्पना आहे.**

(संदिग्ध, सापेक्ष, उपयुक्त)

iii) **.............. म्हणजे जागतिक बाजारपेठेसाठी अर्थव्यवस्था खुली करणे.**

(शहरीकरण, औद्योगिकीकरण, जागतिकीकरण)

iv) **उत्तर भारतात बलुतेदारी पद्धती ही .... पद्धती म्हणून ओळखली जाते.**

(पाहूणे, जज, जजमानी)

v) **.............. हे अमूर्त वस्तुचे उदाहरण आहे.**

(पुस्तक, टेबल, वारा)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :40

Q1) Explain the concept of hardware with input devices of computer. As a teacher how will you use storage devices in education effectively. Explain with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the concept of software and its types with suitable examples. Write facilities of word processor and spread sheet.

Q2) Write the answers of <u>any three</u> questions **[15]**

a) Write down the educational uses of e - maps.

b) Explain moral & ethical issues with reference to cyber law?

c) Explain internet usage etiquette?

d) Write down the educational applications of Blog.

e) Explain World Wide Web?

Q3) Fill in the blanks with correct option from brackets. **[10]**

a) The brain of any computer system is ________.
(ALU, Memory, CPU, Control Unit)

b) What is LOGO ________.
(Programming language, Program, command, instruction)

c) Information is stored in a computer in the form of ________.
(decimal, binary, hexadecimal, octal)

d) Pictorial presentation of information in M.S. Excel is known as ________.
(Sorting, chart, filtering, design)

e) Ctrl + V is used for ________.
(Copy, Paste, Save, Control)

f) E-mail means ________.
(electric mail, electronic mail, electric made, electronic made)

g) VOIP means ________.

(Voice Over Internal Protocal, Voice Over International Protocol, Voice of Information Protocol, Voice Over Interaction Protocol)

h) ________ is not a network device among the following.

(Hub, CPU, Router, Switch)

i) The base of the e-map is ________.

(VOIP, GPS, ATM, EDI)

j) Looking for information on the internet is called ________.

(skipping, seeing, hosting, surfing, or browsing)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) हार्डवेअर ही संकल्पना संगणकाच्या अंतगर्मन साधनांच्या आधारे स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून संगनकाच्या स्मृती साधनांचा (storage device) वापर शिक्षण क्षेत्रात प्रभावीपणे कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सॉफ्टवेअर म्हणजे काय? सॉफ्टवेअरचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. वर्ड प्रोसेसर व पॉवरपॉइंट प्रेझेंटेशन या सॉफ्टवेअर मधील सुविधा लिहा.

प्रश्न 2) कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) इ-मॅप्सचे शैक्षणिक उपयोग लिहा.

ब) सायबर कायद्याशी संबंधित नैतिक बाबी स्पष्ट करा.

क) इंटरनेट वापराचे शिष्टाचार स्पष्ट करा.

ड) ब्लाग चे शैक्षणिक उपयोजन लिहा.

इ) वर्ड वाइड बेब स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) कोणत्याही संगणक प्रणालीच्या मेंदू .... असतो.

(ए एल यू, मेमरी, सी पी यू, कंट्रोल यूनिट)

ब) लोगो म्हणजे ....

(प्रोग्रामिंग लॅग्वेज, प्रोग्राम, आज्ञा, सूचना)

क) पूढीलपैकी .... रूपात संगणकात माहिती साठविला जातो.

(डेसिमल, बायनरी, हेक्साडेसिमल, आक्टल)

ड) एम. एस. एक्सेल मधील माहितीचे सचित्र सादरीकरण .... ओळखले जाते.

(क्रमवारी, आलेख, फिल्टर, डिझाइन)

इ) Ctrl + V चा वापर .... साठी केला जातो.

(कॉपी, पेस्ट, सेव्ह, कंट्रोल)

फ) इ–मेल म्हणजे ....

(इलेक्ट्रिक मेल, इलेक्ट्रॉनिक मेल, इलेक्ट्रिक मेड, इलेक्ट्रॉनिक मेड)

य) VOIP म्हणजे ....

(Voice Over Internet Protocol, Voice Over International Protocol, Voice of Information Protocol, Voice Over Interaction Protocol)

र) खालीलपैकी .... नेटवर्क डिव्हाइस नाही.

(हब, सी. पी. यू, राऊटर, स्वीच)

ल) इ–नकाशाचा आधार .... आहे.

(व्ही ओ आय पी, जी पी एस, ए टी एम, इ डि आय)

व) इंटरनेटवर माहिती शोधण्यास .... म्हणतात.

(स्किपींग, पाहणे, होस्टींग, सर्फिंग किंवा ब्राऊसिंग)

⌘⌘⌘

SEAT No. :

PD-1359

[Total No. of Pages : 19

[6425]-236

F.Y. B.Ed. (General)

BED 107 : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics and Information and Communication Technology)

(107-01 to 107-11)

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
3) *Figures to the right of the question indicate marks.*
4) *Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.*
5) *Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *दोन्ही विषयाच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*
3) *उजव्या बाजूकडील संख्या गुण दर्शवितात.*
4) *15 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 400-425 शब्दांत उत्तरे लिहा.*
5) *5 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

मराठी

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) शालेय अभ्यासक्रमातील मराठी विषयाचे स्थान स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तरावरील मराठी विषयाचे स्थान उंचावण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

पद्य अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? यापैकी तुम्हाला आवडणाऱ्या एका अध्यापन पद्धतीचे स्वरूप, गुण व मर्यादा यांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण द्या.

प्रश्न 2) चांगल्या मराठी पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगून माध्यमिक स्तरावर तुम्ही अभ्यासलेल्या कोणत्याही एका इयत्तेच्या मराठी पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण लिहा. **[15]**

किंवा

उत्तम मराठी शिक्षकाची प्रमुख गुणवैशिष्ट्ये कोणती? ही गुणवैशिष्ट्ये तुमच्या अंगी रूजावीत यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) व्याकरणाच्या उद्गामी पद्धतीचे पाच गुण स्पष्ट करा.

ब) मराठी अध्यापनाचे पारंपारीक स्त्रोत कोणते? त्यांचे महत्व स्पष्ट करा.

क) संरचना म्हणजे काय? मराठी विषय संरचनेचे शिक्षकाला होणारे चार उपयोग स्पष्ट करा.

ड) प्रभावी संप्रेषण कौशल्य तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांच्या अंगी रूजविण्यासाठी कोणते प्रयत्न कराल?

Total No. of Questions : 3]

हिंदी

[पूर्णांक : 40

प्रश्न 1) राष्ट्रभाषा अध्यापन के छः व्यापक उद्देश्य लिखकर भाषा के i) प्रादेशिक भाषा ii) राजभाषा iii) आंतरराष्ट्रीय भाषा तथा iv) सांस्कृतिक भाषा इन रूपों को स्पष्ट कीजिए। **[15]**

अथवा

गद्य अध्यापन के उद्देश्य लिखिए । गद्य अध्यापन को रोचक बनाने के लिए किन्हीं दो गद्य अध्यापन पद्धतियों का उपयोग कैसे करोगे यह सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 2) आदर्श हिंदी पाठ्यपुस्तक के लक्षण लिखिए । कक्षा 6 वी से 10 तक के किसी भी एक कक्षा के हिंदी पाठ्यपुस्तक की चिकित्सा विश्लेषण कीजिए । **[15]**

अथवा

हिंदी विषय के निम्न अध्ययन संसाधन की संकल्पना, आवश्यकता एवं महत्व के आधार पर स्पष्टीकरण किजिए ।

अ) हिंदी भाषा प्रयोगशाला

ब) परंपरागत अध्ययन संसाधन

क) तंत्रज्ञान पर आधारित अध्ययन संसाधन

प्रश्न 3) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए । (कोई 2) **[10]**

अ) व्याकरण अध्यापन की किन्हीं दो पद्धतियों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

ब) जीवन कौशल्य शिक्षा का महत्व सोदाहरण लिखिए ।

क) भाषिक समस्या को दूर करने के लिए त्रिभाषा सूत्र को स्पष्ट कीजिए ।

ड) हिंदी अध्यापक के सामान्य तथा विशेष गुणों की चर्चा कीजिए ।

Total No. of Questions : 3]

ENGLISH

[Max. Marks : 40

Q1) What are the characteristics of English subject? What is the importance of English in daily life? What is the correlation of English with Maths, History & Geography? Explain with examples. **[15]**

OR

What is the importance of content analysis for an English teacher? What do you mean by life skills? Make a list of ten life skills. How will you inculcate any four life skills among your students while teaching English with curricular & extra curricular activities in secondary schools. Explain with examples.

Q2) What are the methods of teaching English grammar? Which is the best method of teaching English grammar as per your opinion? Make a lesson note for teaching English grammar at secondary level by using any one method of teaching English grammar? **[15]**

OR

Mr. Smita Kulkarni had made efforts to teach English to Std. X Div. D. The class had shown excellent result in English. What could be the qualities of Mr. Smita as the best English teacher? Explain the responsibilities of an English teacher while organizing debating & essay writing competitions in secondary schools with examples.

Q3) Answers the following questions in short - (any 02) **[10]**

a) Write short note on - English as a link language.

b) Which core elements & values will you try to inculcate while teaching the composition. 'Trees our best friends' to std 7th? Explain with examples.

c) How will you use language games to make teaching of English interesting and enjoyable? Explain with examples.

d) Why do oral exams are essential in English?

Total No. of Questions : 3]

SANSKRIT

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the Importance of Life Skills in students Learning. Explain any two life skills with examples and write activities to implement them. **[15]**

OR

For effective Sanskrit teaching explain the Importance of classification of teaching aids in Sanskrit for which teaching points chart are used as teaching aids in Sanskrit explain it with suitable examples.

Q2) Explain the Importance of teaching Sanskrit language. Explain the correlation of Sanskrit Subject with History and Geography in Sanskrit language teaching? Explain it with suitable examples at Secondary level. **[15]**

OR

How are the following Skills Important in Sanskrit learning as

a) Listening

b) Speaking

c) Reading

d) Writing

As a Sanskrit teacher Suggest activities to develop above Skills of the Pupil.

Q3) Answers the following questions in short - (Any 2) **[10]**

a) Write down the problems in Sanskrit education.

b) Use of Story telling in Sanskrit teaching.

c) Write characteristics of the Structure of Sanskrit Subject.

d) Write the characteristics of an Ideal Sanskrit teacher.

Total No. of Questions : 3]

संस्कृत

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) जीवन कौशल्यांचे विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनातील महत्व स्पष्ट करा. त्यातील कोणत्याही दोन जीवन कौशल्यांचे उदाहरणासह स्पष्टीकरण करुन ती राबविण्यासाठी उपक्रम लिहा. **[15]**

किंवा

संस्कृत अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी वर्ग अध्यापनातील शैक्षणिक साधनाचे वर्गीकरण करुन महत्व स्पष्ट करा. ''तक्ते'' या शैक्षणिक साधनाचा वापर संस्कृतमध्ये कोणत्या घटकासाठी करता येईल ते लिहा.

प्रश्न 2) संस्कृत भाषा अध्यापनाचे महत्व सांगा. संस्कृत भाषा अध्यापनात इतिहास आणि भूगोल विषयांचा समवाय कसा साधाल? ते माध्यमिक स्तरावरील उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संस्कृत अध्ययनात खालील कौशल्ये कशाप्रकारे महत्वाची आहेत?

अ) श्रवण

ब) भाषण

क) वाचन

ड) लेखन

एक संस्कृत शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांची वरील कौशल्ये विकसित करण्यासाठी उपाय सूचवा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) संस्कृत शिक्षणातील समस्या लिहा.

ब) संस्कृत अध्यापनात कथाकथनाची उपयुक्तता लिहा.

क) संस्कृत विषयाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) आदर्श संस्कृत शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 3]

URDU

Max. Marks : 40]

1 مادری زبان اردو پڑھانے وسکھانے کی اہمیت وافادیت بیان کیجیے۔دیگر مضامین سے اردو زبان کا ربط واضح کیجیے۔اردو زبان کے فروغ کے لیے آپ کون سی ہم نصابی سرگرمیوں کا انعقاد کرو نگے۔ 15

OR

تدریس نظم کے مختلف طریقے لکھیے۔سیکنڈری سطح پر تدریس نظم کو دلچسپ و موثر بنانے کے لیے آپ کن طریقوں کا اپناو نگے۔

2 کتاب کا تجزیہ کیا ہے؟ کتاب کے تجزیہ کی اہمیت وضرورت لکھیے۔ہشتم جماعت کی کتاب کا تجزیہ کرتے ہوئے اندرونی وبیرونی خوبیاں لکھیے۔اردو کی معیاری کتاب بناتے وقت کن اصولوں وضوابط کو مدنظر رکھو نگے۔ 15

OR

معلم اردو کے اوصاف لکھیے۔معلم کی پیشہ وارانہ ترقی کے لیے آپ بحیثیت معلم کن اصولوں کی پابندی کرو نگے۔

3 مختصر جواب لکھیے۔(کوئی دو) 10

a) اسکولی نصاب میں اردو کا مقام واضح کیجیے۔

b) تدریس قواعد کے طریقے مع مثال واضح کیجیے۔

c) مواد کے تجزیہ کی اہمیت وضرورت لکھیے۔

d) زباندانی کی تدریس میں تدریسی ذرائع کی اہمیت وضرورت لکھیے۔

Total No. of Questions : 3]

HISTORY

[Max. Marks : 40

Q1) What is Co-relation? Write the importance of correlation. How will you co-relate history with other subjects? Explain with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the nature of project method. How will you use project method at the secondary level for teaching of history? Explain with suitable examples.

Q2) What are the criteria of good history textbook with the help of these criterian analysis any history textbook from 6th to 10th standard. **[15]**

OR

Explain the learning resources for the history subject with the following points.

a) Concept

b) Need

c) Importance

Explain technology based learning resources in detail.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) Explain the need of History Room.

b) Explain the merits of source method.

c) Write any two core-elements of teaching history with suitable examples.

d) Explain the objectives of teaching history subject at higher secondary school level.

Total No. of Questions : 3]

इतिहास

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय? समवायाचे महत्व लिहा. तुम्ही इतिहास विषयाचा इतर शालेय विषयांशी समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

प्रकल्प पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तरावर इतिहास विषय शिकविण्यासाठी प्रकल्प पद्धतीचा वापर कसा कराल सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषाच्या आधारे इयत्ता 6 वी ते 10 वी पर्यंतच्या एका इयत्तेच्या इतिहासाच्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा? **[15]**

किंवा

इतिहास विषयाचे अध्यापन स्त्रोत पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) गरज

क) महत्व

तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययन स्त्रोत सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) इतिहास खोलीची आवश्यकता स्पष्ट करा.

ब) आधार पद्धतीचे गुण स्पष्ट करा.

क) इतिहास अध्यापनातील कोणतेही दोन गाभाघटक सोदाहरण लिहा.

ड) उच्च माध्यमिक शालेय स्तरावरील इतिहास विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

GEOGRAPHY

[Max. Marks : 40

Q1) What is Correlation? What are the different types of correlation? Explain correlation of subject Geography with suitable examples for the following school subjects **[15]**

a) Economics

b) History

OR

What are the various teaching methods of subject Geography? Explain merits, limitations and educational importance of the following methods of subject Geography with suitable examples.

a) Excursion method

b) Journey method

Q2) Define Structure. Draw the structure of subject Geography. **[15]**

OR

Define learning resources. What are the types of learning resources? As a teacher how will you use these learning resources while teaching subject Geography with suitable examples.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) What are the characteristics of good text book of Subject Geography?

b) Explain the importance of local Geography.

c) Explain any two life skills for teaching subject Geography along with the acitivities.

d) What Precausions should be taken while conducting field visit for subject Geography?

Total No. of Questions : 3]

भूगोल

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय? समवायाचे विविध प्रकार कोणते? भूगोलाचा खालील विषयांशी सोदाहरण समवाय स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अर्थशास्त्र

ब) इतिहास

किंवा

भूगोल विषयासाठीच्या विविध अध्यापन पद्धती कोणत्या? भूगोल विषयासाठीच्या खालील अध्यापन पद्धतीचे फायदे, मर्यादा व शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.

अ) प्रवास

ब) सहळ

प्रश्न 2) संरचना स्पष्ट करा. भूगोल विषयाची संरचना तयार करा. **[15]**

किंवा

अध्ययन स्रोताची व्याख्या लिहा. अध्ययन स्रोतांचे प्रकार कोणते? या अध्ययन स्रोतांचा वापर तुम्ही शिक्षक म्हणून भूगोल विषयासाठी कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) भूगोल विषयाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाची वैशिष्ट्ये कोणती?

ब) स्थानिक भूगोलाचे महत्व स्पष्ट करा.

क) भूगोल अध्यापनामध्ये कोणतीही दोन जीवनकौशल्ये उपक्रमांसह स्पष्ट करा.

ड) भूगोल विषयासाठी क्षेत्रभेटीचे आयोजन करताना कोणती काळजी घ्यावी?

Total No. of Questions : 3] **GENERAL SCIENCE**

[Max. Marks : 40

Q1) What are the objectives of General Science Teaching at secondary level? Suggest any fire activities to inculcate these objectives among secondary level students. **[15]**

OR

What is content analysis? Evaluate any one content analysis of Std 6th to 9th of Science.

Q2) What are the methods of Science Teaching? Explain project method with the help of following points **[15]**

a) Steps

b) Merits and Demerits

c) Role of the Teacher

OR

How will you use following learning Resources in Teaching Science Subject.

a) Science Laboratory

b) Internet

c) Audio Visual Aids

Q3) Answer the following questions in short - (Any 02) **[10]**

a) Explain merits of Demonstration method

b) Explain internal aspects of Text-Book analysis

c) Write ten competencies of science teacher

d) Explain Nature of general science at secondary level.

Total No. of Questions : 3]

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) माध्यमिक स्तरावरील सामान्य विज्ञान अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये कोणती? माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये ही उद्दिष्ट्ये रुजविण्यासाठी कोणतेही पाच उपक्रम सूचवा. **[15]**

किंवा

आशय विश्लेषण म्हणजे काय? विज्ञानाच्या इयत्ता 6 वी ते 9 वी पर्यंतच्या कोणत्याही एका आशयाचे विश्लेषण करा.

प्रश्न 2) विज्ञान अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? खालील मुद्दयांच्या आधारे प्रकल्प पद्धती स्पष्ट करा. **[15]**

अ) पायऱ्या

ब) फायदे आणि मर्यादा

क) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

विज्ञान अध्यापनात खालील अध्ययन स्त्रोतांचा वापर कसा कराल?

अ) विज्ञान प्रयोगशाळा

ब) आंतरजाल

क) दृक श्राव्य साधने

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) दिग्दर्शन पद्धतीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

ब) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे अंतरंग घटक स्पष्ट करा.

क) विज्ञान शिक्षकाची दहा क्षमता लिहा.

ड) माध्यमिक स्तरावर सामान्य विज्ञानाचे स्वरुप स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3] **MATHEMATICS EDUCATION**

[Max. Marks : 40

Q1) Explain Inductive-deductive Method of teaching Mathematics with respect to following points : **[15]**

a) Principles

b) Steps with examples

c) Advantages & Limitations

OR

Explain the characteristics of good text book of mathematics Analyze any one textbook of mathematics of any one standard.

Q2) Explain 5-E Learning Model for Mathematics? How will you use this Model while teaching Mathematics Explain with examples? **[15]**

OR

What is Meant by Learning Resources? Explain any Four Learning resources for teaching mathematics subject at secondary level.

Q3) Answers the following questions in short - (Any 02) **[10]**

a) Distinguish between curriculum and syllabus

b) Place of Mathematics at secondary & higher secondary level.

c) How will you use mathematics laboratory in teaching and learning explain?

d) Write competencies of mathematics teacher.

Total No. of Questions : 3]

गणित शिक्षण

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) गणित अध्यापनाची उद्गामी–अवगामी पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) तत्त्वे

ब) पायऱ्यांसह उदाहरणे

क) फायदे व मर्यादा

किंवा

गणित विषयाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. गणित विषयाच्या कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा.

प्रश्न 2) गणित अध्ययनासाठीचे 5-E प्रतिमान स्पष्ट करा. गणित अध्यापनासाठी तुम्ही या प्रतिमानाचा वापर कसा कराल हे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? माध्यमिक स्तरावर गणित विषयाच्या अध्यापनासाठी कोणतेही चार अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा.

ब) गणित विषयाचे माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील स्थान स्पष्ट करा.

क) गणित प्रयोगशाळेचा अध्ययन आणि अध्यापनात तुम्ही कसा उपयोग कराल ते स्पष्ट करा.

ड) गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 3]

ECONOMICS

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the meaning & nature of Economics By explaining the importance of economics in daily life. **[15]**

OR

Explain the project method with following points.

a) Nature

b) Types

c) Steps

d) Teacher's Role

e) Usefulness

Q2) What is content analysis? Do a content analysis of any one unit of Economics. **[15]**

OR

What is life skills? Explain how to inculcate this life skills in students of Economics with suitable examples.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) Explain the usefulness of Field visit as a learning resources for learning Economics.

b) Draw the structure of any branch of Economics.

c) Explain the benefits of Textbook analysis to the Teacher.

d) Explain the attributes of 21st Century Economics teacher.

Total No. of Questions : 3]

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अर्थशास्त्राचा अर्थ व स्वरूप सांगून अर्थशास्त्राचे दैनंदीन जीवनातील महत्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

प्रकल्प पद्धत खालील मुद्द्यांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.

अ) स्वरूप

ब) प्रकार

क) पायऱ्या

ड) शिक्षकाची भूमिका

इ) उपयुक्तता

प्रश्न 2) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? ते सांगून अर्थशास्त्रातील कोणत्याही एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. **[15]**

किंवा

जीवन कौशल्ये म्हणजे काय? ते सांगून ही जीवन-कौशल्ये अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांमध्ये कसे रूजवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) अर्थशास्त्राच्या अध्ययनाकरीता क्षेत्रभेट-एक अध्ययन स्त्रोत म्हणून उपयुक्तता स्पष्ट करा.

ब) अर्थशास्त्राच्या कोणत्याही एका शाखेची संरचना काढा.

क) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे शिक्षकाला होणारे फायदे स्पष्ट करा.

ड) 21 व्या शतकातील अर्थशास्त्राच्या शिक्षकाचे गुणविशेष स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks : 40

Q1) Write the nature and scope of Information Communication Technology. How will you fulfill the objectives of Information communication Technology at secondary and higher secondary level from your teaching. **[15]**

OR

Write the criteria for good ICT text book. Do the text book analysis for any one standard of ICT subjects.

Q2) Explain the 'Web based teaching' with the help of following points **[15]**

a) Concept

b) Example

c) Advantages

d) Limitation

OR

Write various pedagogy of ICT. State the characteristics of 5-E learning model and Computer Assisted Instruction (CAI)

Q3) Answers the following questions in short - (Any 2) **[10]**

a) Write the features of ICT laboratory.

b) Write advantages and limitation of online demonstration.

c) Write the characteristics of TAL.

d) Explain need and importance of content analysis.

Total No. of Questions : 3]

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचे स्वरूप व व्याप्ती लिहा. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्ट्ये तुम्ही तुमच्या अध्यापनातून कशी साध्य कराल? **[15]**

किंवा

ICT विषयाच्या पाठ्यपूस्तकाची वैशिष्ट्ये विषद करा. ICT विषयाच्या कोणत्याही एका इयत्तेचे पाठ्यपुस्तक विश्लेषण करताना तुम्ही कोणते मुद्दे विचारात घ्याल?

प्रश्न 2) वेब आधारीत अध्ययन खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) उदाहरण

क) फायदे

ड) मर्यादा

किंवा

ICT च्या विविध अध्यापन पद्धती लिहा. 5-ई अध्ययन प्रतिमान व संगणक सहाय्यक अनुदेशन यांचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) ICT प्रयोगशाळेची वैशिष्ट्ये लिहा.

ब) ऑनलाईन दिग्दर्शनचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.

क) तंत्रज्ञान सहाय्यक अध्ययनाचे वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) आशय विश्लेषणाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD-1360

[Total No. of Pages : 4

[6425]-237

S.Y. B.Ed. (General)

B.Ed. - 201 : Quality and Management of School Education

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 150 to 175 words.***

Q1) What is meant by Management? Write the functions of Management. Explain the theory of management by peter Drucker. **[15]**

OR

What is meant by Time Management? Explain the importance of Time management As a Headmaster how will you do the time management of your school?

Q2) Explain the following Infrastructural facilities with the help of examples. **[15]**

a) School Building
b) Library
c) Laboratories
d) Computer lab
e) Play ground

OR

Explain the concept of Leadership with types of Leadership. According to you what are the qualities of good leadership?

Q3) Explain the causes of stagnation and wastage of secondary Level. As a teacher how you will solve these problems? **[15]**

OR

Explain the problems of crowded classes. As a Teacher how you will solve these problems.

Q4) What is meant by co-curricular activities? Explain the importance of co-curricular activities. Explain the various co-curricular activities which you will implement for students personality development at your school. **[15]**

OR

Explain the structure and functions of National council of Educational Research (NCERT) Training and state council at Educational Research and Training (SCERT).

Q5) **Write short notes of the following (any 4) :** **[20]**

a) Suggest any five solutions of classroom management.

b) Explain SWOT Analysis with examples.

c) Explain the need of Inservice Training.

d) Suggest the remedies for reducing school indiscipline problem.

e) Explain the importance of school Records.

f) Explain the functions of Secondary School Certificate (S.S.C.) Board.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

PD-1360

[6425]-237
S.Y. B.Ed. (General)
B.Ed. - 201 : Quality and Management of School Education
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :
1) *सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत .*
2) *उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*
3) *15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.*
4) *5 गुणांच्या उत्तरसाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.*

प्रश्न 1) व्यवस्थापन म्हणजे काय? व्यवस्थापनाची कार्ये लिहा. व्यवस्थापन विषयक पीटर ड्रकर यांची उपपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

वेळेचे व्यवस्थापन म्हणजे काय? वेळेच्या व्यवस्थापनेचे महत्व स्पष्ट करा. तुम्ही मुख्याध्यापक म्हणून शाळेचे व्यवस्थापन कसे कराल सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील मुद्दयांच्या संदर्भात भौतिक घटक सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) शालेय इमारत

ब) ग्रंथालय

क) प्रयोगशाळा

ड) संगणक कक्ष

इ) खेळाचे मैदान

किंवा

नेतृत्व संकल्पना स्पष्ट करून नेतृत्वाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा. तुमच्या दृष्टीने चांगल्या नेतृत्वाचे गुण विशेष कोणते?

प्रश्न 3) माध्यमिक स्तरावरील स्थगन व गळतीची कारणे स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून त्या समस्या दूर करण्यासाठी उपाय सुचवा. **[15]**

किंवा

जास्त विदयार्थी संख्या असलेल्या वर्गाच्या समस्या स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणुन त्या समस्या दुर करण्यासाठी कोणते उपाय सुचवाल.

प्रश्न 4) सहशालेय उपक्रम म्हणजे काय? सहशालेय उपक्रमाचे महत्व सांगून तुम्ही तुमच्या शाळेत विदयार्थ्यांच्या व्यक्तीमत्व विकासासाठी कोण कोणते सहशालेय उपक्रम राबवाल. **[15]**

किंवा

राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (एन.सी.ई.आर.टी) व महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची (एस.सी.ई.आर.टी) संरचना व कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : **[20]**

अ) वर्ग व्यवस्थापन समस्येवरील कोणतेही पाच उपाय सुचवा.

ब) शस्त्रुसंधो विश्लेषण सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) सेवातर्गत प्रशिक्षणाची आवश्यकता स्पष्ट करा.

ड) शालेय बेशिस्त कमी करण्यासाठी उपाय सुचवा.

फ) शालेय दप्तर (अभिलेख) महत्व स्पष्ट करा.

इ) माध्यमिक शिक्षण मंडळची (एस.एस.सी) कार्य स्पष्ट करा.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD1361

[Total No. of Pages : 4

[6425]-238

S.Y. B.Ed. (General)

BED202 : KNOWLEDGE AND CURRICULUM AND LANGUAGE ACROSS CURRICULUM

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidate:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words each.***
4) ***Short answer type questions which carry five marks should be answered in about 150-175 words.***
5) ***Write in Neat and legible handwriting.***

Q1) Explain the following concept giving appropriate examples. Explain their educational relevance : **[15]**

a) Data

b) Information

c) Knowledge

d) Skill

e) Wisdom

OR

Explain the role of teacher in modern child centered education in the context of :

a) Learning through Activity

b) Learning through Discovery

c) Learning through dialogue

Q2) What is curriculum? Explain different stages of curriculum development with respect to the following points : **[15]**

a) Planning of Curriculum

b) Curriculum Design

c) Curriculum Transaction

OR

State the guiding principles considered while designing the NCF 2005. Enlist the features of the NCF 2005.

P.T.O.

Q3) What is Multicultural education? Explain multicultural education with reference to following points. **[15]**

a) Role of teacher in classroom

b) Skills Required

c) Teaching learning strategies

OR

How the values included in the Indian constitution have been reflected through the curriculum of the secondary education. Explain it with the help of any three values.

Q4) Write the concept and importance of 'Language Across Curriculum'. As a teacher, how will you use the concept of 'LAC' in daily teaching. **[15]**

OR

Write any two definition of language. Explain following concept of language with suitable examples.

a) Home Language

b) School Language

c) Standard Language and Dialects

d) Foreign Language

Q5) Answer in brief (Any Four) : **[20]**

a) What are the principles of Experimental Learning?

b) Distinguish between Hilda Taba and Ralph Tyler model of curriculum development.

c) Write the educational views of Ravindranath Tagore on secondary education.

d) What is the relevance of three language formula in curriculum of secondary education?

e) Explain sources of knowledge.

f) Write any ten recommendation of Bullock Report (1975).

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 5]

PD1361

[6425]-238

S.Y. B.Ed. (General)

BED202 : KNOWLEDGE AND CURRICULUM AND LANGUAGE ACROSS CURRICULUM

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :- *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400 ते 425 शब्दांत लिहा.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 ते 175 शब्दांत लिहा.

5) स्वच्छ व वाचनीय लेखन करावे.

प्र.*1)* खालील संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करून त्यांचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा. **[15]**

अ) प्रदत्त

ब) माहिती

क) ज्ञान

ड) कौशल्य

इ) विवेक

किंवा

आधुनिक बालक केंद्रित शिक्षणात शिक्षकाची खालील प्रकारानुसार भूमिका स्पष्ट करा.

अ) कृतीद्वारा अध्ययन

ब) शोधनाद्वारे अध्ययन

क) संवादाद्वारे अध्ययन

प्र.*2)* अभ्यासक्रम म्हणजे काय? खालील मुद्दयांद्वारे अभ्यासक्रम विकसनाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अभ्यासक्रमाचे नियोजन

ब) अभ्यासक्रम आराखडा

क) अभ्यासक्रम कार्यवाही

किंवा

राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 तयार करताना कोणती मार्गदर्शक तत्त्वे विचारात घेतली ते सांगून राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा 2005 ची वैशिष्ट्ये विशद करा.

प्र.3) बहुसांस्कृतिकता म्हणजे काय? बहुसांस्कृतिक शिक्षण खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) वर्गातील भूमिका

ब) आवश्यक कौशल्य

क) अध्ययन – अध्यापन कार्यनीती

किंवा

भारतीय राज्यघटनेत समाविष्ट असणारी मूल्ये माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमातून कसे प्रतिबिंबित होतात ते कोणत्याही तीन मूल्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्र.4) अभ्यासक्रमांतर्गत भाषेची (LAC) संकल्पना व महत्त्व स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून तुम्ही दैनंदिन अध्यापनात 'अभ्यासक्रमांतर्गत भाषा' या संकल्पनेचा वापर कसा कराल? **[15]**

किंवा

भाषेच्या कोणत्याही दोन व्याख्या लिहा. भाषेच्या खालील संकल्पना योग्य उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

अ) घरची भाषा

ब) शाळेतील भाषा

क) प्रमाणभाषा व बोलीभाषा

ड) विदेशी भाषा

प्र.5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) अनुभवजन्य अध्ययनाची तत्त्वे कोणती?

ब) अभ्यासक्रम विकसनाचे हिल्डा टाबा आणि राल्फ टायलर प्रतिमान यातील फरक स्पष्ट करा.

क) रविंद्रनाथ टागोर यांचे माध्यमिक शिक्षणविषयक विचार लिहा.

ड) माध्यमिक शाळेतील अभ्यासक्रमात त्रिभाषित सूत्राचे महत्त्व काय आहे?

इ) ज्ञानाचे स्त्रोत स्पष्ट करा.

फ) बुलक अहवालाच्या (1975) कोणत्याही दहा शिफारशी लिहा.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PD1362

[Total No. of Pages : 4

[6425]-239
S.Y.B.Ed. (General)
BED-203 : SCHOOL & INCLUSIVE SCHOOL
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for essay questions is 400 to 425.***
4) ***Word limit for short answer is 150 to 175.***

Q1) Explain the concept of Inclusive Education. What is the difference between special school and Inclusive school. Explain the various Educational Programme for implementation of Inclusive Education in school. **[15]**

OR

Name the different Acts for Inclusive Education in India. Describe the PWD and IDEP Act regarding Inclusive Education.

Q2) What are Intellectual Disability? What are the types of intellectual Disabilities? As a teacher explain the instructional strategies to Facilitate the inclusion of Learning Disabled students in your classroom. **[15]**

OR

How will you identify a hearing impaired students in your class? As a teacher, what instructional strategies will you adapt to include these students in your class?

Q3) Explain the role of the following in developing an Inclusive culture in schools **[15]**

a) Teacher
b) Head master
c) Student

OR

What are the common characteristics of an Inclusive school? Explain the role of Teacher Educations For Facilitating Inclusive Education in Classroom.

Q4) What is meant by assistive technology in Inclusion? How will you use Assitive Technologies For catering to the following differently abled students. **[15]**

a) Mentally impaired

b) Autism

c) Ortho pedically challenged/Impaired

OR

What are the qualities of an Inclusive Teacher? Explain how you will develop inclusive culture in your school?

Q5) Answer the following. (any four) **[20]**

a) Explain the National Education Policy 1986 regarding Inclusive Education.

b) Explain the steps of Individualized Educational Plan (I.E.P).

c) What are the issues regarding inclusion in India?

d) Suggest activities for creating community awareness for Inclusion.

e) What is the importance of Inservice training Programme for Inclusive teachers?

f) How will you identify visually impaired students in class?

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

PD1362

[6425]-239

S.Y.B.Ed. (General)

BED-203 : SCHOOL & INCLUSIVE SCHOOL

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :- *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहे.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175.

प्र.*1)* समावेशक शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. विशेष शाळा व समावेशक शाळा यातील फरक स्पष्ट करा. शाळेमध्ये समावेशक शिक्षणासाठी विविध शैक्षणिक उपक्रम कशा प्रकारे राबवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

भारतातील समावेशक शिक्षणासाठी असणारे विविध कायदे लिहा. समावेशक शिक्षणाच्या संदर्भात पी.डब्ल्यु.डी. (PWD) आणि आई.डी.इ.पी. (IDEP) कायदा याचे वर्णन लिहा.

प्र.*2)* बौद्धिक अक्षमता (Intellectual Disability) म्हणजे काय? बौद्धिक अक्षमतेचे प्रकार कोणते? अध्ययन अक्षमता असणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या समावेशनासाठी शिक्षक म्हणून कोणत्या अनुदेशन कार्यनीचा वापर कराल? ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

श्रवणदोष असलेले विद्यार्थी आपण वर्गात कसे शोधाल? तुमच्या वर्गात अशा विद्यार्थ्याचा समावेश करण्यासाठी शिक्षक म्हणून आपण कोणत्या अनुदेशन योजनांचा अवलंब कराल ते स्पष्ट करा.

प्र.*3)* शाळेमध्ये समावेशक संस्कृतीचा विकास करण्यासाठी खालील घटकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

अ) शिक्षक

ब) मुख्याध्यापक

क) विद्यार्थी

किंवा

समावेशक शाळेची सर्वसाधारण वैशिष्ट्ये कोणती? वर्गात समावेशित शिक्षण सुविधा देण्यासाठी शिक्षक प्रशिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4) समावेशक शिक्षणातील सहाय्यक तंत्रज्ञान म्हणजे काय? सहाय्यक तंत्रज्ञानाचा उपयोग तुम्ही खालील असाधारण क्षमता असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कसा कराल? **[15]**

अ) मानसिक विकलांग

ब) स्वमग्न

क) अस्थिव्यंग

किंवा

समावेशक शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये कोणती? आपण शाळेमध्ये समावेशक संस्कृती कशी विकसित कराल ते स्पष्ट करा.

प्र.5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) समावेशक शिक्षणासाठी असणारे राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986 स्पष्ट करा.

ब) व्यक्तिगत शैक्षणिक कार्यक्रमाच्या (IEP) पायऱ्या कोणत्या?

क) भारतातील समावेशनाशी संबंधित महत्त्वाचे मुद्दे (issues) कोणते?

ड) समावेशनासाठी समाज जागृती करण्यासाठी उपक्रम सूचवा.

इ) समावेशक शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे महत्त्व सांगा.

फ) वर्गामध्ये दृष्टिदोष असणारे विद्यार्थी कसे ओळखाल?

SEAT No. :

PD1363

[Total No. of Pages : 41

[6425]-240

Second Year B.Ed. (General)

BED 204 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

(2015 Pattern) (Elective) (204 - 01 to 204 - 10)

01) Guidance & Counselling

02) Education for Human Rights & Peace Education

03) Women Education

04) Life Long Education

05) Population Education & Family Life Education

06) Education for Sustainable Development & Environment Education

07) Disaster Management

08) Inclusive Education

09) Introduction to Education Research

10) Water, Air & Energy Education

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures to the right indicate full marks.*
3) *Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.*
4) *Write answers in about 130-150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.*
3) *15 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 400-425 शब्दांत लिहा.*
4) *5 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर सुमारे 130-150 शब्दांत लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 5]

GUIDANCE & COUNSELLING

[Max. Marks : 80

Q1) Explain the concept and need of guidance. Explain the role of school in guidance with suitable examples. **[15]**

OR

Write the need and importance of vocational guidance. Explain the procedure of guidance at school level with suitable examples.

Q2) Explain the concept of counselling. Explain the principles and need of counselling in present set up. **[15]**

OR

Write the difference between directive and non-directive counselling. How will you use eclectic counselling at school level with suitable examples.

Q3) Explain the questionnaire and comulative records in guidance with the following points- **[15]**

a) Concept

b) Merits and limitations

c) Utility in guidance

OR

Explain the Interview technique and Dramatization technique in guidance with the help of following point.

a) Concept

b) Merits and limitations

c) Utility in guidance

Q4) Write the types of children with special needs. Explain how will you do counselling of a physically handicapped pupil and their parents. **[15]**

OR

Explain functions of guidance and counselling at secondary and Higher secondary level write problems in guidance and counselling.

Q5) Write short Notes (Any Four) **[20]**

a) Importance of seven point plan in guidance.

b) Difference between Guidance and counselling.

c) Sociometric technique in guidance.

d) Role of school counsellor in counselling of a student.

e) Importance of individuel counselling.

f) Limitations of observation technique.

Total No. of Questions : 5]

मार्गदर्शन आणि समुपदेशन

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) मार्गदर्शनाची संकल्पना आणि गरज स्पष्ट करा. मार्गदर्शनामध्ये शाळेची भूमिका योग्य उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज व महत्त्व लिहा. शालेय स्तरावरील मार्गदर्शन प्रक्रिया उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 2) समुपदेशनाची संकल्पना स्पष्ट करा. सद्यास्थितीत समुपदेशनाची तत्वे व गरज स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

दिशादर्शक समुपदेशन आणि अदिशादर्शक समुपदेशन यातील फरक लिहा. सर्वसारसंग्रहात्मक समुपदेशन पद्धतीचा शालेय स्तरावर उपयोग कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 3) मार्गदर्शन साधनातील प्रश्नावली आणि संकलित नोंदपत्रक खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) गुण आणि मर्यादा

क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

किंवा

मार्गदर्शनातील मुलाखत तंत्र आणि नाट्यीकरण तंत्र खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) गुण आणि मर्यादा

क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

प्रश्न 4) विशेष गरजा असणाऱ्या बालकांचे प्रकार लिहा. शारीरिक अपंग विद्यार्थी आणि त्यांच्या पालकांचे समुपदेशन आपण कसे कराल? **[15]**

किंवा

माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील मार्गदर्शन आणि समुपदेशनाची कार्ये स्पष्ट करा. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील समस्या लिहा. **[15]**

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) सप्तसूत्री योजनेचे मार्गदर्शनातील महत्त्व

ब) मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील फरक

क) मार्गदर्शनातील समाजमिती तंत्र

ड) विद्यार्थ्यांना समुपदेशन करताना शालेय समुपदेशकाची भूमिका

इ) वैयक्तिक समुपदेशनाचे महत्व

फ) निरीक्षण तंत्राच्या मर्यादा

Total No. of Questions : 5]

EDUCATION FOR HUMAN RIGHTS & PEACE EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) What is the meaning of Human Rights? Write down the historical background of Human Rights. Which teaching strategies will you use for secondary school level students to inculcate Human Rights, explain it with example. **[15]**

OR

What is Child Rights? Explain the concept of Child Rights along with need and importance with suitable examples.

Q2) What are the rights of Aged and Disable? Explain the Disabled Rights with suitable example. **[15]**

OR

What are the rights of women and children? Explain the women rights Education in context of social status with suitable example.

Q3) Write down the concept of peace Education? Explain the thoughts of Gidhubai Badhecha in context of peace Education. **[15]**

OR

Write down the meaning of peace. What are the challenges faced by society while maintaining peace? Write down some activities to overcome the challenges.

Q4) Enlist the duties of Peace Teachers. As a peace teachers how will you apply the various stratiges to solve the local issues? **[15]**

OR

Explain the concept of 'peace' which problems are faced by school while maintaining peace at academic and discipline level? As a teacher what will you do to over come the problems.

Q5) Write the short Notes (Any Four) **[20]**

a) Concept of social Justice.

b) Activities for universal peace.

c) Thought of Dalai Lama regarding National Peace.

d) Characteristics of peace teacher.

e) Thought of Swami Vivekanand Regarding peace.

f) Human Right Act 1993.

Total No. of Questions : 5]

मानवी हक्क व शांततेसाठी शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) मानवाधिकार म्हणजे काय? मानवाधिकाराची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी लिहा. माध्यमिक स्तरातील विद्यार्थ्यांमध्ये मानवाधिकार जोपासण्यासाठी कोणत्या अध्यापन कार्यनीती तुम्ही वापराल ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

बालहक्क म्हणजे काय? बालहक्काच्या संकल्पनेची गरज व महत्त्व सुयोग्य उदाहरणाच्या साहाय्याने स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) ज्येष्ठ व दिव्यांगाचे मानवी हक्क कोणते? दिव्यांगाचे मानवी हक्क उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

महिला हक्क व बालहक्क म्हणजे काय? महिला हक्क शिक्षण हे सामाजिक स्तरासंदर्भात योग्य उदाहरणाने स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) शांतता शिक्षणाची संकल्पना लिहा. गिधूबाई बधेचा यांचे शांतता शिक्षणासंदर्भातील विचार स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

''शांततेचा'' अर्थ व महत्त्व लिहा. शांतता टिकविण्यासाठी समाजापुढे असणारी आव्हाने कोणती? या आव्हानांवर मात करण्यासाठी काही उपक्रम लिहा.

प्रश्न 4) शांतता शिक्षकांच्या कर्तव्याची यादी करा. शांतता शिक्षक म्हणून स्थानिक अडचणी सोडविण्यासाठी विविध कार्यनीतीची अंमलबजावणी कशी कराल ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

'शांतता' ही संकल्पना स्पष्ट करा. शाळेला शैक्षणिक व शिस्तविषयक बाबींमध्ये शांतता टिकवण्यासाठी कोणत्या समस्यांचा सामना करावा लागतो. एक शिक्षक म्हणून या समस्यांच्या निवारणासाठी उपाययोजना सुचवा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) सामाजिक न्यायाची संकल्पना

ब) विश्वशांततेसाठी उपक्रम

क) राष्ट्रीय शांततेसाठीचे दलाई लामांचे विचार

ड) शांतता शिक्षकांची वैशिष्ट्ये

इ) शांततेसंबंधी स्वामी विवेकानंदांचे विचार

फ) मानवी हक्क कायदा 1993

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

WOMEN EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Explain the need and importance of women education. Explain the advantages of educating girls in the modern times. **[15]**

OR

State the challenges and barriers to women education. Write the steps taken by the Government to remove the barriers towards women education.

Q2) Explain the history of women education before independence with the help of following points. **[15]**

a) Nature

b) Scope

c) Limitations

OR

Explain the history of women education during vedic times with the help of following points.

a) Nature of women education

b) Scope of women education

c) Place of women education

Q3) Explain in detail the views and role of Tarabai Shinde about women education. **[15]**

OR

Explain in detail the role of Mahatma Jyotiba Phule and Savitribai Phule's contribution towards women empowerment.

Q4) Write with suitable example that as a teacher which three activities will you implement for betterment of women education. **[15]**

OR

What are the various constitutional provisions for women provided in the acts? Write down the recommendations of the national policy of education (1986) and its recommendations for women education.

Q5) Answer the following. (Any Four) **[20]**

a) Constitutional provision for women education and role of Dr. Babasaheb Ambedkar.

b) Present condition of women education in modern India.

c) Women education in medieval period.

d) Objectives and functions of National women commission.

e) Maharshi Dhondo Keshav karve's view on women education.

f) Nature of women education in Ancient India

Total No. of Questions : 5]

स्त्री शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) स्त्री शिक्षणाची गरज, महत्त्व स्पष्ट करा. आधुनिक काळात मुलींच्या शिक्षणाचे फायदे स्पष्ट करा.[15]

किंवा

स्त्री शिक्षणातील अडथळे आणि आव्हाने सांगा. स्त्री शिक्षणातील अडथळे दूर करण्यासाठी शासनाने उचललेल्या पायऱ्या लिहा. [15]

प्रश्न 2) स्वातंत्र्यपूर्व स्त्री शिक्षणाचा इतिहास खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) स्वरूप

ब) व्याप्ती

क) मर्यादा

किंवा

वैदिक काळातील स्त्री शिक्षणाचा इतिहास खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) स्त्री शिक्षणाचे स्वरूप

ब) स्त्री शिक्षणाची व्याप्ती

क) स्त्रीचे समाजातील स्थान

प्रश्न 3) स्त्री शिक्षणाबाबत ताराबाई शिंदे यांचे विचार व भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

महिला सबलीकरणामधील महात्मा ज्योतिबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले यांची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 4) स्त्री शिक्षणाच्या उन्नतीसाठी एक शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते तीन उपक्रम राबवाल ते सोदाहरण लिहा. **[15]**

किंवा

स्त्रीयांसाठी कायद्याने पुरविलेल्या संविधानात्मक विविध तरतूदी काय आहेत? 1986 च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाने स्त्री शिक्षणासाठी सूचविलेल्या शिफारशी लिहा. **[15]**

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) स्त्री शिक्षणाबाबत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची भूमिका आणि संविधानात्मक तरतूदी

ब) आधुनिक भारतातील स्त्री शिक्षणाची सद्यास्थिती

क) मध्ययुगीन काळातील स्त्री शिक्षण

ड) राष्ट्रीय महिला आयोगाची उद्दिष्ट्ये आणि कार्ये

इ) महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांचे स्त्री शिक्षणावरील विचार

फ) प्राचीन भारतातील स्त्री शिक्षणाचे स्वरूप

Total No. of Questions : 5]

LIFE LONG EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Write the concept of Lifelong Learning. How Learning is useful for Human Resource Development. Explain with examples. **[15]**

OR

Write the meaning and concept of Lifelong Learning. Explain the role of family learning for developing Lifelong learning with examples.

Q2) Which are the basic skills for lifelong learning world. As a teacher which activities will be implement for developing learning competencies. Explain with examples. **[15]**

OR

Explain the following concepts related lifelong Learning.

a) New Learning Resources

b) Continuous improvement in school

c) School learning for community

Q3) Which are the tools and techniques for lifelong learning? Explain any two techniques with examples. **[15]**

OR

Explain the active citizenship and learning organization technique for lifelong learning wth examples.

Q4) Explain the learning theory of Robert Gogne. How useful Gogne's theory in present situation write with examples. **[15]**

OR

Explain the Carl Roger's learning theory, and write the importance of it's.

Q5) Write the answer of following questions. (Any Four) **[20]**

a) Patterns of learning as a process.

b) Workforce Learning.

c) Importance of Guidance for learning.

d) Empowering the learner.

e) Learning to learn and learning to live.

f) Importance of Malcolm Knowles learning theory.

Total No. of Questions : 5]

आजीवन शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) आजीवन शिक्षण अध्ययनाची संकल्पना लिहा. मानवी संसाधन विकासासाठी अध्ययन कसे उपयुक्त आहे. हे उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आजीवन अध्ययनाचा अर्थ आणि संकल्पना लिहा. आजीवन अध्ययनाच्या विकसनांसाठी कौटुंबिक अध्ययनाची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) जागतिक आजीवन शिक्षणासाठी मुलभूत कौशल्ये कोणती? अध्ययन क्षमता वाढविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोण-कोणते उपक्रम राबवाल हे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

खालील मुद्यांच्या आधारे आजीवन शिक्षणाबाबत संकल्पना स्पष्ट करा.

अ) नवीन अध्ययन स्त्रोत

ब) शाळेतील सातत्यपुर्ण सुधारणा

क) समाजासाठी शाळेतील अध्ययन

प्रश्न 3) आजीवन अध्ययनातील साधने व तंत्रे कोणती? आजीवन अध्ययनातील कोणतेही दोन तंत्रे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आजीवन अध्ययनासाठी सक्रिय नागरिकत्व व अध्ययन संघटना ही साधने उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) रॉबर्ट गॅने यांची अध्ययन उपपत्ती स्पष्ट करा. सद्यस्थितील ही अध्ययन उपपत्ती कशी उपयुक्त आहे. ते उदाहरणासह लिहा. **[15]**

किंवा

कॉर्ल रॉजर्स यांची अध्ययन उपपत्ती स्पष्ट करा. आणि त्याचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) अध्ययन प्रक्रियेचा आकृतीबंध

ब) कार्यशक्ती अध्ययन

क) अध्ययनासाठी मार्गदर्शनाचे महत्त्व

ड) अध्ययनार्थीची साक्षरता

इ) शिकण्यासाठी अध्ययन व जगण्यासाठी अध्ययन

फ) माल्कोम नोल्स यांच्या अध्ययन उपपत्तीचे महत्त्व

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

POPULATION EDUCATION & FAMILY LIFE EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Write the characteristics of world population and Indian population. Which activities you will suggest to teach your students while giving population education explain with examples. **[15]**

OR

State the need and importance of population education. Explain in briefs structure of Indian population.

Q2) Explain the problem arising due to population explosion with the help of following points. **[15]**

a) Urbanization problems.

b) Environmental problems

c) Health and standard of living problems

OR

Explan the problems of population in India. Write how will you overcome on these problems through school education.

Q3) Explain the concept of family life education. Write the objectives of Family life Education for various age groups. **[15]**

OR

Discuss family life education with the help of following points.

a) Planned parexthood

b) Preparing for marriage

c) Married life

Q4) Role of N.G.O. and government regarding sexual health education is important explain with examples. **[15]**

OR

Explain the concept of sextual health. Explain the need and importance of sextual health education. As a teacher how will you guide to your students.

Q5) Write short notes (Any Four) **[20]**

a) Scope of population education.

b) Population control.

c) Causes of HIV AIDS.

d) Population growth and social problems.

e) Urbanisation and population.

f) Special training for adolescent.

👌 👌 👌

Total No. of Questions : 5]

लोकसंख्या शिक्षण व कौटुंबिक जीवन शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) जागतिक लोकसंख्या आणि भारतीय लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये कोणती? तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांना लोकसंख्या शिक्षण देण्यासाठी कोणते उपक्रम सूचवाल ते उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

लोकसंख्या शिक्षणाची गरज व महत्त्व सांगा. भारतीय लोकसंख्येची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) लोकसंख्या विस्फोटामुळे भारतीय समाजात कोणत्या समस्या निर्माण झाल्या ते खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) शहरीकरणाच्या समस्या

ब) पर्यावरणीय समस्या

क) आरोग्य आणि जीवनमानाच्या समस्या

किंवा

भारतातील लोकसंख्येच्या समस्या स्पष्ट करा. शालेय शिक्षणाच्या माध्यमातून या समस्या कशा सोडवाल.

प्रश्न 3) कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. विविध वयोगटातील कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा. **[15]**

किंवा

खालील मुद्यांच्या आधारे कौटुंबिक शिक्षणाची चर्चा करा.

अ) पालकत्वाची तयारी

ब) वैवाहिक तयारी

क) विवाहानंतरचे जीवन

प्रश्न 4) लैंगिक शिक्षण व आरोग्य या बाबतीत शासकीय व अशासकीय संस्थांची भूमिका उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

लैंगिक आरोग्याची संकल्पना स्पष्ट करा. लैंगिक आरोग्य शिक्षणाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांना कसे मार्गदर्शन कराल.

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) लोकसंख्या शिक्षणाची व्याप्ती

ब) लोकसंख्या नियंत्रण

क) एच आय व्ही एड्स होण्याची कारणे

ड) लोकसंख्या वाढ व सामाजिक समस्या

इ) शहरीकरण आणि लोकसंख्या

फ) कुमारवयस्कासाठी विशेष प्रशिक्षण कार्यक्रम

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT & ENVIRONMENTAL EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Explain the corelation between Environment and Development. Explain the role of teacher for enhancing sustainable development. **[15]**

OR

What is economic growth? Explain with example effect of economic growth on sustainable development.

Q2) What is Greening the Text Book? Explain need and importance of Greening the Text Book. **[15]**

OR

What is Biodiversity? Illustrate Bio-diversity in India.

Q3) Explain the following concepts with importance. **[15]**

a) Evolution

b) Adaptation

c) Diversity

OR

"Earth : The living planet". Explain this statement with appropriate examples.

Q4) What is Pollution ? What are the various reasons of Pollution? Explain the role of teacher for environmental conservation. **[15]**

OR

What is meant by community participation in Natural Resource Management? Explain the role of community in conservating the natural resources-Water and Energy.

Q5) Write in short (Any Four) **[20]**

a) Need of Sustainable Development.

b) Biological control for sustainable agriculture.

c) Impact of Environmental degradation on the health of people.

d) Functions of Ecosystem.

e) Project Tiger.

f) Role of Teacher as a Environmental Educator.

Total No. of Questions : 5]

शाश्वत विकास आणि पर्यावरण शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) पर्यावरण व विकास यांचा सहसंबंध स्पष्ट करा. शाश्वत विकासाच्या वृद्धिसाठी शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आर्थिक वाढ म्हणजे काय? आर्थिक वाढीचा शाश्वत विकासावर होणारा परिणाम सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) पुस्तकाचे हरितीकीकरण म्हणजे काय? पुस्तकाच्या हरितीकीकरणाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जैवविविधता म्हणजे काय? भारतातील जैवविविधता सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील संकल्पना महत्वासह स्पष्ट करा. **[15]**

अ) उत्क्रांती

ब) अनुकूलन

क) विविधता

किंवा

पृथ्वी: एक सजीव ग्रह हे विधान सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्रदूषण म्हणजे काय? प्रदूषणाची कारणे लिहून पर्यावरण संवर्धनात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापनात समूदाय सहभागाची संकल्पना म्हणजे काय? जल व ऊर्जा या नैसर्गिक संसाधनाच्या संरक्षणातील सामूदायिक भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) शाश्वत विकासाची गरज

ब) शाश्वत शेतीसाठी जैवनियंत्रण

क) पर्यावरण ऱ्हासाचा मानवी आरोग्यावर होणारा प्रभाव

ड) परिसंस्थेची कार्य

इ) व्याघ्र प्रकल्प

फ) पर्यावरण प्रशिक्षक म्हणून शिक्षकाची भूमिका

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

DISASTER MANAGEMENT

[Max. Marks : 80

Q1) What is the concept of disaster? Explain the natural disaster. How will you sensitize the school students regarding natural disaster? **[15]**

OR

What is the concept of disaster management? What are the steps of disaster management? Explain with illustration the mechanism of disaster management with reference to school campus.

Q2) Explain the concept of disaster preparedness about social places with reference to following points. **[15]**

a) Educational Institutes

b) Place of Entertainment

c) Hospitals

d) Offices

OR

Explain the importance of mitigation. How will you match the available resources and work out.

a) The need of medical team

b) Disposal of deads and Records

c) Casualty evacuation

Q3) What is meant by disaster risk reduction at school? How will you use the disaster risk reduction ways in the school effectively? **[15]**

OR

Explain the role of community in disaster management with suitable examples.

Q4) Explain the term 'Preventive disaster management' suggest some long term remedies for any one disaster management. **[15]**

OR

Explain the role of school in disaster management with suitable examples.

Q5) Write in short (Any Four) : **[20]**

a) Role of teacher in disaster management.

b) Write types of disaster with examples.

c) Write formation and deployment of rescue teams.

d) Explain the utility activities at ground zero security.

e) Long term remedies for earthquake.

f) Write central Govt. policies for Disaster management.

Total No. of Questions : 5]

आपत्ती व्यवस्थापन

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) आपत्ती म्हणजे काय? नैसर्गिक आपत्ती स्पष्ट करा. तुम्ही शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये नैसर्गिक आपत्तीविषयी जागरूकता कशी निर्माण कराल? **[15]**

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनाच्या पायऱ्या कोणत्या? आपत्ती व्यवस्थापनाची प्रक्रिया शालेय परिसरासंदर्भात उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) आपत्ती सज्जतेची संकल्पना सार्वजनिक ठिकाणांच्या संदर्भात खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) शैक्षणिक संस्था

ब) मनोरंजनाची स्थळे

क) रूग्णालये

ड) कार्यालये

किंवा

आपत्ती उपशमनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. तुम्ही उपलब्ध साधन सामुग्री व नवीन आवश्यक साधनसामुग्रीची पूर्तता यांची जुळवा जुळव कशी कराल?

अ) वैद्यकीय संघाची गरज

ब) मृतांची विल्हेवाट लावणे आणि नोंदी

क) जखमीची व मृतांची सुटका

प्रश्न 3) शाळेच्या पातळीवर आपत्ती जोखीम कमी करणे म्हणजे काय? तुमच्या शाळेतील आपत्तीची तीव्रता कमी करण्यासाठी आपत्ती जोखीम कमी करण्याचे विविध मार्ग तुम्ही परिणामकारकपणे कसे वापराल? **[15]**

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये समुहाची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्रतिबंधात्मक आपत्ती व्यवस्थापन ही संकल्पना स्पष्ट करा. कोणत्याही एका आपत्ती व्यवस्थापनाच्या संदर्भात दिर्घकालीन उपाययोजना सूचवा. **[15]**

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनात शाळेची भूमिका सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) आपत्ती व्यवस्थापनात शिक्षकाची भूमिका

ब) आपत्तीचे प्रकार उदाहरणासह लिहा.

क) बचाव दलांची निर्मिती व त्याची कार्यवाही लिहा.

ड) संपूर्ण सुरक्षिततेसाठी उपयुक्त उपक्रम स्पष्ट करा.

इ) भूकंप या आपत्ती व्यवस्थापनासाठी दीर्घकालीन उपाययोजना.

फ) केंद्र सरकारचे आपत्ती व्यवस्थापन विषयक धोरण लिहा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

INCLUSIVE EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Explain following policies of Inclusive Education **[15]**

a) Universal Declaration of Human Rights (1948)

b) World Declaration for Education for all (1990)

c) Dakar Framework for Action (2000)

OR

Explain the concept of disability. Explain in detail the medical and social models of disability with respect to -

a) Concept

b) Importance

Q2) Write down the principles of Inclusive education. How these principles will help you while teaching in an inclusive classroom? **[15]**

OR

Write the need & importance of Inclusive education. As a teacher what efforts will you take successful inclusion of all in the classroom?

Q3) How will you develop a positive attitude towards Inclusive education among- **[15]**

a) Students

b) Parents

c) Society

OR

What are the social skills required for successful inclusive education? As a teacher how will you develop these social skills among the students?

Q4) Explain effective Collaboration among policy makers, teacher educators and school administration for successful inclusion of students. **[15]**

OR

Explain any three instructional strategies for effective inclusive education.

Q5) Write short notes on (any four). **[20]**

a) Special needs education.

b) Importance of philosophical approaches to Inclusive education.

c) Importance of attitude for Inclusive Education.

d) Developing self efficacy for Inclusive education among teachers.

e) What are the characteristics of an ideal inclusive school?

f) Role of PWD in Inclusive school.

Total No. of Questions : 5]

समावेशक शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) सर्वसमावेशक शिक्षणाची खालील धोरणे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) मानवी हक्कांचा वैश्विक जाहीरनामा (1948)

ब) सर्वांसाठी शिक्षणाचा जागतिक जाहीरनामा (1990)

क) डाकरची कृती संरचना (Frame work) (2000)

किंवा

दिव्यांग (Disability) संकल्पना स्पष्ट करा. समावेशनाचे वैद्यकीय आणि सामाजिक प्रतिमान खालील मुद्यांच्या आधारे सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) महत्त्व

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षणाची तत्त्वे लिहा. ही तत्वे समावेशक वर्गात शिकविण्यासाठी तुम्हाला कशी मदत करतील? **[15]**

किंवा

समावेशक शिक्षणाची गरज आणि महत्त्व लिहा. एक शिक्षक म्हणून सर्वांच्या वर्गामध्ये यशस्वी समावेशन करण्यासाठी तुम्ही काय प्रयत्न कराल? **[15]**

प्रश्न 3) समावेशक शिक्षणासंबंधी सकारात्मक अभिवृत्ती तुम्ही खालील घटकांमध्ये कशी विकसित कराल? **[15]**

अ) विद्यार्थी

ब) पालक

क) समाज

किंवा

यशस्वी समावेशक शिक्षणासाठी आवश्यक सामाजिक कौशल्ये कोणती? शिक्षक म्हणून ही सामाजिक कौशल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये कशी विकसित कराल? **[15]**

प्रश्न 4) विद्यार्थ्यांच्या यशस्वी समावेशनसाठी धोरणकर्ते, शिक्षक, प्रशिक्षक आणि शालेय प्रशासन यांच्यातील परिणामकारक सहकार्य स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

परिणामकारक समावेशक शिक्षणासाठींच्या कोणत्याही तीन अनुदेशन कार्यनिती स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) विशेष गरजांचे शिक्षण

ब) सर्वसमावेशक शिक्षणातील सात्विक मार्गांचे (Approaches) महत्त्व लिहा.

क) सर्वसमावेशक शिक्षणासाठी दृष्टीकोनांचे महत्त्व

ड) शिक्षकांमध्ये समावेशक शिक्षणाबद्दल स्व-क्षमता (Self efficacy) विकसित करणे.

इ) आदर्श सर्वसमावेशक शाळेचे वैशिष्ट्ये लिहा.

फ) समावेशक शिक्षणामध्ये PWD ची भूमिका

Total No. of Questions : 5]

INTRODUCTION TO EDUCATIONAL RESEARCH

[Max. Marks : 80

Q1) What is Educational research? Write the different areas of educational research. Explain the need of educational research. **[15]**

OR

What is review of related literature of research? What are the sources of review of related literature? Explain the need and importance of review of related literature the field of research.

Q2) Explain the concept of Fundamental and applied research. Explain the need of fundamental and applied research in the field of education with examples. **[15]**

OR

What is action research? Write the uses of action research. Explain with example how will you make use of action research in your everyday teaching?

Q3) Explain the concept and steps of survey research method. Explain with example,how survey method is useful in the field of education? **[15]**

OR

State three main methods of educational research. What is experimental method? Explain the need of experimental research in the present education system.

Q4) What is meant by achievement test? Write the characteristics of achievement test? Explain the need of an achievement test in educational research. **[15]**

OR

Researcher wants to study the problem of students' attendance. Suggest research tools with reason that can be used for data collection in this research. Explain the characteristics merits and limitations of any one of those tools.

Q5) Write answers of the following questions (any 4). **[20]**

a) Explain types of non-probabilistic method of sampling (any two).

b) Explain two types of hypotheses.

c) Explain single group design and two group design with example.

d) Write the characteristics of good questionnaire.

e) Explain types of variables of educational research.

f) Explain concept and importance of rating scale.

Total No. of Questions : 5]

शैक्षणिक संशोधनाची ओळख

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) शैक्षणिक संशोधन म्हणजे काय? शैक्षणिक संशोधनाची विविध क्षेत्रे लिहा. शैक्षणिक संशोधनाची गरज स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संशोधनाच्या संबंधित साहित्याचा आढावा म्हणजे काय? संबंधित साहित्याचे वेगवेगळे स्त्रोत कोणते? संशोधन क्षेत्रात संबंधित साहित्याची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मूलभूत आणि उपयोजित संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा. शैक्षणिक क्षेत्रात मूलभूत आणि उपयोजित संशोधनाची गरज का आहे सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

कृति संशोधन म्हणजे काय? कृति संशोधनाचे उपयोग लिहा. तुमच्या दैनंदिन अध्यापनात तुम्ही कृतिसंशोधनाचा उपयोग कसा कराल हे उदाहरणासंहित स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीची संकल्पना आणि पायऱ्या स्पष्ट करा. शिक्षण क्षेत्रात सर्वेक्षण पद्धती कशी उपयोगी ठरते ते उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शैक्षणिक संशोधनाच्या प्रमुख तीन पद्धती सांगा. प्रायोगिक संशोधन म्हणजे काय? सध्याच्या शैक्षणिक प्रणालीत प्रायोगिक संशोधनाची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्राविण्य चाचणी म्हणजे काय? प्राविण्य चाचणीची वैशिष्ट्ये लिहा. शैक्षणिक संशोधनात प्रावीण्य चाचणीची गरज स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संशोधकाला विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीबद्‌दलच्या समस्येचा अभ्यास करावयाचा आहे. या संशोधनात माहिती संकल्पनासाठीची साधने त्यांच्या कारणासहित सूचवा. त्या साधनापैकी कोणत्याही एका साधनाची वैशिष्ट्ये, फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) असंभाव्यता नमुना निवड पद्धतीचे प्रकार स्पष्ट करा. (कोणतेही 2)

ब) परिकल्पनेचे दोन प्रकार स्पष्ट करा.

क) एकल गट अभिकल्प आणि द्विगट अभिकल्प उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

ड) चांगल्या प्रश्नावलीची गुण वैशिष्ट्ये लिहा.

इ) शैक्षणिक संशोधनाच्या चलांचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

फ) पद्निश्चयन श्रेणीची संकल्पना आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 5]

WATER, AIR AND ENERGY EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) Which are the teaching methods of Water, Air and Energy Education? Explain the role of teacher to inculcate educational values of water, Air and energy education among students. **[15]**

OR

Explain the concept of water education. Which methods will you use for water education, Explain in detail?

Q2) What is Water Pollution? Write the causes of water pollution. Which activities will you conduct to prevent water pollution? **[15]**

OR

State the concept of water cycle. Write an importance of water for various sectors. Which activities will you arrange in your school for water conservation?

Q3) What is Air? Write various elements of Air. Elaborate the role of students, teachers and society to prevent Air pollution. **[15]**

OR

State concept of Air Education. Write an importance of Air Education. Explain the need of Air Education with suitable examples.

Q4) Describe concept of 'Solar energy' with respect to following points. **[15]**

a) Concept

b) Need

c) Importance

d) Characteristics

e) Educational Implications

OR

Explain 'Energy crisis' with the respect to following points.

a) Concept

b) Causes

c) Importance

d) Problems

e) Effects

Q5) Write Answers in shorts (Any four): **[20]**

a) Concept of 'Thermal energy'.

b) Explain an importance of Automic energy.

c) Write difference between conventional & non-conventional energy.

d) Elaborate the role of society in water Education.

e) Write various Resources of Energy.

f) State the concept of 'Bio fuel' in detail.

Total No. of Questions : 5]

जल, वायु आणि ऊर्जा शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) जल, वायू आणि ऊर्जा शिक्षणाच्या अध्यापन पद्धती कोणत्या? जल, वायू आणि ऊर्जा शिक्षणाची मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये रूजविण्यासाठी शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जल शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. जल शिक्षणासाठी कोणकोणत्या अध्यापन पद्धतीचा उपयोग कराल उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) जल प्रदूषण म्हणजे काय? जल प्रदूषणाची कारणे लिहा. जल प्रदूषण थांबविण्यासाठी तुम्ही कोणते उपक्रम राबवाल? **[15]**

किंवा

जलचक्र ही संकल्पना स्पष्ट करा. विविध क्षेत्रासाठी पाण्याचे महत्त्व लिहा. जल संवर्धनासाठी तुमच्या शाळेमध्ये कोणकोणते उपक्रम राबवाल?

प्रश्न 3) वायू म्हणजे काय? वायूचे विविध घटक लिहा. वायू प्रदूषण थांबविण्यासाठी शिक्षक, विद्यार्थी आणि समाजाची भूमिका सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

वायू शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. वायू शिक्षणाचे महत्त्व लिहा. वायू शिक्षणाची गरज उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) सौर ऊर्जा संकल्पना खालील मुद्याच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) गरज

क) महत्त्व

ड) वैशिष्ट्ये

इ) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

'उर्जा संकट' संकल्पना खालील मुद्याच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) कारणे

क) महत्त्व

ड) समस्या

इ) परिणाम

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) औष्णिक ऊर्जाची संकल्पना

ब) आण्विक ऊर्जाचे महत्व स्पष्ट करा.

क) पारंपारिक आणि अपारंपारिक ऊर्जामधील फरक लिहा.

ड) जल शिक्षणामध्ये समाजाची भूमिका विषद करा.

इ) ऊर्जेचे विविध स्त्रोत लिहा.

फ) जैविक इंधनाची संकल्पना सविस्तर लिहा.

SEAT No. :

PD1364

[Total No. of Pages : 108

[6425]-241

Second Year B.Ed. (General)

EDUCATION

BED 205 - Additional Pedagogy Course : Understanding Disciplines and Pedagogy of School Subjects

(205 - 01 to 205 - 28)

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Figures to the right indicate full marks.*
3) *Answer to the essay type questions (15 Marks) is expected in 400 to 425 words.*
4) *Answer to the short answer type questions (5 Marks) is expected in 130 to 150 words.*
5) *Students should Strictly adhere to word limit.*

सूचना :

1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा (15 गुण) प्रश्नांचे उत्तर 400 ते 425 शब्दांमध्ये अपेक्षित आहे.
4) लघुत्तरी प्रश्नांचे (5 गुण) उत्तर 130 ते 150 शब्दांमध्ये अपेक्षित आहे.
5) उत्तरे लिहितांना शब्दमर्यादा पाळणे आवश्यक आहे.

P.T.O.

Total No. of Questions : 6]

मराठी

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) शब्दांच्या मुख्य जाती लिहा. विकारी शब्दांच्या जाती सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) काळ म्हणजे काय? काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) महाराष्ट्रात बोलल्या जाणाऱ्या प्रमुख बोली भाषा वैशिष्ट्यांसह स्पष्ट करा. **[8]**

ब) वाक्य म्हणजे काय? वाक्याचे अर्थावरून पडणारे प्रकार स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) वृत्त म्हणजे काय? कोणतेही एक मात्रावृत्त सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) ओवी म्हणजे काय? ज्ञानेश्वरी ओवी लक्षणांसह स्पष्ट करा.

क) रस म्हणजे काय? वीर रस सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) अलंकार म्हणजे काय? यमक अलंकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) तुमच्या शाळेतील 'मराठी भाषा दिन' कार्यक्रमासाठी एखाद्या साहित्यीकास निमत्रंण देणारे पत्र लिहा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) लेखन नियमानूसार अचूक शब्द .... होय.

अ) विपरीत ब) वीपरीत

क) वीपरित ड) विपरित

ii) <u>नम्रता</u> हाच खरा गुण या वाक्यातील अधोरेखित शब्दाची .... ही जात होय.

अ) विशेषनाम ब) सर्वनाम

क) विशेषण ड) भाववाचक नाम

iii) अं व अ: या दोन वर्णाना .... म्हणतात.

अ) स्वर ब) व्यंजन

क) स्वरादी ड) विसर्ग

iv) मराठी लिपी (देवनागरी) .... अशी लिहली जाते.

अ) उजवीकडून डावीकडे ब) डावीकडून उजवीकडे

क) वरून खाली ड) खालून वर

v) शांत बसणे या अर्थाचा वाक्प्रचार खालीलपैकी .... गिळणे होय.

अ) मूग ब) आवंढा

क) तेल ड) शब्द

ब) गट 'अ' व गट 'ब' यांच्या योग्य जोड्या जुळवा. [5]

'अ' गट		'ब' गट	
i)	आकाशनंद	अ)	आनंद बालाजी देशपांडे
ii)	आरती प्रभू	ब)	गोपाळ हरी देशमूख
iii)	लोकहितवादी	क)	चिंतामण त्र्यंबक खानोलकर
iv)	विभावरी शिरूरकर	ड)	आनंदीबाई कर्वे
v)	मकरंद	इ)	मालतीबाई बेडेकर
		फ)	बाळाराम सीताराम मर्ढेकर

प्रश्न 4) मराठी गद्य अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? कोणत्याही दोन गद्य अध्यापनाच्या पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समवाय म्हणजे काय? मराठी व इतिहास आणि मराठी व भूगोल विषयांचा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचा मराठी शिक्षकाला होणारा उपयोग लिहा. पाठ्यपुस्तक विश्लेषणातील अंतरंग व बहिरंगाचे निकष स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मराठीच्या अध्यापनात मूल्ये महत्त्वाची का आहेत? स्त्री-पुरूष समानता हे मूल्य रूजविण्यासाठी शिक्षण म्हणून कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) मराठी विषयाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.

ब) व्याकरण अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा.

क) मराठी विषयाचे अध्यापन करीत असताना मराठी शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

ड) कोणतेही दोन मूल्य सोदाहरण स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

हिंदी

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए। **[10]**

i) जीवन में पुस्तकों का महत्त्व

ii) आज की युवा पीढ़ी

ब) 'शब्द' के व्याकरण के दृष्टि से भेद सोदाहरण लिखिए। **[5]**

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए। **[10]**

i) मोबाईल से लाभ–हानि

ii) किसान की आत्मकथा

ब) 'संज्ञा' के पाँच भेद सोदाहरण लिखिए। **[5]**

प्रश्न 2) किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। **[15]**

अ) 'आदिकाल' के साहित्य की पाँच विशेषताएँ लिखिए।

ब) 'सूरदास' के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।

क) 'प्रेमचंद' जी का साहित्यिक परिचय लिखिए।

ड) 'मनु भंडारी' जी ने स्त्रियों की समस्याओं को उजागर किया है – स्पष्ट कीजिए।

इ) 'सुमित्रानंदन पंत' जी का साहित्यिक परिचय लिखिए।

प्रश्न 3) अ) उचित जोडियाँ मिलाइए – **[5]**

'अ' गट	'ब' गट
i) स्वर संधि	अ) जलमय
ii) प्रत्यय	ब) क्योंकि
iii) उपसर्ग	क) प्रत्येक
iv) मुहावरा	ड) पराकाष्ठा
v) अव्यय	इ) तसल्ली करना

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए। [5]

i) 'जिंदगीनामा' रचना के रचनाकार कौन है?

ii) 'उर्वशी' इस काव्य के कवि कौन है?

iii) 'अनुराग' शब्द का अर्थ लिखिए।

iv) 'हाथ पैर मारना' इस मुहावरें का अर्थ लिखिए।

v) '43' इस अंक को शब्दों में लिखिए।

प्रश्न 4) हिंदी भाषा की विशेषताएँ लिखिए। हिंदी साहित्य के काल के आधारित संरचना तैयार कीजिए। **[15]**

अथवा

पाठ्यपुस्तक की आवश्यकता लिखिए। पाठ्यपुस्तक के लक्षणों के आधारपर 9 से 12 तक की किसी भी एक कक्षा के पाठ्यपुस्तक की चिकित्सा कीजिए। **[15]**

प्रश्न 5) व्याकरण अध्यापन के उद्देश लिखकर, व्याकरण अध्यापन की किन्हीं दो पद्धतियोंको सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[15]**

अथवा

हिंदी अध्यापक के सामान्य एवं विशेष गुण लिखकर आधुनिक काल में प्रभावी हिंदी अध्यापक बनने के लिए कौन-कौन से प्रयास करेंगे, किन्हीं सात मुद्दों के द्वारा स्पष्ट कीजिए। **[15]**

प्रश्न 6) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। **[10]**

अ) 'भाषा प्रयोगशाला' का अध्यापन में उपयोग लिखिए।

ब) 'आशय विश्लेषण' की संकल्पना स्पष्ट कीजिए।

क) अध्ययन-अध्यापन के पाँच तकनीकी स्त्रोत स्पष्ट कीजिए।

ड) 'पद्य अध्यापन' के पाँच उद्देश लिखिए।

Total No. of Questions : 6]

ENGLISH

[Max. Marks : 80

Q1) Enlist 'Parts of Speech' of English. Explain these with suitable examples. **[15]**

OR

State the difference between vowel and consonant. Explain these with suitable examples. **[15]**

Q2) Answer the following: (Any three) **[15]**

a) Describe an event of 'National Reading Day' in you school.

b) Write an article on 'NEP 2020'.

c) Prepare a speech on 'Children's Day'.

d) Draft questions for an interview of a school principal.

e) Write a boook review on the book written by Indian Writer in English.

Q3) Do as directed. **[10]**

a) People are not satisfied. (Add a question tag)

b) We expect a guest. (Change the voice)

c) Sandip said, "Anita was dancing" (Change into indirect speech)

d) _____elephant never forgets. (Use proper article)

e) Write down antonym of

   i) Animate

   ii) Join

f) Patriotism is more important than any other virtue. (Change the degree)

g) As soon as the summer starts, there is acute power shortage in the city. (Use 'No sooner--than')

h) The boy with the blue shirt is the house captain (Convert into Complex Sentence)

i) The examination will be held ______8 a.m. to 11 a.m. (Use proper Preposition)

j) Glass is smooth. It is brittle. It is transparent. (Combine into a single compound sentence)

Q4) State the objectives of teaching English at the secondary level. Illustrate the relation of English with other school subjects. **[15]**

OR

Explain the place of English in Higher secondary school curriculum. What qualities and Competencies should English teacher possess? Illustrate. **[15]**

Q5) What are the different techniques of teaching English? Illustrate the importance of 'Group Discussion' while teaching English as a foreign language. **[15]**

OR

Explain Direct method in teaching of English with reference to the following points. **[15]**

a) Concept

b) Features

c) Merits

d) Limitations

e) Role of a teacher

Q6) Answer the following: (Any Two) **[10]**

a) Language laboratory

b) Communicative approach

c) Semantics

d) Kinds of sentences

Total No. of Questions : 6]

SANSKRIT

[Max. Marks : 80

Q1) a) Write various alphabets of Sanskrit Language and their types. **[7]**

b) Explain the places of accentuation of Sanskrit characters (alphabets.) **[8]**

OR

a) Explain the rules of Sanskrit reading in detail. **[7]**

b) Explain the rules of Sanskrit writing in detail. **[8]**

Q2) Solve any three of the following : **[15]**

a) What are the types of voices of sentence in Sanskrit? Explain them with examples.

b) Explain Absolute Locative structure of Sanskrit sentence.

c) Which are the types of Karakas? Explain them with examples.

d) Explain casual structure of Sanskrit sentence.

e) What is Compound? Explain **विभक्ती तत्पुरूष** compound with examples.

Q3) A) Recognize the forms: **[5]**

i) **कृष्णाय**

ii) **अर्जुनस्य**

iii) **वदामः**

iv) **निवेदय**

v) **लभते**

B) Match the pairs: **[5]**

	A		B
i)	**दशकुमारचरितम्**	a)	**भवभूतिः**
ii)	**मुद्राराक्षसम्**	b)	**कालिदासः**
iii)	**मालविकाग्निमित्रम्**	c)	**विशाखदत्त**
iv)	**नाट्यशास्त्रम्**	d)	**भासः**
v)	**उत्तररामचरितम्**	e)	**भरतमुनिः**
		f)	**दण्डी**

Q4) What are the objectives of Sanskrit Teaching at higher secondary level? Explain them in detail. **[15]**

OR

Write the place of Sanskrit subject in higher secondary level education. Explain the coordination of Sanskrit with other school subjects. **[15]**

Q5) Analyze the Sanskrit text book of 12th STD. **[15]**

OR

Analyze the syllabus and curriculum of Sanskrit. **[15]**

Q6) Answer the following questions in short. **[10]**

a) Explain the characteristics of Good Sanskrit Teacher.

b) Explain the Technology based sources of Sanskrit learning.

c) Write down the characteristics of the Structure of Sanskrit Subject.

d) How do various values reflect through the Sanskrit textbooks of 11th STD?

Total No. of Questions : 6]

संस्कृत

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) संस्कृत भाषेतील विविध वर्ण व त्यांचे प्रकार लिहा. [7]

ब) संस्कृत वर्णांची उच्चारणस्थाने स्पष्ट करा. [8]

किंवा

अ) संस्कृत लेखनाचे नियम सविस्तर स्पष्ट करा. [7]

ब) संस्कृत वाचनाचे नियम सविस्तर स्पष्ट करा. [8]

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. [15]

अ) संस्कृत वाक्यरचनेच्या प्रयोगाचे प्रकार कोणते? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) सतिसप्तमी संस्कृत वाक्यरचना सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) कारकाचे प्रकार कोणते? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) संस्कृत प्रयोजक वाक्यरचना सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) समास म्हणजे काय? विभक्ती तत्पुरूष समास सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) रूपे ओळखा. [5]

i) कृष्णाय

ii) अर्जुनस्य

iii) वदामः

iv) निवेदय

v) लभते

ब) जोड्या जुळवा : [5]

	अ		ब
i)	दशकुमारचरितम्	अ)	भवभूतिः
ii)	मुद्राराक्षसम्	ब)	कालिदासः
iii)	मालविकाग्निमित्रम्	क)	विशाखदत्त
iv)	नाट्यशास्त्रम्	ड)	भासः
v)	उत्तररामचरितम्	इ)	भरतमुनिः
		फ)	दण्डी

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावरील संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती? सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावरील संस्कृत विषयाचे स्थान लिहा. संस्कृत विषयाचा अन्य विषयांसोबतचा समन्वय स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) इ. 12 वी च्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. **[15]**

किंवा

संस्कृत अभ्यासक्रमाचे आणि पाठ्यक्रमाचे विश्लेषण करा. **[15]**

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) चांगल्या संस्कृत शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) संस्कृत विषयाच्या अध्ययनाचे तंत्रज्ञानाधारित स्त्रोत स्पष्ट करा.

क) संस्कृत विषयाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) इ. 11 वी च्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकातून विविध मूल्ये कसे प्रतिबिंबित होतात?

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

URDU

Max. Marks : 80]

سوال نمبر1۔ a) ''تعلیمی ٹکنالوجی کی اہمیت وضرورت'' اس عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھئے۔ [10]

b) ضمیر کی تعریف وقسمیں مع مثال لکھئے۔ [5]

یا

a) ''اُف یہ بی۔ایڈ کورس'' اس عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھئے۔ [10]

b) اسم کی تعریف وقسمیں مع مثال لکھئے۔ [5]

سوال نمبر2۔ مختصر جواب لکھئے۔ (کوئی تین) [15]

a) اردو ادب کی تاریخ مع خصوصیات لکھئے۔

b) دورِ وسطیٰ میں غزل کی اہمیت پر روشنی ڈالیئے۔

c) اقبال کے کلام کی خصوصیات لکھئے۔

d) کرشن چندر کی افسانہ نگاری بیان کیجئے۔

e) دورِ جدید میں اردو ادب میں ہوئی تبدیلی پر روشنی ڈالئے۔

سوال نمبر3۔ (a) جوڑیاں لگایئے۔ [5]

الف		ب	
1)	اسم خاص	i)	اصناف نثر
2)	کتاب	ii)	عورتوں سے باتیں کرنا
3)	غزل	iii)	تین
4)	ناول	iv)	قطب مینار
5)	زمانہ کی قسمیں	v)	مونث
		vi)	مذکر

(b) خانہ پری کیجئے۔ **[5]**

i) استعارہ کے لغوی معنی............ ہیں۔
(مشابہ قرار دینا، اُدھار لینا، جھوٹ بولنا)

ii) قواعد میں لفظ کو............ کہتے ہیں۔
(کلام، حروف، کلمہ)

iii) چار مصرعوں والی نظم.......... کہلاتی ہیں۔
(رباعی، غزل، قصیدہ)

iv) خط کی........... قسمیں ہے۔
(ایک، دو، تین)

v) بانگ درا............ کی تصنیف ہے۔
(غالب، اقبال، شبلی)

سوال نمبر 4۔ مواد کا تجزیہ کیا ہے؟ مواد کے تجزیہ کی اہمیت وضرورت لکھیے۔ دسویں جماعت کی کسی ایک سبق کے مواد کا تجزیہ کیجئے۔ **[15]**

یا

نصاب سے کیا مراد ہے؟ نصاب اور کتاب میں ربط واضح کیجئے۔ نصاب کا تعین کرنے والے عوامل پر روشنی ڈالیے۔ **[15]**

سوال نمبر 5۔ تدریس قواعد کے طریقے لکھیے۔ اعلیٰ ثانوی سطح پر تدریس قواعد کو دلچسپ وموثر بنانے کے لئے آپ کن طریقوں کو اپناوں گے۔ **[15]**

یا

اکتسابی ذرائع کیا ہے؟ تدریس واکتساب میں تدریسی ذرائع کی اہمیت لکھیے۔ اعلیٰ ثانوی سطح پر اپنی تدریس کو دلچسپ وموثر بنانے کے لئے آپ کن تدریسی ذرائع کا استعمال کروگے۔ **[15]**

سوال نمبر 6۔ کوئی دو کے جواب لکھئے۔ **[10]**

a) کتاب کی اندرونی وبیرونی خوبیاں

b) اردو زبان کی ساخت بتائیے

c) معلم اردو کی بنیادی خصوصیات

d) اردو لیبارٹری کی اہمیت وضرورت

✤✤✤✤

Total No. of Questions : 6]

HISTORY

[Max. Marks : 80

Q1) Explain the teaching of Buddhism his with reference to following points. **[15]**

a) Aryasatyas

b) Eight foldpath

c) Panchasheel

OR

Explain vedic culture with reference to following points. **[15]**

a) Aryanic Administration

b) Aryanic Economic life

c) Aryanic social life

Q2) Answer in brief. (Any three) **[15]**

a) Challenge before democracy regarding participation

b) Need of Constitution

c) Types of mass media

d) Nature of contemporary History

e) Function of Newspapers

Q3) A) Fill in the blanks. **[5]**

i) The remains of great Bath have been discovered at ______.
(Mohenjodaro, Lothal, Kalibangam)

ii) Industrial Revolution came into being first in _____ of Asia Continent.
(India, China, Japan)

iii) Balkan Area was the part of_______Empire.
(Germany, Australia, Turkanstan)

iv) _______became America's first president.
(Thomas Jafferson, George Washington, Thomas Penn)

v) ______was the first Chief Minister of the Sanyukat Maharashtra.
(Vasant Dada Patil, Yashwantrao Chavan, Shankar rao Chavan)

B) Match the pairs. **[5]**

	'A'		'B'
i)	Manohar Joshi	a)	Water conservation
ii)	Sudhakar rao Naik	b)	Lok Nyayalay
iii)	Vasant Dada Patil	c)	Matoshri Vruddhashram scheme
iv)	Shivajirao Patil Nilangekar	d)	Non Grants school and college
v)	Sharad Pawar	e)	Renaming of coloba as Raigad
		f)	Woman's policy

Q4) Explain the principles and maxims in History Teaching with suitable examples. **[15]**

OR

What is the technology based learning resources? How these can make Teaching and learning process effective for history subject? Explain it with example. **[15]**

Q5) What precaution will you take while preparing unit test? Differentiate between Achievement Test and Diagnostic Test. Explain the importance of Remedial Teaching for students progress. **[15]**

OR

Define unit plan. Explain the need of unit plan and which precaution should be taken by History Teacher while doing unit plan. **[15]**

Q6) Answer in Brief. (AnyTwo) **[10]**

a) Need of content Cum Methodology.

b) Importance of Historical Research.

c) Limitations of E-learning resources in History Teaching.

d) State the external factors of a Civics Textbook Analysis.

Total No. of Questions : 6]

इतिहास

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) बौद्ध धर्माची शिकवण पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) आर्यसत्य

ब) आष्टांग मार्ग

क) पंचशील

किंवा

वैदिक संस्कृती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) आर्याची राज्य व्यवस्था

ब) आर्याचे आर्थिक जीवन

क) आर्याचे सामाजिक जीवन

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतीही तीन) [15]

अ) लोकशाही समोरील समभागाविषयीचे आव्हान

ब) संविधानाची गरज

क) समुह संपर्क माध्यमाचे प्रकार

ड) समकालीन इतिहासाचे स्वरूप

इ) वर्तमानपत्राची कार्य

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]

i) भव्य स्नानगृहाचे अवशेष .... येथे सापडले.
(मोहोंजोंदडो, लोथल, कालीबंगन)

ii) आशिया खंडात .... या देशात सर्वप्रथम औद्योगिक क्रांती घडून आली.
(भारत, चीन, जपान)

iii) बाल्कन प्रदेश .... या साम्राज्यात मोडणारा देश आहे.
(जर्मनी, ऑस्ट्रेलिया, तुर्कस्थान)

iv) .... हे अमेरिकेचे पहिले राष्ट्रअध्यक्ष होते.
(थॉमस जेफरसन, जॉर्ज वॉशिंग्टन, थॉमसपेन)

v) संयुक्त महाराष्ट्र राज्याचे पहिले मुख्यमंत्री .... हे होते.
(वसंतदादा पाटील, यशवंतराव चव्हाण, शंकरराव चव्हाण)

ब) जोड्या लावा : [5]

'अ'	'ब'
i) मनोहर जोशी	अ) जल संधारण
ii) सुधाकरराव नाईक	ब) लोकन्यायालय
iii) वसंतदादा पाटील	क) मातोश्री वृद्धाश्रम योजना
iv) शिवाजीराव पाटील निलंगेकर	ड) विनाअनुदानित शाळा/महाविद्यालये
v) शरद पवार	इ) कुलाबा जिल्ह्याचे रायगड असे नामकरण
	फ) महिला धोरण

प्रश्न 4) इतिहास अध्यापनाची तत्वे व सुत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

तंत्रज्ञानावर आधारित अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? परिणाम कारक इतिहास अध्ययन-अध्यापन होण्यासाठी या स्त्रोताचा वापर तुम्ही कसा कराल हे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 5) घटक चाचणी तयार करतांना कोणत्या बाबी विचारात घ्याल? संपादन चाचणी व नैदानिक चाचणी यातील फरक स्पष्ट करा. विद्यार्थ्याचा प्रगतीसाठी उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्व स्पष्ट करा.[15]

किंवा

घटक नियोजन म्हणजे काय? घटक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा. घटक नियोजन करताना इतिहास शिक्षकांनी कोणती दखल घ्यावी? [15]

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची गरज

ब) ऐतिहासिक संशोधनाचे महत्त्व

क) इतिहास अध्यापनात ई-अध्ययन स्त्रोतांच्या मर्यादा

ड) नागरिकशास्त्राच्या पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे बाह्यनिकष कोणते?

Total No. of Questions : 6]

GEOGRAPHY

[Max. Marks :80

Q1) a) What is meant by volcano? Explain the types of volcanoes with the help of examples? **[8]**

b) Explain the interrior of the earth with the help of diagram? **[7]**

OR

a) Explain the structure of atmosphere with the help of diagram? **[8]**

b) What is a meant by a mountain? Explain the types of mountain with the help examples? **[7]**

Q2) Write short answers of the questions. (Any Three) **[15]**

a) Explain the effects of population explosion.

b) Explain the concept of primary & secondary occupation with the help of examples.

c) Explain Hot desert and Tundra climate region with the help of examples?

d) Explain Rain gauge with the help of diagram?

e) Write the characteristics of Intensive subsistence Agriculture.

Q3) A) Rewrite the following after filling the blanks with appropriate words from the brackets. **[5]**

i) _____ Lake has been formed due to meta or shower.

(Lonar, Vem banad, Pulikit, sambar)

ii) The longest river in Asia is ______

(Sindhu, Yangtze, Ganga, Godavari)

iii) Bhakra Nangal multipurpose project is constructed on _____

(Ravi, Beas, Satlas, Ganga)

iv) Economically _____forests are more important.

(Selvas, Coniferous, Monsoon, deciduous)

v) The land near the coast and submerged under the sea is called ____

(Continental shelf, Continental slope, Marine trenches, Abyssal plains)

B) Match the following. **[5]**

	'A' Column		'B' Column
i)	Block Mountain	a)	Himalaya
ii)	Pacific ocean	b)	Fuji
iii)	Volcanoes	c)	Mariyana stretch
iv)	Young fold mountains	d)	Black forest
v)	Fishing	e)	Dogger Bank
		f)	Pune

Q4) What is co-relation? What are different types of co-relation? Explain co-relation of Geography with Science, Maths and Marathi with suitable examples. **[15]**

OR

What is mean by 'Text Book' Analysis? "While analysing Text Book which criteria are considered explain with examples.

Q5) What are the various teaching methods of Geography? Explain merits, demerits and educational importance for the following methods of Geography with suitable example. **[15]**

a) Experiment method

b) Regional method

OR

Explain the concept of Learning Resources Discuss. Traditional Learning Resources for teaching of Geography in brief. How will you use Internet as a learning resources.

Q6) Answer the following questions in short. (any two) **[10]**

a) Explain the concept of content analysis.

b) Write the need & importance of Geography Room.

c) Write in brief need & importance of local Geography.

d) Explain any two values of teaching Geography with suitable examples.

Total No. of Questions : 6]

भूगोल

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) ज्वालामुखी म्हणजे काय? ज्वालामुखीचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[8]**

ब) पृथ्वीच्या अंतरंगाचे भाग आकृतीसह स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) वातावरणाची संरचना आकृतीसह स्पष्ट करा. **[8]**

ब) पर्वत म्हणजे काय? पर्वतांचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम स्पष्ट करा.

ब) प्राथमिक व द्वितीय व्यवसाय संकल्पना उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

क) उष्ण वाळवंटी व टुंड्रा हवामानाचे प्रदेश उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

ड) पर्जन्य मापक आकृतीसह स्पष्ट करा.

इ) सखोल उदरनिर्वाहक शेतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[5]**

i) उल्कापातामुळे .... सरोवराची निर्मिती झाली आहे.
(लोणार, पुलकित, वेबनाड, सांबर)

ii) आशिया खंडातील .... ही सर्वात लांब नदी आहे.
(सिंधू, यांगत्से, गंगा, गोदावरी)

iii) भाक्रा-नांगल हा बहुउद्देशीय प्रकल्प .... नदीवर आहे.
(रावी, बियास, सतलज, गंगा)

iv) आर्थिकदृष्ट्या .... प्रकाराची वने अधिक महत्त्वाची आहेत.
(सेलव्हाज, सूचीपर्णी, मोसमी, पानझाडी)

v) किनाऱ्यालगत असलेला व समुद्रात बुडालेला जमिनीचा भाग म्हणजे .... होय.
(भूखंडमंच, खंडान्त उतार, सागरी गर्ता, सागरी मैदान)

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ'	'ब'
i) गट पर्वत	अ) हिमालय
ii) पॅसिफिक महासागर	ब) फुजी
iii) ज्वालामुखी	क) मरियाना गर्त
iv) अर्वाचीन वाली पर्वत	ड) ब्लॅक फॉरेस्ट
v) मासेमारी	इ) डॉगर बँक
	फ) पुणे

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? भूगोलाचा शास्त्र, गणित व मराठी विषयाशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पाठ्यपुस्तक विश्लेषण म्हणजे काय? पाठ्यपुस्तक विश्लेषण करताना कोणत्या मुद्यांचा विचार केला जातो ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? खालील भूगोल अध्यापन पद्धतीचे गुण दोष व शैक्षणिक महत्त्व सोदाहरण लिहा. **[15]**

अ) प्रयोगिक पद्धत

ब) प्रादेशिक पद्धत

किंवा

अध्ययन स्त्रोत ही संकल्पना स्पष्ट करा. भूगोल अध्यापनाच्या पारंपारिक संसाधनांची थोडक्यात चर्चा करा. इंटरनेटचा एक अध्ययन संसाधन म्हणून कसा वापर कराल?

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) आशय विश्लेषण संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) भूगोल खोलीची गरज व महत्त्व लिहा.

क) स्थानिक भूगोलाचे महत्त्व थोडक्यात स्पष्ट करा.

ड) भूगोल अध्यापनातील कोणतेही दोन मूल्य सोदाहरण स्पष्ट करा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) a) Describe the IUPAC rules of naming organic compounds. **[8]**

b) Explain states of matter. Write definition of change of state of substance. **[7]**

OR

a) What is periodic properties? How does valency and Atomic size vary in a period and in a group. **[8]**

b) Explain the construction and working of Electric motor. **[7]**

Q2) Write answer of the following. (Any three) **[15]**

a) Write the causes of soil pollution.

b) Write note on useful and harmful bacteria.

c) Explain the meaning of Biotechnology and it's impact on agricultural. management with suitable example.

d) Explain sexual reproduction in plants.

e) Write functions of any five organells of cell.

Q3) A) Match the following. **[4]**

	'A' Column		'B' Column
i)	Coal	a)	Metallic mineral
ii)	Solar Energy	b)	Non metallic mineral
iii)	Iron, copper, silver	c)	Non conventional
iv)	Salt	d)	Conventional

B) Choose the correct option and rewrite the statement. **[6]**

i) Biogas is _____type of natural resources

a) Renewable

b) Inexhaustible

c) Non-conventional

d) Renewable and non conventional

ii) _______is not a property of magnets?

a) Attraction to iron b) Repulsion of like pole

c) Conduction of electricity d) Creation of magnetic field

iii) ______is the unit of electric current.

a) Watt b) Ampere

c) Volt d) Ohm

iv) The hydro carbons containing only carbon-carbon single bonds are known as ______

a) Saturated hydrocarbons b) Alkenes

c) Aromatic Hydrocarbon d) Unsaturated hydrocarbon

v) The chemical symbol 'Fe' on the periodic table represents the element _____.

a) Iron b) Iodine

c) Fluorine d) Lithium

vi) In human beings there are ______ pairs aof chromosomes.

a) 22 b) 23

c) 24 d) 25

Q4) What is correlation? What are types of correlation. Explain correlation of General Science with Mathematics and Geography. **[15]**

OR

Write the importance of content analysis. Which Internal and External factors will you consider while analysing will you consider while analysing any one text book of General Science, Explain with example.

Q5) What are the methods of teaching science? Explain the merits and demerits of project method. As a teacher which projects will you organise for your students at higher secondary level? Explain with suitable example. **[15]**

OR

Explain in brief 5E learning model. Elaborate 5E learning model on the basis of following points.

a) Steps

b) Role of teacher

c) Merits

d) Limitations

Q6) Write notes on. (Any two) **[10]**

a) Objectives of science subject at higher secondary level

b) Learning resources in science subject

c) Planning of science laboratory at secondary level

d) Competencies of science teacher

Total No. of Questions : 6]

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) IUPAC पद्धतीनुसार सेंद्रिय संयुगाच्या नामकरण करण्याचे नियम सांगा. **[8]**

ब) पदार्थाच्या अवस्था स्पष्ट करून पदार्थाचे अवस्थातरांची व्याख्या लिहा. **[7]**

किंवा

अ) आवर्ती गुणधर्म म्हणजे काय? गणांमध्ये आणि आवर्तनामध्ये संयुजा आणि अणुचा आकार कसा बदलत जातो? **[8]**

ब) इलेक्ट्रिक मोटारची रचना आणि कार्य स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही तीन) **[15]**

अ) मृदा प्रदुषणाची कारणे लिहा.

ब) टीप लिहा – उपयोगी आणि उपद्रवी जीवाणू

क) जैवतंत्रज्ञानाचा अर्थ स्पष्ट करा आणि कृषी व्यवस्थापनावरती त्याचा परिणाम उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

ड) वनस्पतीमधील लैंगिक प्रजनन स्पष्ट करा.

इ) पेशींच्या कोणत्याही पाच अंगकांची कार्ये लिहा.

प्रश्न 3) अ) खालील जोड्या जुळवा. **[4]**

'अ'		'ब'	
i)	कोळसा	अ)	धातू खनिज
ii)	सौरऊर्जा	ब)	अधातू खनिज
iii)	लोखंड, तांबे, चांदी	क)	अपारंपारिक
iv)	मीठ	ड)	पारंपारिक

ब) खालील पर्यायाची योग्य निवड करून विधान पुन्हा लिहा. **[6]**

i) बायोगॅस हे .... प्रकारचे नैसर्गिक स्त्रोत आहे.

अ) नुतनीकरणक्षम   ब) अक्षय्य

क) अपारंपारिक   ड) नुतनीकरणक्षम आणि अपारंपारिक

ii) .... हा चुंबकाचा गुणधर्म नाही.

अ) लोखंडाचे आकर्षण   ब) सारख्या ध्रुवांचे प्रतिकर्षण

क) विजेचे वाहक   ड) चुंबकीय क्षेत्राची निर्मिती

iii) .... हे विद्युत प्रवाहाचे एकक आहे.

अ) वॅट   ब) ॲम्पिअर

क) व्होल्ट   ड) ओहम

iv) केवळ कार्बन–कार्बन एकेरी बंध असलेल्या हायड्रोकार्बन्सला .... म्हणतात.

अ) संतृप्त हायड्रोकार्बन ब) अल्कीन

क) ॲरोमॅटीक हायड्रोकार्बन ड) अंसतृप्त हायड्रोकार्बन

v) आवर्त सारणी वरील 'Fe' हे रासायनिक चिन्ह .... या घटकाचे प्रतिनिधित्व करते.

अ) लोह ब) आयोडिन

क) फ्लोरिन ड) लिथियम

vi) मानवात गुणसूत्राच्या .... जोड्या असतात.

अ) 22 ब) 23

क) 24 ड) 25

प्रश्न *4)* समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? विज्ञान विषयाचा गणित आणि भूगोल या विषयांशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

घटक विश्लेषणाचे महत्त्व लिहा. सामान्य विज्ञान विषयाच्या कोणत्याही एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करताना कोणते अंतर्गत आणि बहिर्गत घटक विचारात घ्याल, सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न *5)* विज्ञान अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? प्रकल्प पद्धतीचे गुण दोष सांगा. एक शिक्षक म्हणून तुमच्या विद्यार्थ्यांसाठी उच्च माध्यमिक स्तरावरील तुम्ही कोणत्या प्रकल्पाचे आयोजन कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

5E प्रतिमान सविस्तर स्पष्ट करा. 5E अध्ययन प्रतिमानाचे खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्टीकरण करा.

अ) पायऱ्या

ब) शिक्षकाची भूमिका

क) फायदे

ड) मर्यादा

प्रश्न *6)* टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) उच्च माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाची उद्दिष्टे

ब) विज्ञान विषयातील अध्ययन स्रोत

क) माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान प्रयोगशाळेचे नियोजन

ड) विज्ञान शिक्षकाच्या क्षमता

Total No. of Questions : 6]

MATHEMATICS

[Max. Marks :80

Q1) Solve the following. **[15]**

a) Solve the simultaneous equations

$3x + y = 5, \quad 2x + 3y = 1$

b) Solve : $400 - \{(80 \div 2) + 50\} \times 4$

c) $(x^3 - 64) \div (x - 4)$

d) Find the cube root of 512.

e) $x \alpha \frac{1}{y}$ If $x = 20, y = 5$ then find y if $x = 25$.

OR

Solve the following.

a) Solve the equation.

$$\frac{b + (b+1) + (b+2)}{4} = 21$$

b) Factorize-

$6x^2 - 5x - 6$

c) Convert the ratio 15 : 25 into percentage.

d) Solve : $\left(\frac{3}{7} - \frac{1}{14}\right) + \left(\frac{2}{21} + \frac{3}{14}\right)$

e) If a vehicle takes 6 hours to travel a distance at a speed of 48km/hr. Find the time taken to travel the same distance at the speed of 72km/hr.

Q2) Solve any three of the following. **[15]**

a) Prove that : Diagonals of a square are congruent.

b) The cost of a machine is 2,50,000 Rs. The rate of depreciation is 4% find the value of the machine at the end of 3years.

c) A water tank of length 10 m, breadth 6m and depth 3 m is constructed to store the rainwater in a locality. Find the capacity of the water tank.

d) Draw Δ ABC such that AB=5cm, BC=6cm & AC=7cm. Draw the circumcircle of the Δ ABC.

e) The marked price of a fan is Rs. 30,00. The shopkeeper gives discount of 12%. Find the discount given by the shopkeeper and the selling price of the fan.

Q3) Solve the following. **[10]**

a) Find 40% of 600

b) Find the value of $(32)^{1/5}$

c) Write the formula to calculate area of a triangle

d) $18x + 9 = 27$ find value of x.

e) Define - 'Rectangle'

f) Simplify : $5\sqrt{3} + 8\sqrt{3}$

g) Multiply: $-2a \times 5a^3$

h) If $x = 2$, find the value of $2x^3 + 2x + 7$

i) If $6 : 5 = y : 20$ find 'y'

j) What is the ratio of volume of a cone and volume of a cylinder having same radius and height?

Q4) Analyse the content of the unit 'polynomials' of class VIII with respect to following points. **[15]**

a) Objectives

b) Teaching points

c) Methods of teaching

d) Learning experiences

e) Evaluation

OR

What is a text book. Write the importance of mathematics textbook. Analyse the textbook of class IX-part-I or class IX-part-II. **[15]**

Q5) Prepare a lesson plan for teaching any one law of indices using the Inductive - Deductive approach. What are the advantages and limitations of this method? **[15]**

OR

Which method of teaching will you use for teaching the topic "Graphical presentation of data". How will you use it? Justify the selection fo this method. **[15]**

Q6) Answer in brief. (Any two) **[10]**

a) Write objectives and specification of the unit "Measurement" (Any 5)

b) Enlist qualities of good mathematics teacher

c) Differentiate between curriculum and syllabus

d) Suggest learning resources for the unit "Constructions"

Total No. of Questions : 6]

गणित

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) **पुढील उदाहरणे सोडवा.** **[15]**

अ) **एकसामाईक समीकरणे सोडवा :** $3x + y = 5, \quad 2x + 3y = 1$

ब) **सोडवा :** $400 - \{(80 \div 2) + 50\} \times 4$

क) $(x^3 - 64) \div (x - 4)$

ड) 512 **चे घनमूळ काढा.**

इ) $x \alpha \frac{1}{y}$ जर $x = 20$, तर $y = 5$ जेंव्हा $x = 25$ तेंव्हा $y = ?$

किंवा

पुढील उदाहरणे सोडवा.

अ) **समीकरण सोडवा :**

$$\frac{b+(b+1)+(b+2)}{4} = 21$$

ब) **अवयव पाडा :**

$6x^2 - 5x - 6$

क) 15 : 25 **चे शेकड्यात रूपांतर करा.**

ड) **सोडवा :** $\left(\frac{3}{7} - \frac{1}{14}\right) + \left(\frac{2}{21} + \frac{3}{14}\right)$

इ) **एक वाहन ताशी 48 किमी वेगाने ठराविक अंतर 6 तासात पूर्ण करते. तेच अंतर ताशी 72 किमी वेगाने किती तासात पूर्ण करेल?**

प्रश्न 2) **पुढीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा.** **[15]**

अ) **सिद्ध करा : चौरसाचे कर्ण एकरूप असतात.**

ब) **एका यंत्राची किंमत 2,50,000 आहे. दरवर्षी त्या मशीनची किंमत 4% दराने कमी होते. तर त्या मशीनची 3 वर्षानंतरची किंमत किती असेल?**

क) **एका वसाहतीमध्ये पावसाचे पाणी जमा करण्यासाठी 10 मी. लांब, 6 मी. रूंद व 3 मी. खोल टाकी बांधण्यात आली आहे. तर त्या पाण्याच्या टाकीची क्षमता काढा.**

ड) Δ ABC **असा काढा की** AB=5cm, BC=6cm, AC=7cm Δ ABC **चे परिवर्तुळ काढा.**

इ) **एका पंख्याची छापील किंमत 3,000 रू. आहे. जर दुकानदार 12% सूट देतो तर एकूण सूट किती? त्या पंख्याची विक्री किंमत काढा.**

प्रश्न 3) सोडवा. **[10]**

अ) 600 चे 40% काढा.

ब) $(35)^{1/5}$ ची किंमत काढा.

क) त्रिकोणाच्या क्षेत्रफळाचे सूत्र लिहा.

ड) $18x + 9 = 27$ तर x ची किंमत काढा.

इ) व्याख्या लिहा. 'आयत'

फ) सोपे रूप द्या : $5\sqrt{3} + 8\sqrt{3}$

य) गुणाकार करा : $-2a \times 5a^3$

र) जर $x = 2$ तर $2x^3 + 2x + 7$ ची किंमत काढा.

ल) जर $6 : 5 = y : 20$ तर 'y' ची किंमत काढा.

व) समान त्रिज्या व उंची असलेला शंकू व वृत्तचितीच्या घनफळांचे गुणोत्तर सांगा.

प्रश्न 4) इयत्ता 8 वी च्या 'बहुपदी' या घटकाचे आशय विश्लेषण पुढील मुद्द्यांच्या आधारे करा. **[15]**

अ) उद्दिष्ट्ये

ब) अध्यापन मुद्दे

क) अध्यापन पद्धती

ड) अध्ययन अनुभूती

इ) मूल्यमापन

किंवा

पाठ्यपुस्तक म्हणजे काय? गणित पाठ्यपुस्तकाचे महत्त्व स्पष्ट करा. इयत्ता 9 वी भाग-I किंवा भाग-II च्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. **[15]**

प्रश्न 5) घातांकाचा कोणताही एक नियम शिकवताना उद्गामी-अवगामी पद्धत वापरण्यासाठी पाठाचे नियोजन तयार करा. या पद्धतीचे फायदे व मर्यादा लिहा. **[15]**

किंवा

''सामग्रीचे आलेख सादरीकरण'' हा पाठ्यांश शिकविण्यासाठी तुम्ही कोणती अध्यापन पद्धती वापराल? कशा प्रकारे या पद्धतीचा अवलंब कराल? तुमच्या अध्यापन पद्धती निवडीचे समर्थन करा. **[15]**

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) ''मापन'' या घटकाची कोणतीही 5 उद्दीष्ट्ये स्पष्टीकरणांसह लिहा.

ब) गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

क) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा.

ड) ''भौमितिक रचना'' या पाठ्यघटकासाठी अध्ययन साहित्य सूचवा.

Total No. of Questions : 6]

ECONOMICS

[Max. Marks :80

Q1) Explain the following challenges before Indian economys. **[15]**

a) Unemployment

b) Poverty

c) Terrorism

OR

Explain the fundamental concepts of economics. **[15]**

a) Value and Price

b) Human wants

c) Resources

Q2) Answer any three of the following. **[15]**

a) Explain the funtions of Central Bank

b) Explain the types of price elasticity of Demand

c) Explain the features of good money

d) Explain the factors of production

e) Explain the concept of demand and supply

Q3) A) Choose the correct alternatives and complete the sentences. **[5]**

i) Micro Economics is a _______equlibrium approach.
(Partial, General, Total)

ii) The difference between birth rate and death rate is called _____
(Survivale rate, Fertility rate, Mortality rate)

iii) ______determine is the potential supply.
(Stock, output, supply)

iv) Personal demand is a total of purchasing by _____buyers.
(All, one, four)

v) According to planning commission on individual in rural area requires_____calories per day.
(2200, 2400, 1800)

B) Match the Pairs: **[5]**

Group 'A'		Group 'B'	
i)	Demand and price	a)	Debit and credit cards
ii)	Economic development policy	b)	Study of specific family
iii)	Tea and coffee	c)	1991
iv)	Plastic money	d)	Inverse relation
v)	Micro Economics	e)	1921
		f)	Substitute good

Q4) What is Economics? Explain the importance of economics in daily life with suitable examples. **[15]**

OR

State the objectives of teaching economics. Explain the place of subject economics in the curriculum of higher secondary level. **[15]**

Q5) What is meant by learning Resources? Explain the Need and importance of learning Resources. **[15]**

OR

Explain Project Method on the basis of following points. **[15]**

a) Concept
b) Steps
c) Merits
d) Role of Teacher

Q6) Answer any two of the following. **[10]**

a) Explain the use of Question-Answer technique in the teaching of Economics.
b) Explain the importance of the structure of economics subject.
c) Write qualities of a good economics teacher.
d) Explain the nature of 'Field visit method'.

Total No. of Questions : 6]

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील खालील आव्हाने सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

अ) बेकारी

ब) दारिद्र्य

क) दहशतवाद

किंवा

अर्थशास्त्राच्या खालील मूलभूत संकल्पना स्पष्ट करा. [15]

अ) किंमत व मूल्य

ब) मानवी गरजा

क) स्रोत

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]

अ) मध्यवर्ती बँकेची कार्ये स्पष्ट करा.

ब) मागणीच्या किंमत लवचिकतेचे प्रकार स्पष्ट करा.

क) चांगल्या पैशाचे गुणधर्म स्पष्ट करा.

ड) उत्पादनाचे घटक स्पष्ट करा.

इ) मागणी आणि पुरवठा या संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खाली दिलेल्या कंसातील पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून वाक्य पूर्ण करा व लिहा. [5]

i) सुक्ष्मलक्षी अर्थशास्त्र म्हणजे .... समतोलाचा दृष्टिकोन होय.
(आंशिक, सर्वसाधारण, एकूण)

ii) जन्मदर व मृत्युदरातील फरकाला .... म्हणतात.
(जननदर, जन्मदर, मृत्युदर)

iii) .... हा संभाव्य पुरवठा ठरतो.
(साठा, उत्पादन, पुरवठा)

iv) वैयक्ति मागणी ही .... ग्राहकांनी केलेली एकुण मागणी होय.
(सर्व, एक, चार)

v) योजना आयोगाच्या मते ग्रामीण भागातील व्यक्तीस .... उष्मांकाची दररोज आवश्यकता असते.
(2200, 2400, 1800)

ब) जोड्या जुळवा. [5]

'अ' गट		'ब' गट	
i)	मागणी व किंमत	अ)	डेबिट व क्रेडिट कार्डस्
ii)	आर्थिक विकासाचे धोरण	ब)	विशिष्ट कुटुंबाचा अभ्यास
iii)	चहा व कॉफी	क)	1991
iv)	प्लॅस्टिक पैसा	ड)	व्यस्त संबंध
v)	सुक्ष्म अर्थशास्त्र	इ)	1921
		फ)	पर्यायी वस्तू

प्रश्न 4) अर्थशास्त्र म्हणजे काय? अर्थशास्त्राचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अर्थशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये विशद करा. उच्च माध्यमिक स्तरावरील अर्थशास्त्र विषयाचे अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 5) अध्ययन स्रोत म्हणजे काय? अध्ययन स्रोताची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्रकल्प पद्धतीचे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्यांना अनुसरून करा. [15]

अ) संकल्पना

ब) पायऱ्या

क) फायदे

ड) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर उत्तरे लिहा. [10]

अ) अर्थशास्त्र अध्यापनात प्रश्नोत्तर तंत्राचा वापर सोदाहरण लिहा.

ब) अर्थशास्त्र विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

क) चांगल्या अर्थशास्त्र शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

ड) क्षेत्रभेट पद्धतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) What is meant by computer? Explain the types of computer. Explain in detail input devices of computer. **[15]**

OR

Describe the concept of operating system with its type. How will you use MS-powerpoint for effective teaching? **[15]**

Q2) Answer the following. (Any three) **[15]**

a) What is Network? Explain LAN and WAN

b) Requirements for computer lab

c) Write educational usage of blogs

d) Write the uses of e-maps

e) Importance of netiquettes

Q3) Fill in the blanks with correction option from bracket. **[10]**

i) ______device is a memory device.
(Mouse, Printer, Scanner, Pendrive)

ii) Ctrl + X is used to ______.
(Copy, paste, cut, print)

iii) ______is an example of a blog.
(Chat, e-paper, e-mail, bug)

iv) ______is not an input device.
(Microphone, Keyboard, Joystick, Monitor)

v) ______is an open source software.
(Ms word, windows, Mozilla firefox, pdf)

vi) _______is not an output device.
(Printer, speaker, monitor, Keyboard)

vii) _______ Represents one billion characters.
(Kilobyte, Megabyte, Gigabyte, Terabyte)

viii) _______is not a search engine.
(Google, Chrome, Yahoo, Bing)

ix) _____is the first web browser.

(Internet Explorer, Netscape, World Wide Web, Fire fox)

x) Computer virus is a ______.

(Hardware, Bacteria, Software, image)

Q4) Explain need and importance of textbook analysis. Analyse any one textbook of ICT with the help of following points. **[15]**

a) Objectives

b) External aspects

c) Internal aspects

d) Learning experiences

e) Evaluation

OR

Explain nature, scope and objectives of ICT subject at higher secondary level. **[15]**

Q5) Explain Project method of teaching ICT with following points. **[15]**

a) Concept

b) Features

c) Advantages

d) Limitations

e) Educational implication

OR

Explain blended learning approach of ICT with following points. **[15]**

a) Concept

b) Features

c) Advantages

d) Limitations

e) Educational Implications

Q6) Answer in brief. (Any two) **[10]**

a) Write difference between curriculum and syllabus

b) Concept of computer assisted instruction

c) Qualities of ICT teacher

d) Online learning resources of ICT

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) संगणक म्हणजे काय? संगणकाचे प्रकार स्पष्ट करा. संगणकाची अंतर्गमन साधने सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

ऑपरेटिंग सिस्टीमची संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे प्रकार स्पष्ट करा. प्रभावी अध्यापनासाठी एम.एस. पॉवरपॉईंटचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) नेटवर्क म्हणजे काय? LAN आणि WAN स्पष्ट करा.

ब) संगणक प्रयोगशाळेच्या आवश्यक बाबी.

क) ब्लॉगचे शैक्षणिक उपयोग लिहा.

ड) ई-मॅपचे उपयोग लिहा.

इ) आंतरजाल वापराचे शिष्टाचाराचे महत्त्व

प्रश्न 3) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधान पूर्ण करा. **[10]**

i) .... हे साधन स्मृतीसाधन म्हणून ओळखले जाते.
(माऊस, प्रिंटर, स्कॅनर, पेनड्राइव्ह)

ii) Ctrl + X चा उपयोग ....
(कॉपी, पेस्ट, कट, प्रिंट)

iii) .... हे ब्लॉगचे उदाहरण आहे.
(चॅट, ई-पेपर, ई-मेल, बग)

iv) .... हे अंतर्गमन साधन नाही.
(मायक्रोफोन, की-बोर्ड, जॉयस्टिक, मॉनिटर)

v) .... हे ओपन सोर्स सॉफ्टवेअर आहे.
(एम.एस.वर्ड, विंडोज, मोझिला फायरफॉक्स, पीडीएफ)

vi) .... हे बहिर्गमन साधन नाही.
(प्रिंटर, स्पीकर, मॉनिटर, की-बोर्ड)

vii) .... हे एक बिलियन कॅरेक्टर आहे.
(किलाबाईट, मेगाबाईट, गिगाबाईट, टेराबाईट)

viii) .... हे सर्च इंजीन नाही.
(गुगल, क्रोम, याहू, बिंग)

ix) .... हे पहिले वेब ब्राऊझर आहे.
(इंटरनेट एक्स्प्लोरर, नेटस्केप, वर्ल्डवाईडवेब, फायरफॉक्स)

x) .... हा संगणक विषाणू आहे.
(हार्डवेअर, बॅक्टेरिया, सॉफ्टवेअर, इमेज)

प्रश्न 4) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) उद्दिष्ट्ये

ब) बाह्यघटक

क) अंतर्गत घटक

ड) अध्ययन अनुभव

इ) मूल्यमापन

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावरील माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय अध्यापनाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि उद्दिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान अध्यापनाची प्रकल्प अध्यापन पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान अध्यापन संमिश्र अध्ययन उपागम खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा.

ब) संगणक सहाय्यित अनुदेशन संकल्पना.

क) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान शिक्षकाचे गुण.

ड) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय अध्ययनाचे ऑनलाईन अध्ययन स्रोत.

Total No. of Questions : 6]

GERMAN

[Max. Marks :80

Q.1.Welches deutsche Lied würdest du in deinem DaF Unterricht einsetzen? Warum? **(15)**

Oder

Q.1.Was verstehst du unter Dativ Präpositionen? Erkläre mit Beispielen. Du kannst auch dafür zeichnen. **(15)**

Q .2. Answer the following (Any three) **(15)**

1. Schreibe einen Aufsatz über **deine Stadt** anhand der folgenden Punkte. Geographische Lage, Sehenswürdigkeiten, Essen und Trinken, Einkaufsmöglichkeiten usw..
2. Du hast Augenschmerzen und gehst zum Arzt. Schreibe einen Dialog.
3. Schreibe eine E-Mail an deinen Freund / deine Freundin über deine Freizeitaktivitäten. Anhaltspunkte – Hobbys, Wann hast du frei, Allein zu Hause, mit der Familie, mit den Freunden.
4. Erzähle uns etwas über deine beste Freundin - Alter, Aussehen, Beruf, Hobbys
5. Deine Kollegin - Frau Damsch hat den Führerscheinbekommen und möchte feiern. Sie hat dich zur Party eingeladen. Schreibe an sie. –
   -Bedanke dich bei ihr und sag, dass du gern kommst.
   -Informiere Frau Damsch, dass du deinen Partner / deine Partnerin mitbringst.
   - Frag, wann und wo die Party ist.

Q.3. Grammar **(10)**

1. Felix helps his mother in household activities. (Translate into German.)
2. Erika ist meine Freundin. Ich zeige ______ mein Familienfoto. (Fill up the personal pronoun)

3. Herr Ludwig fährt nicht mit dem Zug. Er fährt nicht mit dem Auto. (Join the sentences)
4. Der Bus fährt <u>alle 15 Minuten</u> ab. (Form question)
5. Frau Wild trägt die modischen Kleider. (Change the sentences into present perfect tense)
6. Ich trinke Tee ______ Milch aber ________ Zucker. (Fill up the correct preposition)
7. Mein Opa hat schwache Augen. Es wäre besser, wenn ________________ (die Brille tragen) (Form Conjuctive II)
8. Dieser weiß___ Pullover passt zu dem kurz_____ Rock. (Fill up the adjectiv ending)
9. Write two suitable verbs? – Zeitung, Zeitscrift - ________ , _________
10. Find odd man out.

    häkeln, faulenzen, malen, basteln

    Himmel, schwül, nebelig, windig

Q.4. Explain the scope and importance of German as a foreign language in today's world. What place does it have in secondary and higher secondary education? (15)

OR

Explain any two methods of teaching German. Write their advantages and limitations. **(15)**

Q.5. Explain the relation of German subject with other school subjects. What are the qualities and competencies of a German Teacher. **(15)**

OR

Explain how an ideal German Textbook should be. How can a teacher use modern technology and online resources in a German class? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): (10)

1. Blended way of teaching and learning German
2. Relation of German with other school subjects
3. Need and the importance of teaching aids in teaching German as a foreign language.
4. Language laboratory

Total No. of Questions : 6]

FRENCH

[Max. Marks :80

Q.1. Qu'est-ce que l'impératif ? Expliquez en détail avec des exemples. **(15)**

OU

Qu'est-ce que c'est l'accord du participe passé? Expliquez à l'aide des exemples. **(15)/**

Q .2. Répondez aux questions suivantes en 150-175 mots (3 au choix): **(15)**

1. Décrivez une région française de votre choix.

2. Quels sont les différences et les similarités entre un mariage français et un mariage indien ?

3. Écrivez une lettre à un(e) ami(e) français(e), lui décrivant une fête de votre pays.

4. Écrivez un article sur les dangers à l'environnement

5. Un(e) ami(e) français(e) visite votre école. Vous lui faites visiter le campus – les bâtiments, le terrain de sport, la cantine Écrivez le dialogue. . .

Q.3. Faites selon les consignes **(10)**

1. Mettez au féminin :

Le directeur voyage avec son assistant.

2. Remplacez le nom par le pronom qui convient :

Les étudiants ont acheté ce cahier.

3. Transformez l'adjectif entre parenthèses en adverbe convenable :

Le vent souffle (fort).

4. Mettez le verbe entre parenthèses au temps qui convient :

S'il (faire) beau, nous irons au restaurant.

5. Complétez avec un pronom relatif qui convient :

Voilà le fleuve _____ traverse Paris.

6. Complétez avec tout, toute, tous, toutes :

Il a mangé _______ le gâteau.

7. Mettez le verbe entre parenthèses au temps indiqué :

Nous (entrer– passé composé) la voiture dans le garage.

8. Complétez avec quel, quelle, quels, quelles :

______ bel appartement !

9. Complétez avec l'adjectif possessif qui convient :

Nous avons visité _______ amies

10. Complétez avec l'adjectif démonstratif qui convient :

Tous les appartements dans _____ immeuble sont grands.

Q.4. What are the objectives of teaching French as a foreign language? **(15)**

OR

What is the importance of LSRW in teaching-learning of French? **(15)**

Q.5. Explain any one method of teaching French as a foreign language in detail with its characteristics, advantages and disadvantages. **(15)**

OR

What are the best strategies of good management of a French class? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): **(10)**

1. Importance of teaching phonetics in teaching French.

2. The Task-based method.

3. Importance of teaching French in today's world.

4. Disadvantages of Traditional method of teaching French.

Total No. of Questions : 6]

ENGLISH VERSION

FRENCH

[Max. Marks :80

Q.1. What is the imperative mood? Explain in detail with examples. (15)

OR

What is the agreement of the past participle ? Explain in detail with examples. (15)

Q .2. Answer the following questions in 150-175 words (ANY 3): (15)

1. Describe a French region of your choice.

2. What are the differences and similarities between a mariage in France and a mariage in India ?

3. Write a letter to your French friend describing a a festival in your country..

4. Write an article on the dangers to the environment. .

5. A French friend is visiting your school. You make him/her visit the campus – the buildings, the playground, the canteen Write the dialogue. . .

Q.3. Do as directed (10)

1. Make the following sentence feminin :

Le directeur voyage avec son assistant.

2. Replace the noun with the correct pronoun :

Les étudiants ont acheté ce cahier.

3. Transform the adjective into an adverb :

Le vent souffle (fort).

4. Put the verb in the brackets in the correct tense :

S'il (faire) beau, nous irons au restaurant.

5. Complete with the convenient relative pronoun :

Voilà le fleuve _____ traverse Paris.

6. Complete with tout, toute, tous, toutes :

Il a mangé _______ le gâteau.

7. Put the verb in the brackets in the indicated tense :

Nous (entrer– passé composé) la voiture dans le garage.

8. Complete with quel, quelle, quels, quelies :

______ bel appartement !

9. Complete with appropriate possessive adjective:

Nous avons visité _______ amies.

10. Complete with the appropriate demonstrative adjective:

Tous les appartements dans _____ immeuble sont grands.

Q.4. What are the objectives of teaching French as a foreign language? **(15)**

OR

What is the importance of LSRW in teaching-learning of French? **(15)**

Q.5. Explain any one method of teaching French as a foreign language in detail with its characteristics, advantages and disadvantages. **(15)**

OR

What are the best strategies of good management of a French class? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): **(10)**

1. Importance of teaching phonetics in teaching French.

2. The Task-based method.

3. Importance of teaching French in today's world.

4. Disadvantages of Traditional method of teaching French.

Total No. of Questions : 6]

JAPANESE

[Max. Marks :80

問題１A. 次の中から１つ選んで300字で書きなさい。 (10Marks)

1.わたしの　かぞく　　2.私の友人

問題１B.　手紙を書く　(5Marks)

私は日本の友達に会います。彼がいつ、どこでアメリカに行くかを告げる手紙。

OR

問題１A.　次の中から１つ選んで記入してください。 (10Marks)

1. 毎年恒例の日　　2. 体育の日

問題１B. 次の わだいの　中から　１つ　えらんで、手紙を　書きなさい。 (5Marks)

日本語の　べんきょうの　ことを　りょうしんに　手紙で　つたえてください。

問題２.つぎの　わだいから　一つえらんで　かきなさい。 (ANY3)　(15 Marks)

1. 日本のしんかんせんについてともだちとの　かいわを　つくってください。
2. ニュースを日本語で書き留めます。
3. 下の　えを　みて、せつめい　しなさい。

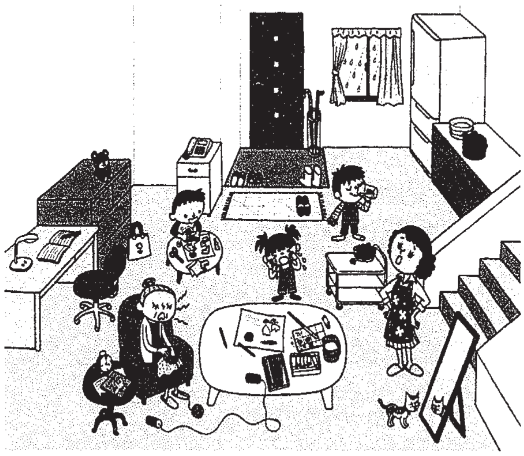

4. つぎの　にほんごの　ぶんを　えいごに　しなさい。

インドの外国語の中で、インドの日本語クラスは最も人気のあるものの１つです。範囲は計り知れません。旅行および観光セクター、輸出業者、商取引、企業、産業施設、大使館、および語学専門家の外交使節団に機会があります。

5. つぎの えいごの 文を 日本語に なおしなさい。.

1. I love Japanese language.

2. There are some similarities in English and Japanese languages.

3. Japanese is spoken as a native language by about 128 million people.

4. The Japanese writing system combines Chinese characters, known as kanji.

5. Japan is known for everything from onsen hot prings and kabuki baths .

問題3. つぎの　ぶんを　よんで　てきとうな　こたえを　えらびなさい。 (10Marks)

Read the following sentences carefully and choose the correct answer and write it on the blank line.

1) ソニー: ___.
マイケル氏: ようこそ。

1. いらない
2.いただきます
3.おめでとう
4. ありがとう

2) 私の好きな鳥は____です。

1.うさぎ
2. オクラ
3. スイカ
4.孔雀

3) 明後日は…………

1.今日
2.明日
3.昨日
4. A、B、C

4) インドの___にあるカシミールは寒い場所です。

1.東

2.西
3.南
4.北

5.寺田：今日は日曜日です。昨日は何の日？
山川氏：…………だった。
1. 月曜日
2. 土曜日
3.水曜日。
4.金曜日。

6）寺田さん：きょうは　にちようび　ですね。
山川さん：いいえ、にちようびは　おとといでした。きょうは__2__です。

1. げつようび
2. かようび
3. どようび
4. きんようび

7）ゆきこさん：おばあさんは　まだ　日本に　いますか。
アンさん：　ええ、____は　まだ　日本に　います。

1. そふ
2. おば
3. そば
4. そぼ

8）田中さんは　毎日　１０時１０分まえに　クラスに　きますが、
今日は　２０分　おそく　きました。
田中さんは　今日、何時に　クラスに　きましたか。

1.９：５０
2.１０：２０
3.１０：１０
4.１０：００

9）みかんが　やっつと　りんごが　むっつ　あります。
ぜんぶで　______です。

1. じゅういち
2. じゅう
3. ななつ
4. じゅうよん

10)　ゆうべ　さんじかん________べんきょうしました。

1. ごろ

2. ぐらい
3. ごろい
4. ぐらご

Q.4 Explain the nature and scope of Japanese Subject in school curriculum. What are the qualities and competencies of Japanese teacher for teaching Japanese as subject? 15

OR

Q4. Write down the importance of 'Japanese' as a foreign language. Write down the correlation of subject 'Japanese' with other school subjects with suitable examples. 15

Q.5 Write down the concept, need and importance of learning resources. Explain any two traditional learning resources with suitable examples. 15

OR

Q.5 Explain 'Communicative Approach' of Japanese with reference to the following points: a.Concept, b.Features, c.Merits, d.Limitations, e.Role of a teacher 15

Q 6. Write Short Notes (Any 2) 10

a) Direct Method to teach Japanese language

b) Explain any 2 activities to inculcate life skills in students with Japanese language

C) Language Laboratory

D) Basic skills of Japanese Language .

Total No. of Questions : 6]

PHYSICS

[Max. Marks : 80

Q1) a) Explain the concept of Gravitational Force. Write characteristics of gravitational force. **[8]**

b) What are derived quantities and derived units? Write two examples of derived quantities and their S. I and C.G.S. units. **[7]**

OR

a) Explain the concept of kinetic energy with examples. Derive the formula for the Kinetic Energy of an object of mass m, moving with velocity v. **[8]**

b) State and derive expression of law of conservation of momentum. **[7]**

Q2) Answer in short. (Any Three) **[15]**

a) Write 'Right Hand Thumb' Rule with suitable diagram.

b) Write note on Audible, Infra and Ultra sound.

c) A plane starting at rest at one end of a runway undergoes a uniform acceleration of 4.8 m/s^2 for 15 s before take off. What is it's speed of take off ?

d) Distinguish between uniform and non-uniform motion.

e) Why the roof of a movie theatre, conference hall is curved.

Q3) Choose the correct alternative and rewrite the answer. **[10]**

a) ______is the smallest unit of power.

i) Watt ii) Kilowatt

iii) Horse power iv) Joule

b) Which of the following has the highest heat capacity?

i) Water ii) Air

iii) Soil iv) Oil

c) Retardation means______acceleration.

i) Negative ii) Zero

iii) Positive iv) Constant

d) The flowing water has ____energy.

i) Gravitational ii) Potential

iii) Electrical iv) Kinetic

e) Sound with frequency smaller than 20 Hz is called_____sound.

i) Ultra ii) Infra

iii) Audible iv) Noise

f) The Process of finding the resultant of two or more vectors is called as _____

i) Outcome of vectors ii) Composition of vectors

iii) Total of vectors iv) Group of vectors

g) The amount of heat required to raise the temperature of a substance by 1°C is called______

i) Work capacity ii) Heat capacity

iii) Energy capacity iv) Force capacity

h) Which of the following is a scalar quantity?

i) Acceleration ii) Electric field

iii) Work iv) Displacement

i) In Fleming's left hand Rule, what middle finger directs?

i) Magnetic Field ii) Magnetic Induction

iii) Magnetic Force iv) Magnetic Current

j) _____is the S.I. unit of Force.

i) Kg m/s ii) Newton

iii) Dyne iv) Joule

Q4) What is correlation? Explain the correlation of physics subject with **[15]**

a) Biology

b) Maths

c) Geography

OR

Explain Nature, Scope and Importance of Physics subject at higher secondary level. **[15]**

Q5) Explan Project method of teaching physics subject with reference to **[15]**

a) Nature

b) Steps involved to

c) Merits

d) Limitations

e) Role of teacher

OR

What is meant by "Learning Resources"? Explain any three types of learning resources for physics with suitable examples. **[15]**

Q6) Answer in short. (Any two) **[10]**

a) Explain how will you maintain physics laboratory.

b) Write 10 competencies of physics teacher.

c) Explain External criteria of physics Textbook analysis.

d) Write 5 objective of physics subject at higher secondary level.

Total No. of Questions : 6]

भौतिकशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) गुरूत्वाकर्षण बलाची संकल्पना स्पष्ट करा. गुरूत्वाकर्षण बलाची वैशिष्ट्ये लिहा. **[8]**

ब) साधित राशी (derived quantities) आणि साधित एकके (derived units) म्हणजे काय? साधित राशींची दोन उदाहरणे लिहून त्यांची S.I. आणि C.G.S. एकके लिहा. **[7]**

किंवा

अ) गतिज ऊर्जा संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करा. पदार्थाचे वस्तूमान M असून तो V या वेगाने जात असल्यास गतिज ऊर्जेचे सूत्र तयार करा. **[8]**

ब) संवेग अक्षय्यतेच्या नियमाचे विधान लिहून समीकरण मिळवा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही तीन) **[15]**

अ) योग्य आकृतीसह उजव्या हाताच्या अंगठ्याचा नियम लिहा.

ब) टिप लिहा : श्राव्य, अवश्राव्य आणि श्रव्यातील ध्वनी

क) धावपट्टीच्या एका टोकाला विसाव्याने सुरू होणारे विमान टेक-ऑफ करण्यापूर्वी 15 सेकंदासाठी $4.8m/s^2$ चा एकसमान प्रवेग घेते. त्याचा टेक-ऑफ चा वेग किती आहे?

ड) फरक स्पष्ट करा. 'एकसमान गती आणि नैकसमान गती'

इ) चित्रपटगृह, सभागृह यांची छते वक्राकार का बनलेली असतात?

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडा आणि उत्तर पूर्ण वाक्यात लिहा. **[10]**

अ) 'शक्ती'चे सर्वात लहान एकक .... हे आहे.

i) वॅट ii) किलोवॅट

iii) अश्वशक्ती iv) ज्यूल

ब) खालीलपैकी कोणाची उष्णता क्षमता सर्वाधिक आहे.

i) पाणी ii) हवा

iii) माती iv) तेल

क) मंदन म्हणजे .... त्वरण होय.

i) ऋण ii) शून्य

iii) धन iv) स्थिर

ड) वाहत्या पाण्याला .... ही ऊर्जा प्राप्त होते.

i) गुरूत्वाकर्षणीय ii) स्थितीज

iii) विद्युत iv) गतिज

इ) हर्ट्झ पेक्षा कमी वारंवारितेच्या ध्वनी .... ध्वनी म्हणतात.

i) श्राव्यातीत ii) अवश्राव्य

iii) श्राव्य iv) गोंगाट

फ) दोन किंवा अधिक सदिश राशींचा परिणाम काढण्याच्या प्रक्रियेस .... असे म्हणतात.

i) सदिश राशीची निष्पत्ती ii) सदिश राशींची रचना

iii) सदिश राशींचे एकत्रिकरण iv) सदिश राशींचे समूह

य) पदार्थाचे तापमान $1°C$ वाढविण्यासाठी आवश्यक उष्णतेचे प्रमाण म्हणजे .... हे असते.

i) कार्यक्षमता ii) उष्णता क्षमता

iii) ऊर्जा क्षमता iv) बल क्षमता

र) खालीलपैकी कोणती अदिश राशी आहे?

i) त्वरण ii) विद्युतक्षेत्र

iii) कार्य iv) विस्थापन

ल) फ्लेमिंगच्या डाव्या हाताच्या नियमात मधले बोट कशाची दिशा दर्शविते?

i) चुंबकीय क्षेत्र ii) चुंबकीय प्रेरण

iii) चुंबकीय बल iv) चुंबकीय विद्युतधारा

व) .... हे बलाचे S.I. पद्धतीतील एकक आहे.

i) kg m/s ii) न्यूटन

iii) डाईन iv) ज्यूल

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय? भौतिकशास्त्र विषयाचा खालील विषयांशी समवाय स्पष्ट करा. **[15]**

अ) जीवशास्त्र

ब) गणित

क) भूगोल

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाचे स्वरूप आणि महत्तव स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) भौतिकशास्त्र अध्यापनाची प्रकल्प पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) स्वरूप

ब) अंतर्भूत पायऱ्या

क) गुण

ड) मर्यादा

इ) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? भौतिकशास्त्राच्या अध्ययनस्त्रोताचे कोणतेही तीन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) भौतिकशास्त्र प्रयोगशाळेचे व्यवस्थापन कसे कराल ते स्पष्ट करा.

ब) भौतिकशास्त्र विषय शिक्षकाच्या 10 क्षमता लिहा.

क) भौतिकशास्त्र पाठ्यपुस्तकाच्या विश्लेषणाचे बाह्य निकष स्पष्ट करा.

ड) उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाची 5 उद्दिष्टे लिहा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

CHEMISTRY

[Max. Marks :80

Q1) a) Give the classification of alkenes in brief. **[5]**

b) Write the characteristics of Aromatic compounds. **[5]**

c) What are 'f-block' elements? Write the general electronic configuration of lanthanoids. **[5]**

OR

a) What are 'ethers'? How are ethers classified? **[5]**

b) State the important uses of phenols. **[5]**

c) What are 'd-block ' elements? Explain with suitable examples. **[5]**

Q2) Write short notes. (Any three) **[15]**

a) What are detergents? What are the types of detergents?

b) What are the effects of food chemicals?

c) Write a brief note on first law of thermodynamics.

d) Uses of cleansing agents in everyday life.

e) Distinguish between isothermal and adiabatic process.

Q3) A) Select the appropriate answer and rewrite the statement. **[5]**

i) Aluminium is a _____block element

a) S-block b) D-block

c) P-block d) F-block

ii) The first transition element is _____

a) Chromium b) Nickel

c) Scandium d) Copper

iii) Unit of energy is ______

a) Joule b) Work

c) Mole d) Pressure

iv) States of matter is due to presence or absence of ______

a) Intermolecular force of repulsion

b) Interamolecular force of attraction

c) Intermolecular force of attraction

d) Intramolecular force of repulsion

v) Triple bond with two carbon atom on either side is called _____

a) Methnyl group b) Propionyl group

c) Propargyl group d) Ethnyl group

B) Match the following : **[5]**

A (Family)		B (Compound)	
i)	Ketone	a)	CH_3–COOH
ii)	Alkane	b)	CH_3–CH_2–CH_2–OH
iii)	Carboxylic acid	c)	CH_3–CH_2–CH_2–CH_3
iv)	Aldehyde	d)	CH_3–O–CH_2–CH_3
v)	Alcohol	e)	CH_3–CH_2–CHO
		f)	CH_3–CO–CH_3
		g)	C_6H_6

Q4) State the objectives of chemistry at secondary level. Do the content analysis of any one unit of std. XI. **[15]**

OR

What is correlation? Explain the correlation of chemistry with **[15]**

a) Mathematics
b) Biology
c) IT with suitable examples

Q5) What are the methods of teaching of chemistry? With the help of following points explain 'Lecture Demonstration Method' of teaching chemistry. **[15]**

a) Nature
b) Merits
c) Limitations
d) Role of teacher

OR

What is meant by "Learning Resources"? Explain any three types of Learning Resources for chemistry with suitable examples. **[15]**

Q6) Write short notes (Any two) : **[10]**

a) Importance of curriculum Higher secondary level
b) Criteria of good textbook of chemistry
c) 5-E learning model
d) Write merits and limitations of Project method

Total No. of Questions : 6]

रसायनशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) अल्किन (alkenes) चे वर्गीकरण लिहा. [5]

ब) सुगंधी संयुगांची (Aromatic compounds) वैशिष्ट्ये लिहा. [5]

क) खंडातील मुलद्रव्ये कोणती? लँथेनाईडचे सामान्य इलेक्ट्रॉन संरूपण लिहा. [5]

किंवा

अ) 'ईथर' म्हणजे काय? ईथरचे वर्गीकरण कसे केले जाते? [5]

ब) फिनॉल चे महत्त्वाचे उपयोग विशद करा. [5]

क) 'd-खंड' मुलद्रव्य म्हणजे काय? उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा. [5]

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) अपमार्जके (detergents) म्हणजे काय? त्याचे प्रकार कोणते?

ब) अन्नामधील रसायनांचे परिणाम काय आहेत?

क) थर्मोडायनामिकच्या पहिल्या नियमावर विस्तृत टिप लिहा.

ड) दैनंदिन जीवनातील परिमार्जकाचा (cleansing agent) उपयोग लिहा.

इ) समतोल (Isothermal) आणि अक्रमी (adiabatic) प्रक्रियांतील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्यायाची निवड करून वाक्य परत लिहा. [5]

i) ॲल्युमिनियम हा .... खंडातील घटक आहे.

अ) एस-खंड ब) डी-खंड

क) पी-खंड ड) एफ-खंड

ii) संक्रमण मालिकेतील .... हा घटक पहिला आहे.

अ) क्रोमियम ब) निकेल

क) स्कँडियम ड) कॉपर

iii) ऊर्जेचे एकक .... हे आहे.

अ) ज्यूल ब) कार्य

क) मोल ड) शक्ती

iv) द्रव्याच्या अवस्था .... च्या उपस्थिती किंवा अनुपस्थीमुळे होतात.

अ) आंतरआण्विक प्रतिकर्षण शक्ती

ब) आंतरबाह्य आण्विक आकर्षण शक्ती

क) आंतर आण्विक आकर्षण शक्ती

ड) आंतरबाह्य आण्विक प्रतिकर्षण शक्ती

v) दोन कार्बनमध्ये तिहेरी बंध असलेल्या गटास .... म्हणतात.

अ) मीथनील गट ब) प्रॉपीनील गट

क) प्रोपाग्रील गट ड) इथिलीन गट

ब) जोड्या लावा. [5]

अ (कुटुंब)		ब (संयुग)
i) किटोन	अ)	$CH_3–COOH$
ii) अल्केन	ब)	$CH_3–CH_2–CH_2–OH$
iii) कार्बोक्झिलिक ॲसिड	क)	$CH_3–CH_2–CH_2–CH_3$
iv) अल्डीहाइड	ड)	$CH_3–O–CH_2–CH_3$
v) अल्कोहोल	इ)	$CH_3–CH_2–CHO$
	फ)	$CH_3–CO–CH_3$
	य)	C_6H_6

प्रश्न 4) रसायनशास्त्राची उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे लिहा. इयत्ता 11 वी च्या एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय? रसायनशास्त्राचा खालील विषयांशी समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

अ) गणित

ब) जीवशास्त्र

क) माहिती तंत्रज्ञान

प्रश्न 5) रसायनशास्त्राच्या विविध अध्ययनपद्धती कोणत्या? दिग्दर्शन पद्धतीचे खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्टीकरण करा. [15]

अ) स्वरूप

ब) फायदे

क) मर्यादा

ड) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? रसायनशास्त्राच्या अध्ययनस्त्रोताचे कोणतेही तीन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमाचे महत्त्व

ब) रसायनशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष

क) 5-E अध्ययन प्रतिमान

ड) प्रकल्प पद्धतीचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.

Total No. of Questions : 6]

BIOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) a) Distinguish between Plant cell and Animal cell . **[5]**

b) Explain the functions of Nucleus. **[5]**

c) Explain the Internal structure of chloroplast with neat labelled diagram. **[5]**

OR

a) Draw a neat labelled diagram of Biogas plant. **[5]**

b) Explain the role of Microbes in house hold processing. **[5]**

c) Explain Bacterial Biofertilizers. **[5]**

Q2) Answer in short (Any three) : **[15]**

a) Write down the General characteristics and example of the kingdom Monera.

b) Describe common characteristics of the vector.

c) Explain different Trophic Levels of Food pyramid.

d) What is High Yielding variety of crop?

e) What is Poliomyelitis? Write its symptoms and preventive measures.

Q3) Rewrite the sentences using appropriate option **[10]**

a) _____of the following cell organells is surrounded by two membranes

i) Ribosomes ii) Mitochondria

iii) Lysosomes iv) Vacuoles

b) Most common used substrate for industrial production of beer is ____

i) Corn ii) Sugar cane

iii) Barley iv) Wheat

c) ______from the following is not a mammal

i) Cat ii) Rat

iii) Rabbit iv) Parrot

d) Most of the water and salt of the food taken absorbed by ______

i) Large Intestine ii) Small Intestine

iii) Stomach iv) Liver

e) A Taxonomic group of closely related genero is known as _____

i) Species ii) Order

iii) Family iv) Class

f) The first vascular plants are______

i) Algae ii) Bryophytes

iii) Pteridophytes iv) Angiosperms

g) ______of the following is responsible for the expression on traits.

i) Recon ii) Muton

iii) Cistron iv) Codon

h) ______is the classical method of Plant Breeding

i) Hybridization ii) Mutation Breeding

iii) Genetic Engineering iv) Tissue culture

i) ______of the following is a protozoa disease

i) Malaria ii) Typhoid

iii) AIDS iv) Cholera

j) The best silk is produced by ______

i) Bombyx mori ii) Tussar

iii) Eri silk worm iv) Milas

Q4) Explain the concept of Text Book Analysis. Explain the criteria used for the Text Book analysis with suitable example. **[15]**

OR

What is meant by co-rrelation? What are the types of co-rrelation? with suitable example. Explain co-rrelation of Biology with Chemistry, Physics and Geography.

Q5) Explain in detail any three Learning Resources of Biology. **[15]**

OR

What are the methods of teaching of Biology? With the help of following points explain the Demonstration method of teaching of Biology.

a) Nature

b) Methodology

c) Advantages

d) Limitations

Q6) Answer in short (Any two) **[10]**

a) Write TEN competencies of Biology Teacher.

b) Explain how will you maintain Biology Laboratory.

c) Write objectives of Biology at Higher Secondary Level.

d) Explain the importance Biology in daily life.

Total No. of Questions : 6]

जीवशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) वनस्पती पेशी आणि प्राणी पेशी यांतील फरक लिहा. **[5]**

ब) केंद्रकाची कार्ये स्पष्ट करा. **[5]**

क) नामनिर्देशित आकृतीसह हरितलवकाची आंतररचना स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) जैववायू संयंत्राची (बायोगॅस प्लांट) नामनिर्देशित आकृती काढा. **[5]**

ब) घरगुती प्रक्रियेतील सूक्ष्मजीवांची भूमिका स्पष्ट करा. **[5]**

क) जीवाणू जैवखते स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) मोनेरा सृष्टीची सामान्य वैशिष्ट्ये आणि उदाहरण लिहा.

ब) व्हेक्टर (vector) ची वैशिष्ट्ये लिहा.

क) अन्न मनोऱ्याच्या विविध ट्रॉफिक पातळ्या स्पष्ट करा.

ड) पिकांची उच्च उत्पन्न देणारी विविधता म्हणजे काय?

इ) पोलिओमायलिटिस म्हणजे काय? त्याची लक्षणे आणि प्रतिबंधात्मक उपाय लिहा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. **[10]**

अ) खालीलपैकी .... हे पेशीअंगक दोन आवरणांनी वेष्टित असते.

i) रायबोसोमस् ii) तंतूकणिका

iii) लायसोसोम्स् iv) रिक्तिका

ब) बिअरच्या औद्योगिक उत्पादनासाठी सर्वसाधारणतः .... हा घटक (पदार्थ) वापरला जातो.

i) मका ii) ऊस

iii) बारली iv) गहू

क) खालीलपैकी .... हा सस्तन प्राणी नाही.

i) मांजर ii) उंदिर

iii) ससा iv) पोपट

ड) प्राशन केलेल्या अन्नातील बरेचसे पाणी आणि क्षारांचे शोषण .... द्वारा केले जाते.

i) मोठे आतडे ii) लहान आतडे

iii) जठर iv) यकृत

इ) जवळच्या संबंधित वंशाचा वर्गीकरण गट .... म्हणून ओळखला जातो.

i) जाती ii) ऑर्डर (गण)

iii) कुल iv) वर्ग

फ) .... या प्रथम संवहनी वनस्पती आहेत.

i) शैवाल ii) ब्रायोफाईटस्

iii) टेरिडोफाईटस् iv) आवृत्तीबीज वनस्पती

य) खालीलपैकी .... हे वैशिष्ट्यांच्या अभिव्यक्तीसाठी जबाबदार आहे.

i) रेकॉन ii) म्यूटॉन

iii) सिस्ट्रॉन iv) कोडॉन

र) .... ही वनस्पती प्रजननाची शास्त्रीय पद्धत आहे.

i) संकरीकरण ii) उत्परिवर्तन प्रजनन

iii) जेनेटिक इंजिनिअरिंग iv) टिश्यू कल्चर

ल) खालीलपैकी .... हा प्रोटोझोआ रोग आहे.

i) हिवताप ii) विषमज्वर

iii) एड्स iv) पटकी

व) सर्वोत्तम रेशीम .... पासून तयार होते.

i) बॉम्बिक्स मोरी ii) टसर

iii) ऐरी रेशीम किडा iv) मिलास

प्रश्न 4) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाची संकल्पना स्पष्ट करा. सुयोग्य उदाहरणासह पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाच्या निकषांच्या आधारे एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. **[15]**

किंवा

समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? जीवशास्त्राचा रसायनशास्त्र, भौतिकशास्त्र आणि भूगोलाशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) जीवशास्त्राचे कोणतेही तीन अध्ययन स्त्रोत सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जीवशास्त्र अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? खालील मुद्द्यांच्या आधारे जीवशास्त्र अध्यापनाची दिग्दर्शन पद्धती स्पष्ट करा.

अ) स्वरूप

ब) कार्यपद्धती

क) फायदे

ड) तोटे

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) जीवशास्त्र अध्यापकाच्या दहा अभिक्षमता लिहा.

ब) जीवशास्त्र प्रयोगशाळेचे व्यवस्थापन तुम्ही कसे कराल ते स्पष्ट करा.

क) उच्च माध्यमिक स्तरावरील जीवशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा.

ड) दैनंदिन जीवनामधील जीवशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

HOME SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) Explain the meaning and use of the word laundry. How does the laundering of synthetic fabric differ from laundering of cotton fabric? **[15]**

OR

a) Write down the various nutrients in food. Explain the functions of the nutrients in a human body. **[7]**

b) Explain in detail about structure and maintenance of food science laboratory of Home science **[8]**

Q2) Give answers in brief (Any 3) : **[15]**

a) Differentiate between growth and development

b) Development of baby teeth

c) Explain the rights of consumers

d) What is time plan? Explain the steps involved in making time plan

e) Write a note on consumer Awareness

Q3) A) Fill in the blanks with appropriate options : **[5]**

i) Deficiency of calcium causes______

a) Kwashiorker

b) Beri-Beri

c) Rickets

ii) Proteins are made up of _____

a) Glucose

b) Amino acids

c) Nutrients

d) Fatty acids

iii) Silk fiber received from ______

a) Sheep

b) Worm

c) Plant

iv) Milk is subjected to ______at the beginning to destroy unwanted microbes

a) Pasteurization

b) Fermentation

c) Coagulation

d) Decomposition

v) Obesity is caused due to excessive intake of ______

a) Vitamins

b) Minerals

c) Fats

B) Match the following: **[5]**

	A		B
i)	Mother	a)	Amino acids
ii)	Prenatal period	b)	Natural Protein fiber
iii)	Proteins	c)	Purest form of cellulose
iv)	Cotton	d)	208 days
v)	Silk fibres	e)	Haemoglobin formation
		f)	First teacher

Q4) Describe the meaning and scope of Home science with the help of suitable examples reflecting different components of Home science **[15]**

OR

Explain in detail the nature of content analysis of Home science.

Q5) Write in detail about "Food science and Nutrition" branch of Home science and write in detail how will you develop and maintain the laboratory for food science and nutrition **[15]**

OR

Explain the concept of learning resources. Write in detail any four learning resources in home science laboratory.

Q6) Answer in short (any two) : **[10]**

a) Qualities of a good home science teacher

b) Explain the structure of Home science in Short

c) Explain the relation of social science with Home science

d) Importance of power point presentation in home science teaching.

Total No. of Questions : 6]

गृह विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) लाँडरिंग शब्दाचा अर्थ आणि वापर स्पष्ट करा. सिंथेटिक फायबरचे लाँडरिंग कॉटन फायबरच्या लाँडरिंगपेक्षा कसे वेगळे आहे? **[15]**

किंवा

अ) अन्नातील विविध पोषक तत्वे लिहा. मानवी शरीरातील पोषक तत्वांची कार्ये स्पष्ट करा.[7]

ब) गृहविज्ञानातील अन्न विज्ञान प्रयोगशाळेची रचना आणि देखभाल याबद्दल तपशीलवार माहिती द्या. **[8]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) वाढ व विकास यातील फरक स्पष्ट करा.

ब) बाळांच्या दातांचा विकास

क) ग्राहकांचे अधिकार स्पष्ट करा.

ड) वेळेचे नियोजन म्हणजे काय? वेळेचे नियोजन करतांना त्यात अंतर्भूत होणाऱ्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

इ) टिप लिहा – ग्राहक जागरूकता

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्यायांसह रिक्त जागा भरा. **[5]**

i) कॅलशियमच्या कमतरतेमुळे .... होतो.

अ) कॅशोअरकर

ब) बेरी बेरी

क) मुडदूस

ii) प्रथिने .... चे बनलेले असतात.

अ) ग्लुकोज

ब) अमिनो आम्ल

क) पोषक

ड) चरबी युक्त आम्ल

iii) रेशीम हा तंतु .... पासून मिळतो.

अ) मेंढी

ब) अळी

क) झाड

iv) दुग्धजन्य पदार्थ बनवताना दुधाचे .... करून त्यातील इतर सूक्ष्म जीव नष्ट केले जातात.

अ) पाश्चरिकरण

ब) किण्वन

क) साठवणूक

ड) विघटन

v) लठ्ठपणा हा .... या पोषक घटकाच्या आधिक्याचा परिणाम आहे.

अ) जीवनसत्वे

ब) क्षार

क) स्निग्ध

ब) जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ'	'ब'
i) आई	अ) अमिनो आम्ल
ii) जन्मपूर्व कालावधी	ब) नैसर्गिक प्रथिने फायबर
iii) प्रथिने	क) सेल्युलोजचे शुद्ध स्वरूप
iv) कापूस	ड) 208 दिवस
v) रेशीम तंतू	इ) हिमोग्लोबीन निर्मिती
	फ) पहिला शिक्षक

प्रश्न 4) गृहविज्ञानाचे विविध घटक प्रतिबिंबित करण्याच्या योग्य उदाहरणाच्या मदतीने गृहविज्ञानाचा अर्थ आणि व्याप्तीचे वर्णन करा. **[15]**

किंवा

गृहविज्ञानाच्या आशय विश्लेषणाचे स्वरूप सविस्तर लिहा.

प्रश्न 5) गृहविज्ञानाच्या 'अन्नशास्त्र व पोषण' या शाखेविषयी लिहून, त्याची प्रयोगशाळा विकसित करून तिची तुम्ही देखभाल कशी कराल ते सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

गृहविज्ञान प्रयोगशाळेत शिकण्याचे संसाधन तपशीलवार लिहा. गृहविज्ञान प्रयोगशाळेत शिकण्यासाठी कोणत्याही चार संसाधनाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) चांगल्या गृहविज्ञान शिक्षकाचे गुण लिहा.

ब) गृहविज्ञान अभ्यासक्रमाची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

क) गृहविज्ञानाचा समाजशास्त्राशी असलेला सहसंबंध स्पष्ट करा.

ड) गृहविज्ञान अध्यापनात पॉवर पॉईंट प्रेझेंटेशन चे महत्त्व लिहा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

COMMERCE

[Max. Marks :80

Q1) Define co-operative society, Explain its merits and demerits. **[15]**

OR

What do you mean by principles? Discuss Henry Fayol's 14 Principles of management.

Q2) Answer any three of the following questions: **[15]**

a) State features of sole trading concern

b) What is Price? Explain the factors which influence Prices of Production

c) Define marketing. Explain functions of marketing

d) Define a joint Hindu family firm. Explain features of joint Hindu family firm

e) Define sales Promotion. Explain role of sales promotion

Q3) A) State whether the following statements are True or False. **[5]**

i) Departmental store prefers central location

ii) Super market Shop offers home delivery facilities to customer

iii) Sole trader is the decision maker of the business

iv) In partnership firm the liability of every partner is limited, joint & several

v) The membership of a co-operative society is compulsory

B) Select the proper option from the option given below and Rewrite the sentences. **[5]**

i) Small Industrial Development Bank of India was estabilished in _____

a) 1989

b) 1990

c) 1991

ii) Changes in ruling Government is an aspect of _____environment

a) Political

b) Technological

c) Economic

iii) Privatization implies reduction in the role of _____sector

a) Public

b) Private

c) Foreign

iv) Environment awareness provides ______signal

a) Warning

b) Alarming

c) Soft

v) In a Government company minimum _____% Paid up capital is held by Government.

a) 51

b) 41

c) 31

Q4) Explain 'Inductive' and 'Deductive' method with the help of the following points. **[15]**

a) Meaning and Nature

b) Merits and Demerits

c) Application in teaching of commerce

OR

What is correlation? Explain the types of correlation. Explain the correlation of commerce with any three school subjects with examples

Q5) What is subject structure? Write the characteristics and importance of structure. Prepare a structure of any one branch of commerce with suitable examples. **[15]**

OR

Explain 'problem solving method' with the help of following points

a) Meaning and Nature

b) Advantages and limitations

c) Application in teaching of commerce

Q6) Answer any two of the following : **[10]**

a) Write any five objectives of teaching of commerce at higher secondary level

b) Explain the Qualities of a Good commerce Teacher

c) Explain scope of commerce in daily life with suitable examples.

d) Explain the advantages and limitations of Field visit method of teaching commerce

Total No. of Questions : 6]

वाणिज्य

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) सहकारी संस्थेची व्याख्या सांगून फायदे व तोटे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

तत्वे म्हणजे काय? ऐन्री फेयॉलच्या व्यवस्थापनाच्या 14 तत्वांची चर्चा करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) व्यक्तिगत व्यापारी संस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.

ब) किंमत म्हणजे काय? वस्तूच्या किंमतीवर प्रभाव टाकणारे घटक स्पष्ट करा.

क) विपणनाची व्याख्या सांगा. विपणनाची कार्ये स्पष्ट करा.

ड) अविभक्त हिंदु कुटुंब संस्थेची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

इ) विक्रीय संवर्धनाची व्याख्या सांगा. विक्रीसंवर्धनाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील विधाने चूक की बरोबर ते सांगा. **[5]**

i) एकछती दुकाने मध्यवर्ती ठिकाणी केंद्रित झालेली असतात.

ii) सुपर बाजार दुकाने ग्राहकांना मालाची घरपोच सेवा देत असतात.

iii) एकल व्यापारी हा त्याच्या व्यवसायाचा निर्णय कर्ता असतो.

iv) भागीदारी संस्थेमध्ये प्रत्येक भागीदाराची जबाबदारी ही मर्यादित असते.

v) सहकारी संस्थेचे सभासदत्व घेणे बंधनकारक असते.

ब) खालील दिलेल्या पर्यायातून योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) भारतीय लघुउद्योग विकास बँकेची स्थापना .... मध्ये झाली.

अ) 1989

ब) 1990

क) 1991

ii) सत्ताधारी शासन बदलणे हा .... पर्यावरणाचा भाग आहे.

अ) राजकीय

ब) तंत्रज्ञानविषयक

क) आर्थिक

iii) खाजगीकरणात .... क्षेत्राची भूमिका कमी करण्याची अंमलबजावणी केली जाते.

अ) सार्वजनिक

ब) खाजगी

क) विदेशी

iv) पर्यावरणसंबंधीची जागरूकता .... इशारा दर्शविते.

अ) धोक्याचा

ब) सजगतेचा

क) साधारण

v) सरकारी कंपनीमध्ये ....% वसूल भांडवल हे सरकारने धारण केलेले असते.

अ) 51

ब) 41

क) 31

प्रश्न 4) 'उदगामी' आणि अवगामी पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अर्थ आणि स्वरूप

ब) गुण आणि दोष

क) वाणिज्य अध्यापनातील उपयोजन

किंवा

समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार स्पष्ट करा. वाणिज्याच्या कोणत्याही तीन शालेय विषयांशी असणारा समवाय उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) विषय संरचना म्हणजे काय? वाणिज्याच्या संरचनेची वैशिष्टे आणि महत्त्व लिहा. वाणिज्य विषयाच्या कोणत्याही एका शाखेची संरचना उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

'समस्या निराकरण पद्धती' खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ आणि स्वरूप

ब) गुण आणि दोष

क) वाणिज्य अध्यापनातील उपयोजन

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. **[10]**

अ) वाणिज्य अध्यापनाची उच्च माध्यमिक स्तरावरील कोणतीही पाच उद्दिष्टे लिहा.

ब) चांगल्या वाणिज्य शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

क) दैनंदिन जीवनात वाणिज्याची व्याप्ती योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

ड) वाणिज्य अध्यापनाच्या क्षेत्रभेट पद्धतीचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

PSYCHOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Explain the Definations of psychology. Explain the cognitive, developmental, counselling branches of psychology. **[15]**

OR

Explain the experimental method with following points.

a) Meaning and Nature

b) Merits and demerits

c) Educational implication

Q2) Write short notes on following questions (any three) **[15]**

a) Explain the principles of perception

b) Explain the Types of memory

c) How will you use techniques of stress management to resolve stress of your students.

d) Explain the types of attention

e) Explain the types of psychological disorders.

Q3) Fill in the blanks by choosing the appropriate words. **[10]**

a) What is formula of Behavior?

i) S-R. ii) O-R

iii) R-S iv) S-O-R

b) Who was established First psychological Laboratory

i) J.B. Watson ii) Wilhem Wundt

iii) R.B. Cattel iv) B.F. Skinner

c) Stress is not something it all depends on how you take it." whose statement is this?

i) Miler ii) Selye

iii) Lewin iv) Lazaras

d) Who was the first psychologist to study the Problem of forgetting.

i) Ebbinhaus ii) Brown

iii) Kwik iv) Maslow

e) Wrong perception means____

i) Sensation ii) Illusion

iii) Hallucination iv) Perception

f) _______is a process which involves relation of past experience

i) Learning ii) Memory

iii) Forgetting iv) Teaching

g) ______is on inner force that drives individual to act.

i) Emotion ii) Motivation

iii) Forgetting iv) Decoding

h) Observation in controlled condition is known as ____

i) Experiment ii) Survey

iii) Science iv) Case Study

i) Which method is very Popular form of qualitative analysis of a person or family?

i) Case Study ii) Observation

iii) Experimental iv) Project

j) The important Propounder of behaviourism in Psychology is the psychologist

i) Freud ii) Watson

iii) Woodworth iv) Murphy

Q4) Explain relation of Psychology subject with following subject with suitable examples. **[15]**

a) Medical science

b) Biology

c) Computer science

d) Law and Criminology

OR

Explain case study method of psychology with using following points

a) Meaning and Nature

b) Merits and Demerits

c) Educational Implication

Q5) Explain the concept and need of content. Explain the steps of content analysis any one unit with suitable example **[15]**

OR

Explain the concept of core elements. What are the core elements? How will you inculcate scientific temper & Equality of sexes among students.

Q6) Write short notes on following questions (any two) **[10]**

a) Write importance of psychological test

b) Explain relation of the subject psychology with education

c) Explain the qualities of psychology teacher

d) Explain the concept of curriculum and syllabus

Total No. of Questions : 6]

मानसशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) मानसशास्त्राच्या व्याख्या स्पष्ट करा. मानसशास्त्राची बोधनात्मक, वैकासिक आणि समुपदेशन या शाखा स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मानसशास्त्राची प्रायोगिक पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ आणि स्वरूप

ब) गुण आणि तोटे

क) शैक्षणिक परिणाम

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) अवबोधाची तत्त्वे स्पष्ट करा.

ब) स्मरणाचे प्रकार स्पष्ट करा.

क) तुमच्या विद्यार्थ्यांचा ताण कमी करण्यासाठी ताण व्यवस्थापनाच्या तंत्राचा वापर कसा कराल?

ड) अवधानाचे प्रकार स्पष्ट करा.

इ) मानसशास्त्रीय विकृतीचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) वर्तनाचे सूत्र काय आहे?

i) एस-आर ii) ओ-आर

iii) आर-एस iv) एस-ओ-आर

ब) मानसशास्त्राची पहिली प्रयोगशाळा कोणी स्थापन केली?

i) जे.बी. वाटसन ii) विल्यम वुंट

iii) आर. बी. कटेल iv) बी.एफ. स्कीनर

क) ताण म्हणजे काही वाईट गोष्ट नसून तुम्ही ते कशा प्रकारे घेता यावर अवलंबून असते हे विधान कोणाचे आहे?

i) मिलर ii) सेलि

iii) लेविन iv) लझायरस

ड) विस्मरणाचा अभ्यास करणारे पहिले मानसशास्त्रज्ञ कोण होते?

i) एबिंगहास ii) ब्राऊन

iii) कुलिक iv) मास्लो

इ) चुकीचा अवबोध म्हणजे .... होय.

i) वेदन ii) भ्रम

iii) विभ्रम iv) अवबोध

फ) पुर्वानुभवाचे पुनरजीवन म्हणजे .... होय.

i) अध्ययन ii) स्मरण

iii) विस्मरण iv) अध्यापन

य) व्यक्तीला कृतीप्रवण करण्यासाठी असणारी आंतरिक शक्ती म्हणजे ....

i) भावना ii) प्रेरणा

iii) विस्मरण iv) विसंकेतीकरण

र) नियंत्रित वातावरणातील निरीक्षण म्हणजे .... होय.

i) प्रयोग ii) सर्वेक्षण

iii) शास्त्र iv) व्यक्ती अभ्यास

ल) व्यक्ती अथवा कुटुंब यांचे गुणात्मक विश्लेषण करण्यासाठी लोकप्रसिद्ध पद्धती कोणती आहे?

i) व्यक्ती अभ्यास ii) निरीक्षण

iii) प्रायोगिक iv) प्रकल्प

व) मानसशास्त्रातील वर्तनवादाचा महत्त्वाचा उद्‌गाता .... हा मानसशास्त्र होय?

i) सिग्मंड ii) फ्राइड

iii) वाटसन iv) वुडवर्थ मर्फी

प्रश्न 4) मानसशास्त्र विषयाचा खाली दिलेल्या विषयाशी संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) वैद्यकीय शास्त्र

ब) जीवशास्त्र

क) संगणक शास्त्र

ड) कायदा व गुन्हेगारी शास्त्र

किंवा

मानसशास्त्राची व्यक्तिअभ्यास पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ आणि स्वरूप

ब) गुण–दोष

क) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 5) आशय विश्लेषणाची संकल्पना आणि गरज स्पष्ट करा. कोणत्याही एका घटकाच्या आशय विश्लेषणाचे टप्पे उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

गाभाघटक संकल्पना स्पष्ट करा. गाभाघटक कोणते आहेत? मानसशास्त्र अध्यापनातून वैज्ञानिक दृष्टिकोन व स्त्री–पुरूष समानता हे गाभाघटक कसे रूजवाल?

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) मानसशास्त्रीय चाचण्यांचे महत्त्व लिहा.

ब) मानसशास्त्राचा शिक्षणशास्त्राशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.

क) मानसशास्त्र शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.

ड) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रमाची संकल्पना.

Total No. of Questions : 6]

PHILOSOPHY

[Max. Marks :80

Q1) a) Examine the nature of philosophy. **[8]**

b) Evaluate the nature of environmental ethics and highlight its significance in teaching profession. **[7]**

OR

a) Define the moral concepts: Duty and Right **[8]**

b) Explain 'Logic' as the branch of philosophy. **[7]**

Q2) Write short notes on any three of the following : **[15]**

a) Validity of knowledge

b) Western Rationalism.

c) Rightness of retributive theory of Punishment

d) Moral assumptions of punishment

e) Coherence theory of Truth

Q3) Fill in the blanks with suitable option. **[10]**

a) Ashramas are divided into _____types.
(1, 2, 3, 4)

b) 'Metaphysics' is study of ______
(Reality, Beauty, Conduct, Argument)

c) Which of the following philosopher belongs to Rationalism?
(Descartes, Locke, Berkeley, Hume)

d) Who proposed 'I think therefore I am'?
(Hume, Kant, Locke, Descartes)

e) According to Vedic Darsana there are ______ Varnas
(2, 3, 4, 5)

f) There are______theories of punishment.
(2, 3, 4, 5)

g) ______is the father of Traditional Logic.

(Kant, Aristotle, Hume, Berkeley)

h) ______is the father of empiricism.

(Locke, Aristotle, Hume, Berkeley)

i) Which of the following is not a branch of philosophy?

(Logic, Metaphysics, Ethics, Chemistry)

j) The meaning of word 'Nyaya' is _____

(Logical thinking, Write, Read, Show)

Q4) Compare in detail various approaches of teaching philosophy. **[15]**

OR

Analyze the place of philosophy in Higher secondary school curriculum? **[15]**

Q5) Write a critical essay on 'Core elements and values' in philosophy. **[15]**

OR

Examine why revision of syllabus is required in philosophy? **[15]**

Q6) Write short notes on any two of the following. **[10]**

a) Relation of 'Philosophy' with 'Logic'

b) 'Discussion' as method of teaching philosophy

c) Structure of philosophy

d) Nature of Indian philosophy

Total No. of Questions : 6]

तत्वज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) तत्वज्ञानाच्या स्वरूपाचे परीक्षण करा. [8]

ब) पर्यावरण नीतिशास्त्राच्या स्वरूपाचे मूल्यमापन करा आणि शिक्षण क्षेत्रातील तिचे महत्व अधोरेखित करा. [7]

किंवा

अ) नैतिक संकल्पनाची व्याख्या सांगा. कर्तव्य आणि हक्क [8]

ब) तत्वज्ञानाची एक शाखा म्हणून 'तर्कशास्त्र' स्पष्ट करा. [7]

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नावर थोडक्यात टीपा लिहा. [15]

अ) ज्ञानाची वैधता

ब) पाश्चिमात्य बुद्धिवाद

क) शिक्षेच्या प्रतिशोधात्मक सिद्धांताची युक्तता

ड) शिक्षेची नैतिक गृहीतके

इ) सत्याचा सुसंवादी सिद्धांत

प्रश्न 3) योग्य पर्यायाने रिकाम्या जागा भरा. [10]

अ) आश्रमांची विभागणी .... प्रकारात केली जाते.
(1, 2, 3, 4)

ब) 'Metaphysics' या शाखेमध्ये .... चा अभ्यास केला जातो.
(वास्तव, सौंदर्य, आचरण, युक्तिवाद)

क) पुढीलपैकी कोणता तत्वज्ञ हा बुद्धिवादाशी संबंधित आहे?
(देकार्ते, लॉक, बर्कले, ह्यूम)

ड) 'मी विचार करतो म्हणून मी आहे' हे कोणी म्हंटले?
(ह्यूम, कान्ट, लॉक, देकार्ते)

इ) वैदिक दर्शनानुसार .... वर्ण आहेत.
(2, 3, 4, 5)

फ) शिक्षेच्या उपपत्तीची संख्या .... इतकी आहे.
(2, 3, 4, 5)

य) पारंपरिक तर्कशास्त्राचा जनक .... हा आहे.

(कान्ट, ॲरिस्टोटल, ह्यूम, बर्कले)

र) अनुभववादाचा जनक .... हा आहे.

(लॉक, ॲरिस्टोटल, ह्यूम, बर्कले)

ल) पुढीलपैकी कोणती तत्वाज्ञानाची शाखा नाही?

(तर्कशास्त्र, सद्वस्तूशास्त्र, नीतिशास्त्र, रसायनशास्त्र)

व) 'न्याय' शब्दाचा अर्थ .... असा आहे.

(तार्किक विचार करणे, लिहिणे, वाचणे, दाखविणे)

प्रश्न 4) तत्वज्ञान शिकविण्याच्या विविध दृष्टिकोणांची सविस्तरपणे तुलना करा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमात तत्वज्ञान विषयाच्या स्थानाचे विश्लेषण करा. **[15]**

प्रश्न 5) तत्वज्ञानातील 'मूलतत्त्वे आणि मूल्ये' यावर चिकित्सक निबंध लिहा. **[15]**

किंवा

तत्वज्ञान विषयात अभ्यासक्रम सुधारणेची गरज का पडते त्याचे परीक्षण करा. **[15]**

प्रश्न 6) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नावर थोडक्यात टीपा लिहा. **[10]**

अ) तत्वज्ञानाचा तर्कशास्त्राशी असणारा संबंध.

ब) तत्वज्ञान शिकविण्याची चर्चा पद्धती.

क) तत्वज्ञानाची रचना.

ड) भारतीय तत्वज्ञानाचे स्वरूप.

Total No. of Questions : 6]

SOCIOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Explain the concept of sociology. Discuss the nature, scope and uses of sociology **[15]**

OR

Explain the objectives of teaching sociology at higher secondary level. Discuss any 4 objectives of teaching sociology at XIth standard. **[15]**

Q2) Write short notes on (any three) : **[15]**

a) Characteristics of society

b) Elements of community

c) Endogamy and Exogamy marriage

d) Problems faced by women

e) Constitutional provisions for tribal community

Q3) A) Fill in the blanks with the appropriate alternative from the options provided : **[5]**

i) Social institution is a set of social______

a) Groups

b) Norms

c) Status

d) Position

ii) Matriarchal family is found in ____tribe

a) Gond

b) Bhil

c) Munda

d) Garo

iii) A Brahmin would accept ____food from some lower castes

a) Pakka

b) Kachcha

c) Vegetarian

d) Non-vegetarian

iv) Social problems are inconsistent with ______
   a) Norms and values
   b) Signs
   c) Symbols
   d) Beliefs

v) Children below_____ years come under the domestic violence protection act.
   a) 21
   b) 16
   c) 18
   d) 14

B) Match the following **[5]**

	Column - A		Column - B
i)	National Indian Congress	a)	Race
ii)	Shaivite	b)	Dr. Sampoornanand
iii)	Implementation of Constitution	c)	1885
iv)	Emotional Integration	d)	Sect in Hinduism
v)	Mongoloid	e)	26 November 1949
		f)	26 January 1950

Q4) Discuss the relations of sociology with History, Anthropology, Economics and Education **[15]**

OR

Discuss the place of sociology subject at higher secondary curriculum. Explain the objectives of teaching sociology for XIIth standard with appropriate examples

Q5) As a sociology teacher, how will you inculcate core elements among your students. **[15]**

OR

Discuss the Project method in teaching sociology with appropriate examples

Q6) Write short notes on (any two) **[10]**

a) Concept of curriculum and syllabus
b) Inculcation of Life skills in sociology
c) Use of field visit in sociology
d) Teaching values through sociology

Total No. of Questions : 6]

समाजशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) समाजशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा. समाजशास्त्राचे स्वरूप, व्याप्ती व उपयोगांची चर्चा करा. [15]

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर समाजशास्त्र अध्यापनाचे उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा. इयत्ता अकरावी करीता समाजशास्त्राचे अध्यापनाचे कोणते ही चार उद्दिष्ट्यांची चर्चा करा. [15]

प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) समाजाचे वैशिष्ट्ये

ब) लोकसमुदायाचे घटक

क) अंतर्विवाह व बहिर्विवाह

ड) स्त्रियांचे समस्या

इ) आदिवासी समाजासाठी संविधानात्मक तरतूदी

प्रश्न 3) अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून खालील विधाने पूर्ण करून लिहा. [5]

i) सामाजिक संस्था ही सामाजिक .... संच आहे.

अ) समूहांचा ब) नियमांचा

क) दर्जांचा ड) स्थानांचा

ii) मातृसत्ताक कुटुंब .... जमातीत आढळते.

अ) गोंड ब) भिल्ल

क) मुंडा ड) गारो

iii) ब्राह्मण .... प्रकारांचे अन्न पदार्थ कनिष्ठ जातीकडून स्वीकारू शकतात.

अ) पक्के ब) कच्चे

क) शाकाहारी ड) मांसाहरी

iv) सामाजिक समस्या .... विसंगत असतात.

अ) नियमने व मूल्यांशी ब) चिन्हांशी

क) प्रतीकांशी ड) श्रद्धांशी

v) .... वर्षाखालील मुले कौटुंबिक हिंसाचार संरक्षण कायद्याच्या अंतर्गत येतात.

अ) 21 ब) 16

क) 18 ड) 14

ब) जोड्या लावा. [5]

रकाना अ		रकाना ब	
i)	भारतीय राष्ट्रीय सभा	अ)	वंश
ii)	शैव	ब)	डॉ. संपूर्णानंद
iii)	राज्यघटनेची अंमलबजावणी	क)	1885
iv)	भावनिक एकात्मता समिती	ड)	हिंदू धर्मातील पंथ
v)	मंगोलाईट	इ)	26 नोव्हेंबर 1949
		फ)	26 जानेवारी 1950

प्रश्न 4) समाजशास्त्राचा इतिहास, मानवंश शास्त्र, अर्थशास्त्र व शिक्षणशास्त्राशी संबंधाची चर्चा करा. [15]

किंवा

उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमातील समाजशास्त्र विषयाच्या स्थानाची चर्चा करा. उदाहरणासहित इयत्ता बारावी करीता समाजशास्त्राचे अध्यापनाचे उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) समाजशास्त्राचे शिक्षक म्हणून, तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये गाभा घटक कसे रूजवाल? [15]

किंवा

समाजशास्त्र अध्यापनामध्ये प्रकल्प पद्धतीच्या अध्यापनाची चर्चा योग्य उदाहरणाद्वारे करा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमांची संकल्पना

ब) समाजशास्त्रात जीवन कौशल्याची रूजवणूक

क) समाजशास्त्रात क्षेत्रिय भेट चे वापर

ड) समाजशास्त्रा द्वारे मूल्य शिक्षण

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

POLITICAL SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) State the concept of Nation. Explain the characteristics and importance of Nation with suitable example **[15]**

OR

What is the meaning of world security? Explain the Importance factors as well as need of world security in detail **[15]**

Q2) Answer in brief (any Three) **[15]**

a) Which are the power and functions of the Loksabha Speaker?

b) Describe the structure of Lok sabha

c) What are the characteristics of Indian constitution?

d) What is meaning of political party? Explain their functions

e) Discuss the Directive Principles of state policy

Q3) A) Fill in the blanks. **[5]**

i) The winter session of Maharashtra Legislecture takes place at ______

(Mumbai, Nagpur, Pune, Aurangabad)

ii) The chairman of the National Human Rights Commission is appointed by ______

(Prime Minister, President, Vice President, Cheif Minister)

iii) President of India Nominates______members in Rajya Sabha

(12, 18, 02, 05)

iv) In India______is the oldest Political party

(B.J.P, Indian National congress, communist party of India, Trinamool congress)

v) Article_______Provides that the President is the supreme commander of the armed Forces

(53, 54, 55, 56)

B) Match the following pairs. **[5]**

	Group 'A'		Group 'B'
i)	Prime Minister	a)	Drafting committee chairman
ii)	J.S. Mill	b)	Majority party Leader
iii)	Dr B.R. Ambedkar	c)	On Liberty
iv)	Human Right Day	d)	Article 40
v)	Village panchayat	e)	December 10
		f)	January 12

Q4) What is meaning of political science? Explain the place of political science in higher secondary school curriculum. As a political science teacher what efforts will you take to develop interest in political science among students **[15]**

OR

Explain the relation of political science with following subject with suitable example **[15]**

a) History

b) Geography

c) Sociology

Q5) Prepare a structure of political science. Explain how this structure is useful for political science teacher **[15]**

OR

Which method will you use for teaching political science at Higher secondary Level. Explain your answer with suitable example

Q6) Write short answers (any two) **[10]**

a) Explain the objective of teaching political science in secondary school curriculum

b) State the qualities of good political science teacher

c) State the core element in political science subject

d) Explain the seminar method

Total No. of Questions : 6]

राजनीति विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) राष्ट्राची संकल्पना स्पष्ट करा. राष्ट्राची वैशिष्ट्ये आणि महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जागतिक सुरक्षितता म्हणजे काय? जागतिक सुरक्षिततेचे महत्वाचे घटक त्याचबरोबर गरज सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) लोकसभा अध्यक्षाचे अधिकार व कार्य कोणती?

ब) लोकसभेची संरचना स्पष्ट करा.

क) भारतीय राज्यघटनेची वैशिष्ट्ये कोणती?

ड) राजकीय पार्टी (पक्ष) म्हणजे काय? त्यांची कार्य स्पष्ट करा.

इ) शासनाच्या ध्येयधोरणाची मार्गदर्शक तत्त्वाची चर्चा करा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) महाराष्ट्र विधानसेभेचे हिवाळी अधिवेशन .... ठिकाणी होते.
(मुंबई, नागपूर, पुणे, सोलापूर)

ii) राष्ट्रीय मानवी हक्क समितीच्या अध्यक्षाची निवड .... यांच्या मार्फत होते.
(पंतप्रधान, राष्ट्रपती, उपराष्ट्रपती, मुख्यमंत्री)

iii) भारताचे राष्ट्रपती राज्यसभेवर .... सदस्य नियुक्त करतात.
(12, 18, 02, 05)

iv) भारतातील .... हा सर्वांत जूना राजकीय पक्ष आहे.
(बीजेपी, भातीय राष्ट्रीय काँग्रेस, भारतीय कम्युनिष्ट पार्टी, तृणमूल काँग्रेस)

v) कलम .... राष्ट्रपतीला सशस्त्र दलाचे प्रमुख म्हणून अधिकार देते.
(53, 54, 55, 56)

ब) जोड्या लावा. **[5]**

गट – अ	गट – ब
i) पंतप्रधान	अ) मसुदा समितीचे अध्यक्ष
ii) जे.एस. मिल	ब) बहुमत प्राप्त पक्षाचा नेता
iii) डॉ. बी.आर. आंबेडकर	क) ऑन लिबर्टी
iv) मानवी हक्क दिवस	ड) कलम 40
v) गाव पंचायत	इ) डिसेंबर 10
	फ) जानेवरी 12

प्रश्न 4) राज्यशास्त्र म्हणजे काय? उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात राज्यशास्त्र स्थान स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांमध्ये राज्यशास्त्र विषयात आवड निर्माण होण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

राज्यशास्त्र व खालील विषयांचा संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) इतिहास

ब) भूगोल

क) समाजशास्त्र

प्रश्न 5) राज्यशास्त्र विषयांची संरचना तयार करा. संरचना राज्यशास्त्र शिक्षकांसाठी कसा उपयोग होतो स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर राज्यशास्त्र अध्यापनासाठी कोणत्या पद्धती वापराल? सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमात राज्यशास्त्र विषयाची उदिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) राज्यशास्त्र शिक्षकांची विशेषता लिहा.

क) राज्यशास्त्र विषयातील दहा गाभा घटकांचे वर्णन करा.

ड) सेमिनार अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

LOGIC

[Max. Marks :80

Q1) Explain the modern view of proposition. Write the difference between **[15]**

a) Truth and validity

b) Simple and compound proposition

OR

What is conditional proof ? Explain conditional proof with appropriate example.

Q2) Write short answers (any three) : **[15]**

a) Construct and explain the Venn Diagram for the following.

i) All elephants are tall.

ii) Some books are costly.

b) Ostensive definition and extensive definition with example

c) Explain formal Ground of Induction.

d) Explain and discuss Kinds of Definition.

e) Square of opposition of proposition.

Q3) Fill in the blanks with suitable option given. **[10]**

a) How many truth values are there in the proposition_____
(two, three, four)

b) $p \equiv q$ is _____proposition.
(implicative, equivalence, conjunctive)

c) _____is not the condition of decision procedure.
(Reliability, Natural, Finite)

d) If I do hard work then I will be successful. The form of this argument is_____.
($p \vee q$, $p. q$, $p \supset q$)

e) Truth tree method can be used as testing the ______of arguments.
(Validity, Reliability, Objectivity)

f) When we deny a contingency, we get _____.
(tautology, contradiction, none of these)

g) 'v' the symbol is used for _____
(disjunction, equivalence, conjunction)

h) The subject and the predicate are called_____

(quantity, variable, terms)

i) 'Some students are not innovative' is _____proposition.

(A, E, I, O)

j) 'a, b, c' are propositional _____.

(variables, constants, none of these)

Q4) What is Inductive learning method? How will you help students in using this method of learning? **[15]**

OR

What is the nature of logic? Explain the importance of logic in teaching learning process.

Q5) Explain the concept of curriculum and syllabus with example. Differentiate between them with example. **[15]**

OR

Explain what are learning resources? Explain its types in detail according to you which learning resources are more useful for teaching learning of logic subject.

Q6) Write short answers on (any two) **[10]**

a) Importance of learning resources.

b) Chronological method of construction of curriculum with example.

c) Structure of logic.

d) Merits of Deductive method.

Total No. of Questions : 6]

तर्कशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) विधानांचा आधुनिक दृष्टीकोन स्पष्ट करा व पुढील फरक लिहा. **[15]**

अ) सत्यता आणि वैधता

ब) सरल आणि संयुक्त विधान

किंवा

सोपाधिक सिद्धता म्हणजे काय? योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने सोपाधिक सिद्धता स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) खालील विधानांच्या व्हेन आकृत्या काढून स्पष्ट करा.

i) सर्व हत्ती उंच असतात.

ii) काही पुस्तके महाग असतात.

ब) निर्देशात्मक व उदाहरणात्मक व्याख्या.

क) विगमनाचे आकारिक आधार सांगा.

ड) व्याख्याचे प्रकार सांगा व चर्चा करा.

इ) विधान प्रतियोग चौरस

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) विधानामध्ये एकूण किती सत्यनामूल्ये असतात?

(दोन, तीन, चार)

ब) ‘$p \equiv q$’ हे ………… विधान आहे.

(व्यंजन, सममूल्य, संधी)

क) ………….. ही निर्णय पद्धतीची अट नाही.

(विश्वासार्हता, नैसर्गिकता, अनंतता)

ड) ‘मी जर कष्ट केले तर मी यशस्वी होईन’ या विधानाचे चिन्हांकन …………… असे होईल.

(pv, q, p. q, $p \supset q$)

इ) सत्यतावृक्ष पद्धती युक्तिवादांच्या ……………. वापरली जाते.

(वैधता, विश्वासार्हता, वस्तुनिष्ठता)

फ) जेंव्हा आपण एखादे विधान नाकारतो तेव्हा आपणाला .... विधान मिळते.
(सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य, यापैकी नाही)

य) 'v' हे चिन्ह .... साठी वापरले जाते.
(वैकल्पिक, सममूल्य, संधी)

र) उद्देश आणि विधेय यांना .... म्हटले जाते.
(प्रमाण, चर, पद)

ल) 'काही विद्यार्थी सर्जनशील नसतात' हे .... विधान आहे.
(A, E, I, O)

व) 'a, b, c' हे विधानीय .... आहेत.
(चरे, अचरे, यापैकी नाही)

प्रश्न 4) निगमन अध्ययन पद्धती म्हणजे काय? या पद्धतीचा वापर तुम्ही विद्यार्थ्यांसाठी कसा कराल? **[15]**

किंवा

तर्कशास्त्राचे स्वरूप काय आहे? अध्यापन आणि अध्ययन प्रक्रियेतील तर्कशास्त्राचे महत्त्व सांगा.

प्रश्न 5) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करून त्याच्यातील फरक उदाहरणांच्या साहाय्याने स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अध्ययनाचे स्त्रोत कोणते? पारंपारिक आणि तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्त्रोतांमधील फरक करून तुमच्या मते कोणते स्त्रोत अधिक उपयुक्त आहेत ते सांगा?

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) अध्ययन स्त्रोतांचे महत्त्व

ब) अभ्यासक्रम रचनेची कालनिहाय पद्धती उदाहरणासह सांगा.

क) तर्कशास्त्राची रचना

ड) नैगमनिक पद्धतीचे फायदे

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

PHYSICAL EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Write down the definition, meaning and the concept of education in detail. **[15]**

OR

Define education. Write need and importance of education in modern society

Q2) Write a short answer for following questions. (Any Three) **[15]**

a) Write contribution of Germany in development of Physical education and sports

b) Describe career opportunities sports for women

c) Describe development of Physical education and sports in hindu period

d) Write contribution of Greece in development of physical education and sports

e) Describe the sports achievement of Sachin Tendulkar

Q3) A) Select correct Answer : **[5]**

i) Which player has get India's higher award (Bharat Ratna)?

a) Khashaba Jadhav b) Major Dhyanchand

c) Milkha Singh d) Sachin Tendulkar

ii) National council of Educational Research and Training was established in _____

a) 1961 b) 1971

c) 1981 d) 1991

iii) First modern olympic games held in?

a) Tokyo b) Athens

c) Rio de Janerio d) London

iv) Family is a means of _____

a) Informal education b) Formal education

c) Distance education d) All the above

v) Main objective of physical education is _____

a) Mental Development b) Physical Development

c) Emotional Development d) All round Development

B) Match the pairs. **[5]**

	Group A		Group B
i)	SAI (Sports Authority of India)	a)	Wrestling
ii)	Ancient olympic	b)	1896
iii)	Milkha Singh	c)	1984
iv)	Modern olympic	d)	Athletics
v)	Khashaba Jadhav	e)	776 BC
		f)	1996

Q4) Explain lecture and demonstration method of teaching in physical education? **[15]**

OR

Describe structure of physical education for higher secondary level

Q5) Explain core element of physical education in detail **[15]**

OR

What are the teaching and learning resources? How those resources in hands the quality of teaching and learning process?

Q6) Answer the questions (Any two) **[10]**

a) Explain project method

b) Explain Experimental Method of teaching physical education

c) Write qualities of good physical education teacher

d) Explain symposium method.

Total No. of Questions : 6]

शारीरिक शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) शिक्षणाची व्याख्या लिहा. अर्थ आणि संकल्पना सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

शिक्षणाची व्याख्या द्या. आधुनिक समाजामध्ये शिक्षणाची गरज व महत्त्व लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) शारीरिक शिक्षण क्रीडेतील विकासातील जर्मनीचे योगदान.

ब) क्रीडा क्षेत्रात महिलांसाठी नोकरीच्या संधी विशद करा.

क) भारतातील शारीरिक शिक्षण : हिंदु काळ

ड) शारीरिक शिक्षण आणि क्रीडा विकासातील ग्रीसचे योगदान

इ) सचिन तेंडुलकर यांचे खेळातील प्राविण्याबाबतचे वर्णन करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडा. **[5]**

i) कोणत्या खेळाडुला भारताचा सर्वोच्च पुरस्कार (भारतरत्न) मिळाला आहे.

अ) खाशाबा जाधव ब) मेजन ध्यानचंद

क) मिल्खा सिंग ड) सचिन तेंडुलकर

ii) राष्ट्रीय शैक्षणिक संशोधन आणि प्रशिक्षण परिषदेची स्थापना .... झाली.

अ) 1961 ब) 1971

क) 1981 ड) 1991

iii) प्रथम आधुनिक ऑलिम्पिक खेळ कोठे आयोजित करण्यात आला?

अ) टोकीओ ब) अथेन्स

क) रिओ दी जनेरो ड) लंडन

iv) कुटुंब हे एक साधन आहे...........

अ) अनौपचारिक शिक्षण ब) औपचारिक शिक्षण

क) दुरस्थ शिक्षण ड) वरील सर्व

v) शारीरिक शिक्षणाचे मुख्य उद्दिष्ट .... हे आहे.

अ) मानसिक विकास ब) भौतिक विकास

क) भावनात्मक विकास ड) सर्वांगीण विकास

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ' गट		'ब' गट	
i)	साइ (स्पोर्टस् ॲथोरीटी)	अ)	कुस्ती
ii)	प्राचीन ऑलंपिक	ब)	1896
iii)	मिल्खा सिंग	क)	1984
iv)	आधुनिक ऑलंपिक	ड)	ॲथलेटीक्स
v)	खाशाबा जाधव	इ)	776 बीसी
		फ)	1996

प्रश्न 4) शारीरिक शिक्षण विषय शिकवताना वापरल्या जाणाऱ्या व्याख्यान व प्रात्यक्षिक अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावरील शारीरिक शिक्षणाची संरचना विशद करा.

प्रश्न 5) शारीरिक शिक्षणातील गाभा घटक सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अध्यापन व अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? हे स्त्रोत अध्यापन व अध्ययन यांची गुणवत्ता कशी वाढतात ते लिहा?

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) प्रकल्प पद्धत स्पष्ट करा.

ब) शारीरिक शिक्षणाच्या अध्यापनाची प्रायोगिक पद्धत स्पष्ट करा.

क) उत्तम शारीरिक शिक्षण शिक्षकांचे गुण लिहा.

ड) परिसंवाद पद्धत स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

YOGA EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Write down meaning, definition & characteristics of yoga. Explain the need and Importance of yoga. **[15]**

OR

What is the meaning of Mudra? Explain Five groups of yoga mudra in detail. **[15]**

Q2) Write in short (any three) **[15]**

a) Explain the concept of meditation

b) Write down any 5 standing poses of Asanas with benefits.

c) History of Yoga.

d) Explain 'Dhyana' in the Astanga yoga

e) Pranayama-as a breathing technique

Q3) A) Select the appropriate option and fill in the blanks. **[5]**

i) ______is the basic text of yoga philosophy.

a) Hatha yoga Pradipika b) Gheranda Samhitha

c) Patanjali Yoga Sutra d) Shiva Samhitha

ii) The Sanskrit word 'Veda' is derived from the root word 'Vid' which means____.

a) To understand b) To see

c) To know d) To hear

iii) ______pranayama purifies the Astral body.

a) Ujjai b) Nadishodhana

c) Surya Bedha d) Moorcha

iv) In ______chakra, the union of Ida and Pingalanadi takes place

a) Manipura b) Anahata

c) Ajna d) Visudhi

v) Raja yoga is controlling our ______.

a) Sense organs b) Organs of action

c) Mind d) Our emotions

B) Match the pairs. **[5]**

'A'		'B'	
i)	Ahimsa	a)	Truthfulness
ii)	Satya	b)	Right use of energy
iii)	Asteya	c)	Non-greed
iv)	Brahmacharya	d)	Non-stealing
v)	Aparigraha	e)	Non-violence

Q4) What is mean by 'Mind Management'? Explain Hatha Yoga and physical harmony according to mind management in detail. **[15]**

OR

What are the five kosha/dimensions related with yogic concept of lifestyle diseases? explain in detail. **[15]**

Q5) What is the place of yoga in secondary Education? Explain the relation of yoga with other school subjects. **[15]**

OR

What are the teaching methods of yoga? Explain any one with following points. **[15]**

a) Concept
b) Features
c) Merits
d) Limitations
e) Role of a teacher

Q6) Answer the following. (any two) **[10]**

a) Preventive yoga practice principles
b) Content Analysis of Yoga
c) Self discipline
d) Mantrasadhana

👌 👌 👌

Total No. of Questions : 6]

योग शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) 'योग' चा अर्थ व्याख्या आणि गुणवैशिष्ट्ये लिहा. 'योग' ची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

'मुद्रा' चा अर्थ काय? योगमुद्राचे पाच समूह/गट सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) 'चिंतन' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) उभ्या स्थितीत करावयाच्या 5 आसनांचे फायदे लिहा.

क) 'योग' चा इतिहास

ड) अष्टांग योग यातील 'ध्यान' स्पष्ट करा.

इ) प्राणायाम एक श्वासोच्छ्वासाचें तंत्र

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) .... हा योग तत्त्वज्ञानाचा मूळ ग्रंथ आहे.

अ) हट योग प्रदिपिका ब) घेरंड संहिता

क) पतंजली ड) शिव संहिता

ii) संस्कृत शब्द 'वेद' हा मूळ शब्द 'विद्' पासून आला असून ज्याचा अर्थ .... आहे.

अ) आकलन होणे ब) पाहणे

क) ज्ञात होणे ड) श्रवण करणे

iii) .... प्राणायाम सूक्ष्म शरीर शूद्ध करतो.

अ) उज्जायी ब) नाडीशोधन

क) सूर्यभेद ड) मूर्छा

iv) इडा आणि पिंगळा नाडीचे, ... चक्रात संघटन होते.

अ) मणिपूरा ब) अनाहत

क) अजना ड) विशुध्दी

v) राजयोग आपल्या .... नियंत्रित करते.

अ) ज्ञानेंद्रिये ब) क्रिया अवयव

क) मन ड) आपल्या भावना

ब) जोड्या जुळवा. [5]

'अ'		'ब'	
i)	अहिंसा	अ)	सत्यता
ii)	सत्य	ब)	उर्जेचा योग्य वापर
iii)	अस्तेय	क)	लोभ नसणे
iv)	ब्रह्मचर्य	ड)	चोरी न करणे
v)	अपरिग्रह	इ)	हिंसा न करणे

प्रश्न 4) 'मन व्यवस्थापन' म्हणजे काय? हट योग आणि शारीरिक सुसंवादाच्या दृष्टीने मन व्यवस्थापन सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जीवनशैलीशी संबंधित आजारांच्या योगी संकल्पनेशी निगडीत 5 परिमाणे कोणती आहेत, ते तपशीलवार स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) माध्यमिक शिक्षणात योगाचे स्थान काय आहे? योगाचा इतर शालेय विषयांशी असलेला संबंध स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

योग अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? **[15]**

खालील मुद्यांच्या आधारे कोणतीही एक स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) प्रतिबंधात्मक योगाभ्यास तत्त्वे

ब) योगातील आशय विश्लेषण

क) स्वयंशिस्त

ड) मंत्रसाधना

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

MUSIC AND ART EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Explain the contribution of Pt. Vishnu Narayan Bhatkhande in view of popularity and propagation of Indian Music. **[15]**

OR

Explain the role of Music and Culture. **[15]**

Q2) Answer in brief. (any three) **[15]**

a) Explain the concept and importance of Gwaliyor and Agra Gharana.

b) Explain the de-similarities between Gurukul System and Modern system in Education.

c) Explain the types of Indian instruments with examples.

d) Write down the detail information of raag Bageshree and explain the Raag-Bhaav-Rasa in it.

e) Write down detail information of Teentaal and its notation in Bhatkhande system.

Q3) A) Match the pairs. **[5]**

i)	Taansen	a)	Pt. Paluskar
ii)	Flute	b)	Pt. Bhatkhande
iii)	Hindustani sangeet paddhati	c)	Wind Instrument
iv)	Ust. Fayyaz Khan	d)	Swami Haridas
v)	Gandharva Mahavidyalay	e)	Agra Gharana
		f)	Kirana Gharana

B) Fill in the blanks. **[5]**

i) Taansen was the court musician of Badshaah______

(Akabar, Shahajahan, Humayun)

ii) _____is a form of Folk Music

(Khayal, Tarana, Yakshagaan)

iii) Vaadi-samvaadi of Raag yaman are _____

(Re-Pa, Pa-Re Ga-Ni)

iv) The Second Prominent Note in the Raaga is called as _____

(Samvaadi swar, Vaadi swar, Teevra swar)

v) ______is the Taal of 16 Beats.

(Teental, Ektaal, Dadra)

Q4) Explain the Concept, Need and importance of Music therapy in Modern period. **[15]**

OR

Explain in detail the importance of Music and Role of Teacher in Secondary Education. **[15]**

Q5) Explain in detail about a structure and characteristics of Music subject in education field. **[15]**

OR

Explain in detail about any two research fields in music. In which field you would like to do the research? Describe **[15]**

Q6) Write answers of following (any two) **[10]**

a) Explain detail planning of Music lecture using technological resources with examples

b) Compare Uttar Hindusthani and Karnatik Music in detail.

c) Explain Pt. Bhatkhande Thaat Paddhati.

d) Write down the musical contribution of Gwaliyor Gharana.

e) Explain role of group communication tools in teaching-learning process of music education.

Total No. of Questions : 6]

संगीत आणि कला शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) भारतीय संगीतात पं. विष्णू नारायण भातखंडे यांचे योगदान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संगीताचे संस्कृतीतील स्थान स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) संगीतातील ग्वाल्हेर व आग्रा घराणे आणि त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) शिक्षण क्षेत्रातील गुरूकुल पद्धती आणि आधुनिक पद्धती यातील भेद स्पष्ट करा.

क) भारतीय संगीतातील वाद्यांचे प्रकार उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

ड) बागेश्री रागाची शास्त्रोक्त माहिती लिहून त्यातील राग-भाव-रस याविषयी विवेचन करा.

इ) तीनतालाची सविस्तर माहिती लिहून भातखंडे स्वरलिपी मध्ये लिपीबद्ध करा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या जुळवा. [5]

i)	तानसेन	अ)	पं. पलुस्कर
ii)	बासरी	ब)	पं. भातखंडे
iii)	हिंदुस्थानी संगीत पद्धती	क)	सुषिर वाद्य
iv)	उ. फैय्याज खान	ड)	स्वामी हरिदास
v)	गंधर्व महाविद्यालय	इ)	आग्रा घराणे
		फ)	किराणा घराणे

ब) रिकाम्या जागा भरा. [5]

i) तानसेन .... या बादशहाचे दरबार गायक होते.
(अकबर, शहाजहां, हुमायून)

ii) .... लोक संगीतातील गीतप्रकार आहे.
(खयाल, तराना, यक्षगान)

iii) .... हे यमन रागाचे वादी-संवादी आहेत.
(रे-प,प-रे,ग-नि)

iv) रागातील द्वितीय मुख्य स्वरास .... असे म्हणतात.
(संवादी स्वर, वादी स्वर, तीव्र स्वर)

v) .... हा 16 मात्रांचा ताल आहे.
(तीनताल, एकताल, दादरा)

प्रश्न 4) संगीतोपचार पद्धती स्वरूप, गरज व महत्त्व याविषयी सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

माध्यमिक शिक्षणात संगीताचे महत्त्व व संगीत शिक्षकाची भूमिका आणि कार्य याबद्दल सविस्तर लिहा. **[15]**

प्रश्न 5) शैक्षणिक क्षेत्रात संगीत विषयाच्या संरचनेचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये यांची चर्चा करा. **[15]**

किंवा

संगीत विषयातील कोणतेही दोन संशोधन क्षेत्रे सांगून तुम्ही कोणत्या विषयात संशोधन करू शकाल या बद्दल सविस्तर लिहा. **[15]**

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) तंत्रज्ञानाधिष्ठित संसाधने वापरून संगीत विषयक अध्यापनाचे पाठ नियोजन उदाहरणासह स्पष्ट करा.

ब) उत्तर हिंदुस्थानी व कर्नाटकी संगीत यांची तुलना करा.

क) पं. भातखंडे यांची थाट पद्धती विशद करा.

ड) ग्वाल्हेर घराण्याचे सांगीतिक योगदान स्पष्ट करा.

इ) संगीताच्या अध्ययन अध्यापनात समूह संपर्क साधनांची भूमिका स्पष्ट करा.

☯☯☯☯

Total No. of Questions : 6]

VALUE EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) What is value system? What is Holistic living? Explain the role of culture and civilization in value education. **[15]**

OR

What is the meaning of values? Explain the purpose of value education in detail **[15]**

Q2) Solve any three **[15]**

a) What is the concept of National values?

b) What is the concept of social values?

c) Write down the nature of Indian values with the reference on Indian constitution

d) Explain the role of value education to face the problem of untouchability.

e) What is the concept of drug addiction? Suggest two remedies.

Q3) a) Write down the meaning of social Evils in one sentence **[5]**

i) Terrorism

ii) Corruption

iii) Dowry

iv) Domestic violence

v) Atrocities against women

b) Answer the following questions in one sentence. **[5]**

i) What is Forgiveness?

ii) What is commitment?

iii) What is the significance of positive thinking?

iv) Which values are termed as ‘personal values’?

v) What is sympathy?

Q4) What is the nature of values? Explain the place of values in school curriculum. **[15]**

OR

What are the objectives of teaching values in school curriculum? Explain the relation of values with Education **[15]**

Q5) Explain in details the nature of content analysis of values **[15]**

OR

Explain the nature of curriculum and syllabus of values. **[15]**

Q6) Solve any two. **[10]**

a) How is the library method useful for value education

b) Explain the discussion method of teaching values

c) Explain the structure of values in short

d) Write down the nature of core-elements in National Education policy

Total No. of Questions : 6]

मूल्य शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) मूल्य प्रणाली म्हणजे काय? समष्टिवादी जीवन म्हणजे काय? मूल्य शिक्षणातील संस्कृती आणि सभ्यता यांची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मूल्यांचा अर्थ काय आहे? मूल्य शिक्षणाचे हेतू सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 2) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) राष्ट्रीय मूल्य म्हणजे काय?

ब) सामाजिक मूल्य म्हणजे काय?

क) भारतीय संविधानानुसार भारतीय मूल्यांचे स्वरूप लिहा.

ड) अस्पृश्यतेच्या समस्येला सामोरे जाण्यासाठी मूल्य शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

इ) मादक पदार्थांची व्यसनाधिनता म्हणजे काय? त्यावर दोन उपाय सूचवा.

प्रश्न 3) अ) खालील सामाजिक समस्यांचे अर्थ एका वाक्यात लिहा. **[5]**

i) आतंकवाद

ii) भ्रष्टाचार

iii) हुंडा

iv) घरगुती हिंसाचार

v) महिलांवरील अत्याचार

ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा. **[5]**

i) क्षमाशीलता म्हणजे काय?

ii) 'बांधिलकी' म्हणजे काय?

iii) सकारात्मक विचारशीलतेचे महत्त्व काय आहे?

iv) 'वैयक्तिक मूल्ये' असे कोणत्या मूल्यांना समजले जाते?

v) सहानुभूती म्हणजे काय?

प्रश्न 4) मूल्यांचे स्वरूप काय आहे? शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्यांचे स्थान स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्याध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती आहेत? मूल्यांचा शिक्षणासोबत संबंध स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 5) मूल्यांच्या आशय-विश्लेषणाचे स्वरूप सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

मूल्यांच्या अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करा. **[15]**

प्रश्न 6) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. **[10]**

अ) मूल्यशिक्षणासाठी ग्रंथालय पद्धती कशी उपयुक्त आहे?

ब) मूल्याध्यापनाची चर्चा पद्धती स्पष्ट करा.

क) मूल्यांची संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

ड) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील गाभाभूत घटकांचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

☯☯☯☯